ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 36 (2562)
ПЯТНІЦА 3 верасня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

АМАЛЬ два тыдні працуе ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР выстаўка твораў членаў Акадэміі мастацтваў СССР. Выстаўка карыстаецца ў мінчан поспехам. За два тыдні яе наведала некалькі тысяч чалавек.

У мінулым нумары «Літаратуры і мастацтва» быў надрукаваны артыкул «Запрашэнне да свята», у якім мы расказвалі пра гэтую выстаўку, пра лепшыя работы, якія на ёй экспануюцца. Сёння мы знаёмім вас з рэпрадукцыямі некаторых з гэтых работ.

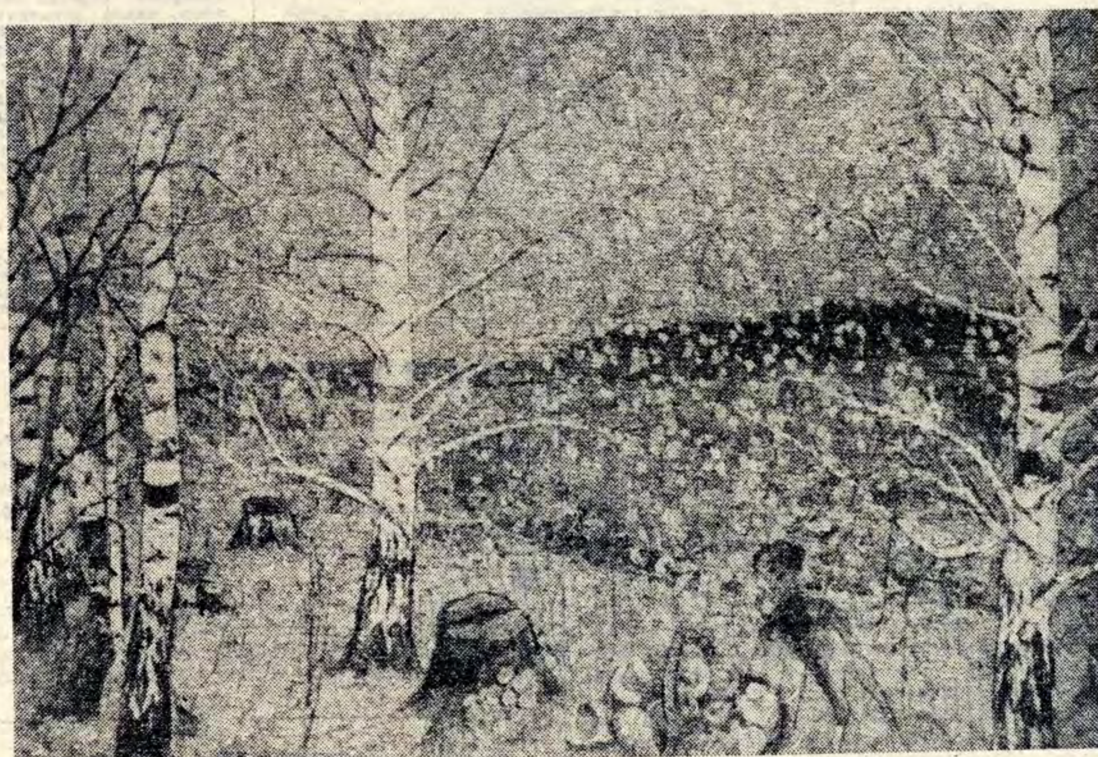
М. ЖУКАЎ. Валодзя Ульянаў.

К. МЕРАБІШВІЛІ. Шата Руставелі.

С. ГРЫГОР'ЕЎ. Партрэт украінскага пісьменніка Андрэя Малышкі.

А. ПЛАСТАЎ. Бабіна лета.

НАДЗЁННАЕ, НЕАДКЛАДНАЕ

ВЁСЦЫ — ВЫСОКУЮ КУЛЬТУРУ

У НАРЫСЕ «Спякотны жнівень», змешчаным у адным з апошніх нумароў «Літаратуры і мастацтва», Сяргей Грахоўскі, між іншым, расказаў, як у часе яго паездкі на Палессе, у Акцябрскі раён, многія яго тамашнія знаёмыя крыўдзіліся, што фільм «Рудабельская рэспубліка» здымаецца не на месцы падзей, не ў славутай Рудабелцы, а недзе на Гродзеншчыне. Пісьменнік растлумачыў, што сённяшняя Рудабелка з добротнымі мураванымі дамамі, лесам тэле- і радыёантэн ніяк не пасуе для гэтых кіназдымкаў па сваім «антуражы», што кіназдымачнай групе давялося аб'ехаць ледзь не ўсю рэспубліку, каб знайсці вёску, якая б нечым нагадвала тую, дзе адбываліся падзеі больш чым пяцідзесяцігадовай даўнасці.

Так, новае настолькі арганічна ўвайшло ў жыццё сённяшняй вёскі, што людзі часам не заўважаюць гэтых перамен, ім здаецца, што так было заўсёды.

Яшчэ пяць-восем гадоў таму ні адна станоўчая карэспандэнцыя з вёскі не абыходзілася без таго, каб не пералічыць, колькі тут тэлевізараў, радыёпрыёмнікаў, матацыклаў... Сёння пісаць пра гэта лічыцца проста банальным.

І ўсё ж было б памылковым лічыць, што з'яўленне ўсіх гэтых атрыбутаў цывілізацыі, навукова-тэхнічнага прагрэсу само па сабе вычэрпвае праблему культурнай перабудовы вёскі, праблему выхавання новага чалавека.

Пра важнасць фарміравання правільных духоўных запатрабаванняў людзей, якія ў поўнай меры адпавядалі б духу нашага часу, нормам камуністычнай маралі, гаварылася ў прамове кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК КП Беларусі Пятра Міронавіча Машэрава на рэспубліканскай нарадзе старшынь выканкомаў мясцовых Саветаў дэпутатаў працоўных 24 жніўня 1971 года.

«У новы дом нельга цягнуць стары хлам—і ў прамым і ў пераносным сэнсе, — сказаў П. М. Машэраў. — За яго парогам трэба пакідаць не толькі непрыгодныя рэчы, але шкодныя звычкі і норавы. Як бачыце, задача павышэння культуры ўсяго насельніцтва становіцца ў шэраг галоўных сацыяльных праблем».

У нас багата вёсак, дзе ёсць і добры клуб, які славіцца не толькі прыгажосцю, дабротнасцю, а і змястоўнай «начынкай», і багатая бібліятэка з сотнямі чытацкіх фармуляраў, і выдатная мастацкая самадзейнасць.

Але, як кажуць, з песні слова не выкінеш. Многа яшчэ і такіх калектываў, якія падаюць прыкметы жыцця толькі напярэдадні свят. Тут пачынаецца сапраўдная штурмаўшчына — ліхаманкава рыхтуюцца новыя праграмы, шыюцца касцюмы. Прайшлі агляды і конкурсы—усё зноў глухне.

У сваёй прамове Пётр Міронавіч Машэраў засяродзіў увагу, у прыватнасці, на развіцці харавога майстэрства, якім славіцца беларуская зямля. «Выдатныя харавыя калектывы, якія ўзнікаюць у розных кутках рэспублікі, — сказаў ён,— не маючы падтрымкі, не адчуваючы пастаянных клопатаў, часта сыходзяць са сцэны... Мастацкай народнай творчасцю, у прыватнасці развіццём харавога мастацтва, па-сапраўднаму не займаюцца ні мясцовыя Саветы, ні, што асабліва сумна, органы культуры».

«Літаратура і мастацтва» ў свой час пісала пра некалі вядомыя мастацкія самадзейныя калектывы, якія сёння, па сутнасці, распаліся. Сярод іх Княжыцкі хор з Магілёўскага раёна, вакальна-харэаграфічны калектыў з вёскі Харошкі таго ж раёна. Дзіражыцкі хор з Лосеўшчыны і іншыя.

Асноўная прычына занападу — адсутнасць добрага мастацкага кіраўніка. Наогул, праблема прафесійных мастацкіх кадраў у вёсцы застаецца вельмі вострай. Не хапае добрых клубных работнікаў, музыкантаў, харэографаў, хормайстраў. Не сказаць, што ў рэспубліцы не рыхтуюцца гэтыя спецыялісты. Але большасць з іх чамусьці не даязджае да раёнаў. Вось адзін з апошніх прыкладаў. У Мінскім харэаграфічным вучылішчы чатыры гады назад было створана аддзяленне народнага танца. Па задуме яно павінна рыхтаваць харэографаў для мастацкай самадзейнасці. Сёлета адбыўся першы выпуск гэтага аддзялення. З дваццаці выпускнікоў толькі адзін трапіў у раённы дом культуры. Астатнія пайшлі танцорамі ў прафесійныя ансамблі, інструктарамі ў Рэспубліканскі і абласныя дамы народнай творчасці, некалькі чалавек «падабраў» ансамбль Балтыйскага флоту, мюзік-хол, ансамбль у горадзе Тальяці.

У прамове П. М. Машэрава падкрэсліваецца важнасць шэфства работнікаў мастацтва над мастацкай самадзейнасцю. Можна прывесці нямала прыкладаў, калі рэгулярная, падкрэсліваем, рэгулярная дапамога прызнаных дзеячоў культуры ўносіла свежы струмень у работу самадзейных мастацкіх калектываў.

Свой творчы поспех Барысаўскі народны тэатр звязвае з імем народнай артысткі БССР В. Галіны, пастаянны дарадца народнага хору калгаса імя Леніна Ляхавіцкага раёна народны артыст СССР Г. Цітовіч, балетмайстар І. Хвораст шмат дапамагае харэаграфічным калектывам Гродзеншчыны і г. д.

Гэты пералік можна працягваць доўга. Але скажам і такое — ёсць нямала прафесійных мастацкіх калектываў, шэфства, шэфская работа якіх зводзіцца да чарговага мерапрыемства, чарговай «галачкі». Па сутнасці для адчэпнага выязджае такі калектыў раз-два ў год у вёску з рэдзенькім канцэртам або са спектаклем, дзе ўсё не першага гатунку— і дэкарацыі, якія ў горадзе не асмеляцца паказаць, і касцюмы, і, галоўнае, выкананне. Маўляў, сыдзе, не горад.

А сённяшнія вяскоўцы навучыліся разбірацца ў сапраўдных каштоўнасцях, прагнуць сапраўднага мастацтва.

Прыгадваецца такі факт. Сёлета ў чэрвені ў калгасе імя Дзяржынскага Слуцкага раёна праводзілася канферэнцыя чытачоў газеты «Літаратура і мастацтва», удзельнікі якой з крыўдай расказвалі, як паставіліся да хлебаробаў некаторыя сталічныя скульптары. Калгас заказаў у Мінску (за вялікія грошы) скульптурны помнік. Мала, што з выкананнем заказу цягнулі немаведама колькі, зроблены помнік абы з рук...

Камуністычная партыя, Савецкі ўрад пастаянна клапоцяцца аб паляпшэнні дабрабыту савецкіх людзей, павышэнні іх культурнага ўзроўню. У гэтай пяцігодцы выдзелены велізарныя сродкі на будаўніцтва новых тэатраў і бібліятэк, палацаў культуры і музеяў. Зрабіць дасягненні сацыялістычнай культуры здабыткам кожнага савецкага чалавека — важны абавязак беларускіх літаратараў, кампазітараў, артыстаў, мастакоў, культасветработнікаў. Гэтага вымагаюць гістарычныя рашэнні XXIV з'езда КПСС.

НАШ МАЛАДЫ СУЧАСНІК

РЭСПУБЛІКАНСКІ КОНКУРС НА ЛЕПШЫ НАРЫС, АРТЫКУЛ І РЭПАРТАЖ АБ МАЛАДЫМ РАБОЧЫМ

Маладыя рабочыя — актыўныя барацьбіты за ажыццяўленне рашэнняў XXIV з'езда КПСС. Ім прысвячаецца рэспубліканскі конкурс на лепшы нарыс, артыкул і рэпартаж, які аб'яўлены Беларускім Саветам прафсаюзаў, ЦК ЛКСМБ і Саюзам журналістаў БССР. Конкурсныя матэрыялы раскажуць аб поспехах у сацыялістычным спаборніцтве за датэрміновае выкананне заданняў пяцігодкі, аб руху за камуністычныя адносіны да працы, аб вопыце і пачынаннях маладых наватараў, рацыяналізатараў і вынаходнікаў, аб ролі камсамольскіх і прафсаюзных арганізацый у выхаванні маладых рабочых, прыцягненні іх да грамадска-палітычнага жыцця.

Конкурс праводзіцца сярод шматтыражных, раённых, гарадскіх аб'яднаных, абласных і рэспубліканскіх газет. Да ўдзелу ў ім запрашаюцца пісьменнікі, журналісты, камсамольскія і прафсаюзныя актывісты, працаўнікі прадпрыемстваў, будоўляў, транспарту, саўгасаў і калгасаў.

Для заахвочвання рэдакцыйных калектываў устаноўлены: тры першыя прэміі па 300 рублёў, пяць другіх — па 200 рублёў і дзесяць трэціх — па 150 рублёў кожная.

За лепшы нарыс аўтарам устаноўлены: адна першая прэмія — 100 рублёў, дзве другія — па 75 рублёў, тры трэція — па 50 рублёў і пяць заахвочвальных — па 25 рублёў кожная. За лепшы артыкул, рэпартаж: адна першая прэмія 75 рублёў, дзве другія — па 50 рублёў, тры трэція — па 30 рублёў і пяць заахвочвальных — па 20 рублёў.

Конкурс праводзіцца з 1 верасня 1971 года.

Работу па арганізацыі конкурсу, адбору матэрыялаў на атрыманне прэмій праводзяць абласныя камісіі. Кожная вобласць мае права выставіць на заахвочванне і прэміраванне абласную, гарадскую або аб'яднаную газету, тры раённыя газеты і неабмежаваную колькасць аўтарскіх матэрыялаў. Даведкі-характарыстыкі на газеты і аўтараў абласныя камісіі падаюць рэспубліканскаму журы конкурсу не пазней як 15 чэрвеня 1972 года па адрасе: г. Мінск, вул. К. Маркса, 40, ЦК ЛКСМБ, аддзел прапаганды і культурна-масавай работы з паметкай «На конкурс». Рэдакцыі рэспубліканскіх газет пасылаюць лепшыя конкурсныя матэрыялы непасрэдна ў рэспубліканскае журы.

ТРЫЦЦАЦЬ ТАМОЎ ДАСТАЕЎСКАГА

У ЛЕНІНГРАДЗЕ рыхтуецца да выдання найбольш поўны з усіх вядомых да гэтага часу Збор твораў вялікага пісьменніка. Ён будзе складацца з трыццаці тамоў. Навуковая падрыхтоўка яго ажыццяўляецца Пушкінскім домам — Інстытутам рускай літаратуры Акадэміі навук СССР.

Якім будзе гэта выданне?

На пытанні карэспандэнта АДН адказвае дырэктар Пушкінскага дома, член-карэспандэнт Акадэміі навук СССР Васіль Базанаў, галоўны рэдактар гэтага акадэмічнага Збору твораў Фёдара Дастаеўскага.

— Пяць гадоў назад у нашым інстытуце была створана вялікая група, якая вядзе даследчую і тэксталагічную работу па падрыхтоўцы выдання, — расказвае ён. — Вынік гэтай работы ў наяўнасці: мы ўжо здалі ў Ленінградскае аддзяленне выдавецтва «Навука» першыя дзесяць з трыццаці тамоў Збору.

— Чым вызначаецца новае выданне ад папярэдніх?

— Перш за ўсё, яно самае поўнае. Як вядома, усе выданні, якія выйшлі раней, часта грунтуюцца на друкаваных крыніцах (прыжыццёвых публікацыях) без звароту да рукапісаў. І хоць у гэтыя выданні ўвайшлі ўсе геніяльныя раманы пісьменніка, яны не могуць, на жаль, прадставіць чытачу ва ўсёй разнастайнасці і паўнаце творчую спадчыну пісьменніка.

У адносінах нашчадкаў да вялікага пісьменніка непазбежна наступае час, калі, як гаварыў Пушкін, нам становіцца цікавы кожны кавалачак спісанай ім паперы, няхай гэта будзе запіс штодзённых выдаткаў або пісьмо аб адтэрміноўцы плацяжу. Тым больш цікавыя нам аўтографы Дастаеўскага, розныя варыянты чарнавых накідаў да вядомых раманаў. Новае выданне заснавана на папярэдніх архіўных пошуках, тэксталагічных даследаваннях рукапісных крыніц. Чытач упершыню будзе мець магчымасць пазнаёміцца з чарнавымі аўтографамі Дастаеўскага, рознымі варыянтамі і рэдакцыямі яго раманаў, у прыватнасці такіх шэдэўраў, як «Злачынства і пакаранне», «Браты Карамазавы», «Падлетак».

Першыя семнаццаць тамоў (кожны аб'ёмам у трыццаць друкаваных аркушаў) будуць цалкам складацца з мастацкай прозы. Шэсць тамоў аддадзены пісьмам. Лісты пісьменніка — самы правільны шлях да пазнання яго асобы; апрача таго, яны па сваім псіхалагічным напаўненні, па стылі — прамы шлях да яго раманаў. У новым выданні мы стараемся прасачыць гэты шлях. Чатыры тамы знаёмяць чытача з «Дзённікам пісьменніка». Два тамы складаюцца з артыкулаў, нататак і фельетонаў. Адзін том цалкам прысвечаны неажыццёўленым задумам пісьменніка, яго планам, накідам задуманых тэм.

Яшчэ адна асаблівасць нашага выдання: яно ўяўляе сабой першы вопыт навукова каменціраваных публікацый твораў Дастаеўскага. У каментарыях да раманаў будзе прасочаны іх сапраўды магутны ўплыў на сусветную літаратуру. Упершыню сабраны поўныя дадзеныя аб перакладах твораў Дастаеўскага на замежныя мовы, а таксама аб інсцэніроўках яго раманаў для тэатра і кіно, ажыццёўленых у многіх краінах свету.

...У гэтыя дні ў Ленінград, у Пушкінскі дом, прыходзіць вельмі многа пісьмаў, у якіх нецярплівыя прыхільнікі таленту Фёдара Дастаеўскага цікавяцца, калі можна будзе падпісацца на поўны Збор твораў пісьменніка, калі ён пачне выходзіць.

Ужо ў працэсе падрыхтоўкі новае выданне карыстаецца вялікай папулярнасцю ва ўсім свеце. Пушкінскі дом атрымаў пісьмо з ЗША, у якім рад амерыканскіх універсітэтаў звяртаецца з прапановай выпускаць Збор твораў Фёдара Дастаеўскага ў Амерыцы на англійскай мове адначасова з ленінградскім выданнем. Падобныя прапановы паступілі з Японіі і ФРГ. Прыходзяць пісьмы з Францыі, Югаславіі, Англіі, Польшчы, Венгрыі, ГДР, Чэхаславакіі.

АДН.

ЭКСПАЗІЦЫЯ БАГАЦЕЕ

За апошні час значна папоўніліся фонды Крычаўскага краязнаўчага музея. Заслужаная настаўніца школы БССР К. Нікалаева перадала музею шэраг дакументаў першых гадоў Савецкай улады і часоў Вялікай Айчыннай вайны. Сярод іх — арыгінал распараджэння загадчыку Чэрыкаўскага павета аддзела народнай адукацыі А. Нікалаеву аб арганізацыі прыёму галадаючых дзяцей Паволжа, якія прыбылі на Магілёўшчыну ў цяжкім 1921 годзе. Другі дакумент—распараджэнне аб арганізацыі адпраўкі 136 дзяцей Паволжа ў родныя ім Вяцкую і Казанскую губерні. Некалькі дакументаў адносяцца да гісторыі ўстаноў народнай асветы ў Крычаве і раёне ў 20-х гадах.

І яшчэ адна навіна. У жніўні ў музеі адкрылася новая зала, дзе экспануюцца вырабы народных умельцаў. Сярод іх работы токара па дрэву А. Шамро—мадэлі розных прылад сялянскай працы да рэвалюцыі; ільномялкі, ступа з таўкачом, ножная ступа і іншыя рэчы. Зараз майстар працуе над макетамі ветранога і вадзянога млыноў сялянскага двара і ваколіцы беларускай вёскі.

М. МЕЛЬНІКАЎ,
дырэктар Крычаўскага краязнаўчага музея.

ВІНШУЕМ!

За актыўную работу па развіцці самадзейнай народнай творчасці і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння дырэктар Рэспубліканскага дома мастацкай самадзейнасці Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў Білібін Аляксандр Іванавіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

●

За шматгадовую актыўную работу ў друку загадчыку аддзела рэспубліканскай «Сельскай газеты» Эйдзіну Леаніду Беніямінавічу прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР.

З ДАРАВАЛЬНЫМ НАДПІСАМ ЯКУБА КОЛАСА...

ФОНД Кобрынскага музея імя Суворава нядаўна папоўніўся цікавым экспанатам. Гэта кішэннага фармату кніжка, выдадзеная ў далёкім Ташкенце пяцітысячным тыражом у 1943 годзе. На тытульным лісце чытаем: «Якуб Колас. «Голас зямлі». Вершы. Аўтарызаваны пераклад з беларускага пад рэдакцыяй Сяргея Гарадзецкага. На кнізе даравальны надпіс: «Дарагому Фёдару Іванавічу Федасюку на добрую памяць. Якуб Колас. 20.1.1943 г.» На вокладцы яшчэ адзін надпіс: «Кобрынскаму в.-гістарычнаму музею імя Суворава. Ф. Федасюк. 29.07.71 г.»

Жыццёвыя шляхі Якуба Коласа і ўраджэнца вёскі Легаты Кобрынскага павета Ф. Федасюка, які быў у 1920 годзе начальнікам Кобрынскай ЧК, сышліся ў Ташкенце, куды абодва былі эвакуіраваны ў гады вайны. У тыя гады Федасюк працаваў дырэктарам школы, у якой вучыўся сын Я. Коласа.

Вершы прысвечаны пераважна ваеннай тэматыцы. Яны прасякнуты духам высокага савецкага патрыятызму. Каштоўны дар хутка будзе змешчаны ў экспазіцыі нашага музея.

А. МАРТЫНЮК,
дырэктар Кобрынскага музея імя А. В. Суворава.

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, СТУДЭНЦКАЯ ВОСЕНЬ!..

ПАЗАЎЧОРА тысячы юнакоў і дзяўчат — учарашніх школьнікаў — селі за парты, мальберты, пюпітры вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў. Як прайшлі прыёмныя экзамены? Чым новым, адметным адзначаны пачатак навучальнага года? З такімі пытаннямі звярнуўся наш карэспандэнт да кіраўнікоў шэрагу навучальных устаноў, што рыхтуюць работнікаў культуры і мастацтва.

□

— Усе апошнія гады мы мелі сур'ёзныя прэтэнзіі да музычных школ і вучылішчаў за слабую падрыхтоўку скрыпачоў, віяланчэлістаў і духавікоў, — сказаў рэктар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага Ул. Алоўнікаў. — Скардзіцца на іх мы ўжо неяк прызвычаіліся. Але сёлета яны нас прыемна здзівілі. Большасць тых, хто паступаў на аддзяленне аркестравых інструментаў, паказалі добрую падрыхтаванасць. Упершыню на гэтае аддзяленне быў конкурс (замест недабору, як звычайна). Мы нават узялі больш аркестрантаў, чым меркавалася, за лік іншых аддзяленняў, дзе абітурыенты паказалі горшыя вынікі.

Радуе нас і геаграфія паступлення. Са 130 чалавек, прынятых на стацыянар, толькі 40 — мінчане. Астатнія заканчвалі музычныя школы і вучылішчы ў самых глыбінных раёнах нашай рэспублікі.

На жаль, не парадавалі нас выпускнікі Мінскай сярэдняй спецыяльнай музычнай школы, якая, здавалася б, павінна быць узорам.

Як заўсёды, вялікі конкурс быў на аддзяленні фартэпіяна і народных інструментаў (баян). Стараліся выбраць найлепшых. Ці ўдалося гэта нам, пакажа час.

□

Рэктар Мінскага педагагічнага інстытута імя М. Горкага Ф. Шмыгаў расказвае:

— Для ўстаноў культуры наш інстытут рыхтуе спецыялістаў на двух факультэтах: літаратурна-музычным і бібліятэчным. Сёлета створана новая кафедра — культасветработы. Яе выхаванцы будуць працаваць кіраўнікамі мастацкай самадзейнасці.

Чым вызначаюцца сёлетнія першакурснікі? Добрымі атэстатамі, добрымі ведамі. І прахадны бал быў на гэтых факультэтах вышэйшы, чым у мінулыя гады. Узрасла папулярнасць бібліятэчнага факультэта. На 175 месцаў было пададзена 700 заяў, тады як летась на гэты факультэт конкурсу наогул не было.

Адметна яшчэ і тое, што да нас прыйшло шмат людзей, якія ўжо маюць вопыт работы ў культурна-асветных установах.

Названыя факультэты ўкамплектаваны вопытнымі педагогамі. Напрыклад, на літаратурна-музычным выкладаюць такія вядомыя кампазітары і музыказнаўцы, як Лукас, Вагнер, Ахраменка, Лісіцын і іншыя.

□

А вось кіраўнікі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута менш задаволены. У прыватнасці, загадчык кафедры акцёрскага майстэрства Ул. Маланкін адзначае, што амаль з пяцісот чалавек, якія падавалі заявы на акцёрскі факультэт, не без цяжкасці ўдалося выбраць толькі дваццаць.

— Сярод тых, хто паступіў, ёсць, мне здаецца, бясспрэчна здольныя. Але ўзровень падрыхтаванасці ўсіх, каго давялося прагледзець і праслухаць, пакідае даволі сумнае ўражанне. Перш за ўсё — культура мовы. Не валодаюць ні беларускай, ні рускай. Дыкцыя дрэнная. Аб пастаноўцы дыхання не маюць уяўлення. Ці не пара ўжо ў школах звярнуць самую сур'ёзную ўвагу на гэтыя пытанні? Вялікія прэтэнзіі ў нас і да настаўнікаў фізічнай падрыхтоўкі. Нават спартсмены-разраднікі не маюць патрэбнай паставы. Стварaецца ўражанне, што ў школах аддаецца перавага рэкордным паказальнікам, а не здароўю, прыгажосці цела і рухаў.

Каб быць справядлівым, трэба дадаць, што музычная падрыхтоўка ў тых, хто паступаў сёлета, лепшая, чым абітурыентаў мінулых гадоў. Кожны другі з прынятых валодае якім-небудзь музычным інструментам.

25 чалавек прынята сёлета на стацыянар факультэта культасветработнікаў. Здольная моладзь паступіла на мастацкі факультэт.

□

— Сёлетні год для нас асабліва адказны, — сказаў намеснік дырэктара Мінскага мастацка-педагагічнага вучылішча Л. Герцыкаў. — Гэта год падрыхтоўкі да пераходу на новыя вучэбныя праграмы, што ўводзяцца налета для ўсіх мастацкіх навучальных устаноў краіны. Звязана гэта з узрослымі патрабаваннямі да работнікаў мастацтва, пастаўленымі рашэннямі XXIV з'езда КПСС.

Рыхтуе наша вучылішча спецыялістаў па трох спецыяльнасцях: настаўнікаў чарчэння і малявання сярэдніх школ, мастакоў-афарміцеляў і скульптараў-выканаўцаў. Спецыяльнай падрыхтоўкай сёлетніх першакурснікаў мы задаволены. Пастараемся, каб з іх выйшлі добрыя спецыялісты. Трэба сказаць, што нашых выпускнікоў ахвотна бяруць мастацкія ўстановы Паволжа, Мардовіі, Комі АССР і іншых куткоў краіны.

(Дадамо ад сябе: хоць такая геаграфія размеркавання выпускнікоў і пачэсная, але выклікае здзіўленне — вядома ж, што настаўнікаў малявання і чарчэння не хапае ў Беларусі не толькі ў раёнах, але і ў Мінску).

□

Дырэктар Мінскага харэаграфічнага вучылішча К. Калітоўская сказала:

— Нашы абітурыенты адрозніваюцца ад усіх іншых. Ім усяго па сем-восем гадоў, бо толькі з такога ўзросту можна пачынаць заняткі па класічным танцы. І прыёмныя экзамены ў нас праходзяць не так, як у іншых мастацкіх установах, а ў два туры — вясной і восенню. Першакласнікаў у нас сёлета 20 чалавек. Столькі ж набралі на аддзяленне народнага танца. Гэта ўжо людзі дарослыя, з вопытам работы ў самадзейных калектывах. Праграмы ранейшыя. Выкладчыцкі састаў папоўніўся новымі педагогамі — былымі выпускнікамі нашага вучылішча, якія ўдасканальвалі свае веды ў Маскве.

□

— Упершыню пачнём рыхтаваць скульптараў, чаканшчыкаў і абліцоўшчыкаў, — гаворыць выкладчык Бабруйскага мастацка-прамысловага вучылішча № 15 Л. Азаронак. — А яшчэ ў нас рыхтуюць сталяроў, мазаічнікаў, мэблёўшчыкаў-афарміцеляў, мастакоў-дэкаратараў.

З кожным годам расце колькасць тых, хто жадае вучыцца ў нас. Сёлета ў нас было ў дзесяць разоў больш заяў, чым мелася месц. Так што мы маглі прыняць толькі тых, хто здаў уступныя экзамены на «5» і «4».

□

— А для нашага вучылішча 1 верасня 1971 года — дзень нараджэння, — адзначае дырэктар Віцебскага культасветвучылішча П. Агнісценка. — Будзем рыхтаваць клубных работнікаў. Пакуль што набралі 60 чалавек на дырыжорска-харавое аддзяленне. Калі нам дазволяць, адкрыем харэаграфічны клас. Жадаючых вучыцца па гэтай спецыяльнасці шмат.

У перспектыве ў нас будзе чатыры аддзяленні — дырыжорска-харавое, танцавальнае, рэжысёрскае і музычнае (народныя інструменты).

Пакуль што размясціліся ў гарадскім Доме культуры. Пачалі заняткі ў іх памяшканні, на іх музычных інструментах. Усё гэта цяжкасці часовыя. Хутка скончыцца рамонт выдатнага будынка, які выдзелены спецыяльна нам.

СУСТРАКАЕ ГАСЦІННАЯ СІБІР

Вярнуўся з гастрольнай паездкі па Сібіры артыст канцэртна-лекцыйнага бюро Беларускай дзяржаўнай філармоніі, лаўрэат рэспубліканскага конкурсу майстроў слова Рыгор Пятрэнка. Жыхары Краснаярска, Іркуцка, Ангарска з вялікай цікавасцю ставіліся да беларускай паэзіі, прысылалі запіскі, у якіх цікавіліся пытаннямі нашай літаратуры і мастацтва. Ветэраны-франтавікі прасілі расказаць пра тыя мясціны, якія яны вызвалялі калісьці ад гітлераўскіх захопнікаў. Дзве літаратурна-канцэртныя кампазіцыі, падрыхтаваныя на час паездкі, па просьбах слухачоў Р. Пятрэнку давялося дапаўняць вершамі М. Танка, П. Панчанкі, А. Вялюгіна, А. Вярцінскага і іншых беларускіх паэтаў.

І. МЫСЛІУЧЫК.

ДАРАПЕЕВІЦКІЯ ВЯЧОРКІ

Многія памятаюць, як у даўнія часы па вечарах людзі збіраліся ў каго-небудзь у хаце на вячоркі. З сабою бралі калаўроты, развітушкі, ручныя верацёны. І заўсёды на гэтых вячорках, гучалі песні, жарты.

На гэтым сюжэце і пабудавалі сваю праграму ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці калгаса «17 верасня» Маларыцкага раёна. Назвалі яе «Дарапеевіцкія пасядзелкі».

Ініцыятарамі «вячорак» з'яўляюцца мясцовыя жыхары Марыя Буйвідовіч і Мікалай Мельнікаў, актыўныя ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці.

М. ДРОБЫШ.

САМАДЗЕЙНЫ ЦЫГАНСКІ

На Палессі з'явіўся яшчэ адзін самабытны мастацкі калектыў — Тураўскі цыганскі ансамбль песні і танца. У яго рэпертуары — старадаўнія і сучасныя рускія, украінскія і беларускія народныя песні, творы савецкіх кампазітараў-песеннікаў, ну, і, зразумела, харавыя і сольныя цыганскія песні.

Сярэдні ўзрост удзельнікаў ансамбля — не больш 20 гадоў. Новы мастацкі калектыў паспяхова выступіў перад жыхарамі гарадскога пасёлка Тураў, вёсак Верасніца, Рычоў, Поўчын, Малішаў і іншых населеных пунктаў.

С. ПЯТРОЎСКІ.

З пошты ЛіМа

ХОЧАЦЦА ПАЧУЦЬ СЛОВА

У Мінск усё часцей прыязджаюць на летнія гастролі выдатныя драматычныя тэатры. Выступаюць яны пераважна на сцэне опернага тэатра. Будынак па сваіх акустычных якасцях і планіроўцы прызначаны для музычных спектакляў і вялікіх ансамбляў. Артыстам драмы, як мы пераканаліся не адзін раз, цяжка пераадольваць адлегласць паміж падмосткамі і рампай з аркестравай ямай, — яны вымушаны фарсіраваць гук, гучна выкрыкваць рэплікі. Напрыклад, Акадэмічны тэатр імя М. Горкага з горада Горкага, Акадэмічны тэатр камедыі з Ленінграда, Акадэмічны тэатр драмы імя А. Пушкіна і сёлетні гастралёр Рускі тэатр імя А. Грыбаедава з Тбілісі яўна прыстасоўвалі свае спектаклі да нязручнай сцэны, парушаючы пры гэтым ансамбль і агульную атмасферу вядомых па сваім гучанні «дома» прадстаўленняў. Ібсен, Чэхаў, Гаўптман, Шварц, Лермантаў і іншыя аўтары набывалі тут, на опернай сцэне, ненатуральна гучнае галасавое гучанне. Самі артысты прызнаюць, што там, дзе яны «дома» вымаўляюць маналог або вядуць дыялог амаль шэптам і не губляюць тонкіх нюансаў, у Мінску ім даводзіцца ламаць каштоўныя знаходкі. Больш таго — часта і дэкарацыі, зробленыя мастаком з улікам габарытаў сцэны ў Ленінградзе ці ў Горкім, трэба «ўганяць» у велізарныя памеры люстра опернага тэатра.

Але арганізацыі, якія наладжваюць гастролі, ведаючы пра гэта, кожнае лета паўтараюць адно і тое ж. Мабыць, бярэцца ў разлік колькасць месц у памяшканні опернага, фінансавыя меркаванні. А траціць ад гэтага мастацкі ўзровень спектакляў. Скажам, на «Кроках камандора» і на «Адных, без анёлаў» многія з нас не чулі добрай паловы тэксту, які вымаўляюць нават галоўныя персанажы. Кажуць, што на гэта не скардзіліся толькі тыя гледачы, якія мелі білеты ў першыя чатыры ці пяць радоў партэра. Мы ж атрымалі вельмі прыблізнае ўяўленне пра названыя спектаклі Рускага тэатра імя А. Грыбаедава з Тбілісі.

Прапануем, каб наступным летам арганізатары гастроляў драматычных тэатраў не паўтаралі памылак ранейшых, папярэджвалі нашых гасцей, што сапраўдны эфект з захаваннем усіх ідэйна-мастацкіх вартасцей іх спектакляў яны дадуць у адпаведных тэатральных залах Мінска. Добра сказаў народны артыст РСФСР А. Беніямінаў з ленінградскай Камедыі, што іграць на опернай сцэне — гэта ўсё роўна што выставіць жывапіснае палатно Левітана на Цэнтральнай плошчы. Палатно тое ж, а ўражанне зусім «не тое».

Спадзяёмся, што да нашага голасу прыслухаюцца.

М. КЛІМКОВІЧ, навуковы рэдактар БелСЭ,
Н. МОЎЧАН, настаўніца,
І. ЯФРЭМАВА, кінажурналіст.

Усё самае першае — на ўсё жыццё. Першае слова, першая песня, першая настаўніца.

У гэтых дзяцей наперадзе складаная і радасная, нязведаная і заманлівая дарога ў свет ведаў. Няхай жа будзе яна шырокая і ясная. Няхай праз усё жыццё пранясуць яны захапленне і ўсхваляванасць, пачуццё ўсвядомленай гордасці і святочнасці, як у свой першы школьны дзень.

Фотаэцюд Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

НЕПАЎТОРНАСЦЬ

Якаў ГЕРЦОВІЧ

Фота А. КАЛЯДЫ.

5 верасня спаўняецца семдзесят гадоў вядомаму беларускаму пісьменніку Віталю Фрыдрыхавічу Вольскаму. Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Віталь Фрыдрыхавіч!

Шчыра, ад усяго сэрца віншуем Вас са слаўным юбілеем — сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння.

Вы прайшлі вялікі жыццёвы шлях, юнаком прынялі ўдзел у грамадзянскай вайне, удзельнічалі ў вызваленні Беларусі ад белапалякаў, служылі ў пагранвойсках.

Пасля арміі Вы прыехалі ў Мінск, каб вучыцца і працаваць. Тут праявіліся Вашы арганізатарскія здольнасці. Нямала клопатаў Вы аддалі справе кінафікацыі нашай рэспублікі, узначальвалі буйныя ўстановы культуры і мастацтва: Беларускі драматычны тэатр імя Я. Коласа, Інстытут літаратуры і мастацтва Акадэміі навук БССР.

У часе Вялікай Айчыннай вайны Вы плённа працавалі ў рэдакцыі сатырычнай газеты-плаката ЦК КПБ «Раздавім фашысцкую гадзіну» і ў часопісе «Беларусь».

Вашы першыя творы з'явіліся ў друку ў 1926 годзе. З году ў год мужнеў і мацнеў Ваш талент. Асабліва паспяховым было Ваша выступленне ў жанры драматургіі. П'есы «Цудоўная дудка», «Несцерка», «Машэка» і іншыя адразу атрымалі добрую дарогу на сцэнічныя пляцоўкі тэатраў у рэспубліцы і за яе межамі.

У апошнія дзесяцігоддзі чытачы ведаюць Вас як цікавага апавядальніка пра родны край, пра падарожжы. Вамі напісаны цэлы цыкл кніг: «Па лясных сцежках», «У лясах над Бярозай», «На бабровых азёрах», «Чайкі над Нараччу», «Родны край», «Афрыканскае падарожжа», «Падарожжа па краіне беларусаў» і іншыя. Яны карыстаюцца шырокай папулярнасцю як у юных, так і ў дарослых чытачоў.

Вамі створаны не толькі мастацкія кнігі, але і кнігі навуковыя, якія расказваюць аб гісторыі развіцця роднай беларускай літаратуры.

Жадаем Вам, дарагі Віталь Фрыдрыхавіч, новых творчых пошукаў, цікавых падарожжаў, моцнага здароўя, добрага настрою, найлепшага шчасця!»

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

ВОНКАВЫ СПАКОЙ і нейкая асаблівая ўнутраная далікатнасць у абыходжанні з людзьмі зусім не гавораць аб нейтральнасці Віталя Вольскага, яго абыякавасці. Ён, калі трэба, бывае непахісны і цвёрды, але толькі тады, калі інакш нельга, бо закрануты сур'ёзныя агульныя інтарэсы. Нездарма яго рукою напісана адна з вельмі палемічных у нашым літаратуразнаўстве кніг — «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры эпохі феадалізму». А краязнаўчыя нарысы Віталя Вольскага? Цяжка сказаць, чаго ў іх болей — замілаванай лірыкі ці гнеўнай публіцыстыкі. Дыяпазон у пісьменніка вельмі шырокі.

Па шаблоне можна было б напісаць: такім зрабіла Віталя Вольскага пройдзеная ім жыццёвая школа. Але любая школа дае добры плён толькі таму, хто хоча вучыцца і ставіць перад сабой акрэсленыя мэты, нічога не шкадуючы для іх дасягнення. У дадзеным выпадку шчасліва супала адно з другім: школай была рэвалюцыя, вучнем — малады петраградзец, які хацеў стаць актыўным змагаром за новае жыццё. А яно вабіла да сябе шаснаццацігадовага юнака магутнымі дэманстрацыямі рабочых на вуліцах Піцера, велічнымі раскатамі «Інтэрнацыянала», штурмам паліцэйскіх участкаў. Бацькі рэдка бачылі свайго сына ў тыя векапомныя дні 1917 года, калі ў піцерскім паветры адчувалася набліжэнне кастрычніцкай навальніцы. А потым — работа на Трубачным заводзе, у Камісарыяце камунальнай гаспадаркі, непаўторны дзень, калі ў якасці атэстата сталасці рэвалюцыя ўручыла юнаку вінтоўку і паслала яго бараніць родны Піцер ад белай арміі Юдзеніча.

На многіх франтах пабываў чырвонаармеец-добраахвотнік. Апошні з іх, Заходні, меў для маладога чалавека асаблівае значэнне. У баях за вызваленне Беларусі ад белапалякаў ён блізка пазнаў тутэйшых людзей, іх народныя традыцыі, песні, палюбіў гэты край, прырос да яго душою. Беларусь назаўжды прапісала салдата-камуніста, стала для яго па ўзаемнай згодзе другой радзімай.

Пасля грамадзянскай вайны і некалькіх гадоў службы ў пагранічных войсках салдат рэвалюцыі выбраў новы фронт. Патрэбны былі кадры для рэвалюцыі культурнай, і Віталь Вольскі зноў лічыць сябе мабілізаваным. Армія дала яму той папярэдні запас ведаў, з якім можна было, не спыняючы далейшай вучобы, стаць актывістам культурнага будаўніцтва. Пазней пісьменнік пісаў пра гэта: «З юнацкіх год я цікавіўся фальклорам. Калі быў чырвонаармейцам, насіў з сабою ў рэчавым мяшку сшыткі, куды запісваў народныя песні, паданні, казкі, прымаўкі, характэрныя асаблівасці народнай гаворкі тых мясцовасцей, дзе даводзілася бываць у паходных умовах, а таксама розныя краязнаўчыя матэрыялы. Тое самае рабіў і ў пагранічных вёсках і на хутарах...» То было не хобі, а жыццёвае прызванне. Інспектар Галоўрэперткома БССР, старшы інструктар кінафікацыі Белдзяржкіно, дырэктар Віцебскага мастацкага тэхнікума, дырэктар Беларускага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, дырэктар Інстытута літаратуры і мастацтва Акадэміі навук БССР, тры гады ён займаецца фалькларыстыкай пад кіраўніцтвам акадэміка М. Нікольскага, ходзіць на прыватныя ўрокі турэцкай мовы, расшыфроўвае рукапісныя кнігі беларускіх татар, друкуе тэатральныя рэцэнзіі, чытае лекцыі на рэжысёрскіх курсах, вучыцца ў Камуністычным універсітэце імя Леніна, удзельнічае ў стварэнні Саюза пісьменнікаў БССР. Над усімі гэтымі інтарэсамі нязменна дамінуе захапленне беларускім фальклорам.

Так Віталь Вольскі стаў драматургам. Была напісана п'еса «Цудоўная дудка», амаль адначасова пастаўленая ў Мінску і Маскве ў 1939 годзе.

Няма, бадай, такога народа, які не стварыў бы свайго камедыйнага эпасу. Самыя дасціпныя ацэнкі жыццёвых з'яў, самыя вясёлыя жарты, выхадкі, знаходлівыя разгадкі таямніц народ прыпісвае сваім любімым фальклорным героям. Дурасліві рускі Іванушка, узбекскі Хаджа Насрэдзін, малдаўскі Пэкалэ, беларускі Несцерка пры ўсім іх падабенстве ў падыходзе да праблем жыцця і смерці, дабра і зла, нязменна захоўваюць і сваю нацыянальную самабытнасць. Такое спалучэнне інтэрнацыянальнага і нацыянальнага робіць гэтых герояў блізкімі ўсім народам. На долю фальклорных п'ес Віталя Вольскага выпаў вялікі поспех не толькі ў нашай рэспубліцы менавіта таму, што ў іх таленавіта, умела, з добрым пачуццём меры ўзноўлена сама атмасфера народнага мыслення.

П'есы «Цудоўная дудка», «Дзед і жораў», «Несцерка» шырока вядомы. Агульнавядома і прычына іх сцэнічнага даўгалецця: народны дасціп, увасоблены ў дасканалых формах прафесійнага мастацтва. Сялянскі сын Янка, пастух, весялун, аптыміст, абаронца бедных людзей дзейнічае ў рэальнай абстаноўцы народнай нястачы, ненавідзіць паноў і падпанкаў, падзяляе ілюзію, што варта дабрацца да караля і расказаць яму ўсю праўду — і крыўдзіцелі будуць утаймаваны. Гэта той узровень свядомасці, пры якім ёсць жаданне знішчыць зло на зямлі і яшчэ няма разумення, што зрабіць гэта можна толькі сілаю зброі. У такім асяроддзі звычайна і нараджаюцца крылатыя мары аб казачных, звышнатуральных сродках для дасягнення высакароднай мэты. На гэты раз фантазія бедных людзей стварае цудоўную дудку, пад якую мужык прымушае танцаваць караля з яго міністрамі, пана з войтам, гайдукамі. Фальклорная традыцыя ў п'есе «Цудоўная дудка» ўвасоблена ў шматлікіх песнях, у сцэнах, дзе дасціпны розум селяніна бярэ верх над гіпербалізаванай дурасцю пануючых нікчэмнасцей, а прафесійнае майстэрства драматурга, яго творчая фантазія знаходзяць для гэтых розных камічных сітуацый дынамічны і зграбны сюжэт, які дае герою магчымасць дзейнічаць, перамагаць перашкоды, набываць новы вопыт.

Такую ж ролю цудадзейнага сродку для заваявання незалежнасці ад панскага ўціску ў адпаведнасці з паэтыкай народнай творчасці адводзіць пісьменнік у п'есе «Дзед і жораў» невычэрпнай торбачцы, якая па загадзе беднага чалавека корміць усю вёску. Жораў дорыць казачную торбачку самаму добраму чалавеку, які ахвотна падзеліцца харчамі і пітвом з кожным, хто таксама галадае. У геніяльнай пушкінскай казцы пра залатую рыбку народная мудрасць бязлітасна асуджае дурную і сквапную бабу за тое, што яна хацела ўзвысіцца над усімі людзьмі і пагарджаць імі. Віталь Вольскі выбраў яшчэ адзін аспект: добрая сіла жорава і яго торбачкі — узнагарода сумленным людзям за працавітасць, шчырасць, узаемаразуменне, а для пана, войта, крывадушнага папа ёсць ражок, з якога па загадзе дзеда ў любы час гатовы выскачыць двое малайцоў і адлупцаваць любога ворага. Мараль у гэтай казцы народная. Дзед кажа: «Не толькі мы — уся вёска не будзе галадаць». Баба загадвае: «Дзед, пачастуй дзяцей». І заключны акорд: «Суседзі, дарагія, калі ласка!»

П'еса «Несцерка» — творчы сінтэз шматлікіх пластоў фальклору, дзе зброяй у барацьбе за справядлівасць з'яўляюцца не старонпія сілы, а сам розум чалавека. З гэтай народнай крыніцы пісьменнік узяў самае лепшае, здолеўшы праявіць і сваю творчую індывідуальнасць. Надзвычай трапна напісаў пра гэта А. Фадзееў у пісьме да аўтара, апублікаваным у часопісе «Дружба народов» № 1 за 1957 год: «...камедыя Ваша... вельмі народная ў сваёй аснове. У той жа час яна і стылізавана трошачкі; у ёй ёсць ужо і некаторая ўсмешка ў адносінах да народнага прымітыву... Хачу сказаць гэтым, што пры ўсёй народнай прастаце сюжэта ў вобразе Несцеркі ёсць яшчэ нейкая добрая, трошкі хітраватая ўсмешка ў адносінах ужо і да самой прастаты: «Глядзіце, маўляў, як усё проста, але ж мы з аўтарам ведаем, што гэта не так ужо і проста».

Аб генезісе «Несцеркі» няцяжка здагадацца і па тым, што пісаў значна пазней Віталь Вольскі ў кнізе «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры эпохі феадалізму», дзе ёсць спецыяльны раздзел «Вусная паэтычная творчасць і народны тэатр». З канца XVI стагоддзя на Беларусі і на Украіне атрымала шырокае развіццё так званая «школьная драма», якую дапаўнялі дасціпныя інтэрмедыі з прадстаўнікамі народных нізоў у якасці дзеючых асоб. Беларускаму селяніну, казаку, рамесніку «супрацьстаўляліся прадстаўнікі паразітычных, эксплуатарскіх, варожых народу класаў: пан, купец, псеўдавучоны схаласт... Для многіх інтэрмедый XVII—XVIII стагоддзяў характэрна сутычка беларускага селяніна з вучнем езуіцкай калегіі, шкаляром ці студыёзусам... Па ходзе інтэрмедыі селянін, звычайна па-свойму карыстаючыся сугучнасцю слоў, дасціпна растлумачвае незразумелыя для яго польскія і лацінскія выразы, якімі ганарыцца шкаляр, кпіць з «вучонага» і пакідае яго ў дурнях». З інтэрмедый нарадзілася «батлейка» — народны тэатр лялек. У «Несцерцы» таксама ёсць і дыспуты чалавека з народных нізоў з фанабэрыстым «шкаляром», і пацехі з панскай дурасці, і ашуканы суддзя-хабарнік, і феерычная інтэрмедыя з самадзейным чортам, мядзведзем, скамарохамі. Пад рукамі таленавітага майстра ўся гэтая мазаіка набыла завершаную форму дасканалага сцэнічнага твора.

Драматычная легенда «Машэка» напісана ў іншым ключы. На гэты раз цэнтральным героем стаў чалавек-змагар, які ўзвышаецца да ўзброенай барацьбы за народную вольнасць. Трагічнасць яго лёсу не толькі ў здрадзе каханай жанчыны, якая выдала паўстанца ворагам. Неажыццёўнай была сама вера ў магчымасць стварыць абшчыны вольных людзей у акружэнні феадальных уладанняў зямельных магнатаў. Не маглі на той час прынесці жаданай перамогі і такія паўстанні, хоць кожнае з іх было неабходным этапам у развіцці народнай самасвядомасці. Легенда легендай, а Машэка, безумоўна, меў нямала прататыпаў у рэальнай гісторыі народа.

Аблюбаваўшы нацыянальна-патрыятычную тэму, Віталь Вольскі з кожным новым творам усё глыбей раскрывае перад чытачамі духоўную спадчыну народа.

Слова — золата. Таму Віталь Вольскі ашчадна ставіцца да кожнага слова і ў творчай практыцы, і ў сваім асабістым жыцці, і ў дачыненні да іншых людзей. Маўклівая засяроджанасць пісьменніка тлумачыцца, мабыць, і яго шматлікімі вадроўкамі, калі чалавек цэлымі днямі застаецца сам-насам з прыродай. Як ні скупа гаворыць аб сабе Віталь Вольскі, краязнаў-

чых нарысах і апавяданнях, а характар аўтара раскрываецца даволі поўна, часам непрыкметна для яго самога. Нават той, хто ніколі не сустракаўся з пісьменнікам, можа ўявіць сабе характар і звычкі гэтага следапыта па кнігах «У лясах над Бярозай», «На бабровых азёрах», «Чайкі над Нараччу», «Афрыканскае падарожжа», «Падарожжа па краіне беларусаў». Прыроду любяць многія. Адны шукаюць у гэтым асалоду толькі для сябе, другія ж хочуць, каб разам з імі палюбілі ўсё жывое і вы, і я, і кожны, хто яшчэ да гэтага непрывычаены.

Незлічоныя дарогі клічуць даўно ўжо не маладога пісьменніка зусім не для пасіўнага сузірання. Ён абавязкова раскажа пра сваё чарговае падарожжа, і зробіць гэта так, каб і вам захацелася прайсці па тых жа мясцінах. І тады вы ўбачыце спрадвечныя лясы над Бярозай-ракой, сустрэнецеся ў нетрах з ласём, мядзведзем. З надзейнага сховішча на беразе ракі вы зафіксуеце ў памяці, як ловіць рыбу арлан-белахвост. Рэдка, але можна паназіраць, як гэты магутны птах, калі не ловіцца рыба, імкліва пікіруе нават на бабра. Калі добра напрактыкуецеся, то і вам удасца дабрацца блізка да бабровай хаткі. Не думайце, што гэта лёгка, нават калі з вамі будзе спрактыкаваны ляснік. Вось, напрыклад, як выглядае адзін з такіх паходаў Віталя Вольскага.

«Высокі і хударлявы ляснік кročыць па дрыгве, нібы бусел. Спрытна і беспамылкова знаходзіць ён зыбкі пункт апоры для нагі, каб адразу пераскочыць на другі, гэткі ж часовы і ненадзейны.

Я ледзь паспяваю за ім... Мне здаецца, што на нагах у мяне не гумовыя боты, а цяжкія вёдры з вадой».

Многія з тых, каго мы звычайна называем следапытамі, наўрад ці згадзіліся б грузнуць у багне, прадзірацца праз густыя хмызы, каб знайсці гняздо чорнага бусла і расказаць нам з вамі пра пекнага птаха, ад якога ў сонечны дзень не адарвеш вачэй. Цяжка правесці дэмаркацыйную лінію паміж краязнаўствам і паэзіяй, дакументалізмам і эстэтыкай, зямной рэальнасцю і яе лірычным адлюстраваннем, калі чытаеш такое: «Бусел стаяў пасярод гнязда. Бліскучая афарбоўка яго чорнага пер'я зіхацела і пераліваласяў сонечных праменнях, якія прабіваліся скрозь густую зеляніну лісця рознымі адценнямі залацістага, бронзавага, сіняга, зялёнага і фіялетавага колераў. Уся абстаноўка нагадвала трапічныя джунглі». Бярэш у рукі яшчэ адзін нарыс Віталя Вольскага—і ты нібы апынуўся на беразе Нарачы, п'еш серабрыстую сцюдзёную ваду, якая дружнымі і вясёлымі ручайкамі спяшаецца з крыніц у возера, вучышся адрозніваць малую чайку ад чайкі шызай і апошнюю—ад клушы.

Калі ў цябе чуйныя вушы і адкрытыя вочы, ты запомніш галасы берасцянак, дзікіх галубоў, свіст іваалгі, не забудзеш, як пустальгамаці корміць сваіх сакалянят, калектыўны партрэт якіх намаляваны пісьменнікам з бездакорнай дакладнасцю: «Выраз вачэй у сакалянят непрыемны, нібы ў старога скнары. Я гляджу на яго і смяюся: вельмі ўжо яно нагадвае нейкага банкіра, ліхвяра з карыкатурнага плаката—і лысая галава з рэдкім белым пухам, і худая маршчыністая шыя, і дзюба, падобная на кручкаваты нос, дапаўняюць знаёмыя шаржыраваныя вобразы фінансавых драпежнікаў капіталістычнага свету. Хіба толькі традыцыйнага цыліндра не хапае для поўнага ўражання». Не менш дакладныя і партрэты падводных жыхароў Нарачы. У першую чаргу вандроўніка-непаседы вугра. І кожны раз пісьменнік абавязкова перасцерагае цябе, каб ты неразумнымі дзеяннямі не нанёс шкоды дрэву, птушцы, мурашніку, усяму, што мае права на існаванне ў адвечным асяроддзі чалавека. Чытаеш, і робішся дабрэйшым, чалавечнейшым.

У адным артыкуле я чытаў: «Кнігі Віталя Вольскага могуць быць пастаўлены ў адзін рад з кнігамі такіх вядомых пісьменнікаў-прыродалюбцаў, як М. Прышвін і В. Біянкі». Ці варта абавязкова раскідвацца такімі аналогіямі: «Гэта, маўляў, наш беларускі Крылоў, гэта—мясцовы Прышвін, а гэта—Вальтэр Скот рэспубліканскага значэння». Сапраўднай вартасцю пісьменніка з'яўляецца непаўторнасць. Віталь Вольскі ёсць Віталь Вольскі—самабытны пісьменнік і цудоўнай душы чалавек.

ПАЭТЫЧНАЯ ПАВЕРКА

Хаім МАЛЬЦІНСКІ

СВЕТЛА МНЕ НА ДАРОЗЕ ЗЯМНОЙ...

●

Неаднойчы—і ўспомніць
нялюба—
Быццам дах,
Быў ахоплены полымем я.
Не сатлела душа жыццялюба,
А з душою—
і мова мая.
Зноў і зноў пачынаю галубіць
Дарагую
Уцеху
Жыцця.

●

Дзеці,
На вуснах у вас
Усмешка маці маёй,
У вачанятах вашых
Яна застаецца жывой,
Маці мая.
Смяяцца пачнеце
альбо спяваць,
Заўжды мне здаецца—
Голас маці чуваць.

●

Няспынныя думкі,
Як хвалі марскія,—
Адна за другою.
І трэба, напэўна, валодаць
Душою такою,
Каб не зважаць на прыбой,
І, быццам смелая чайка,
Спрытна рыбку схапіць
трапяткую—
Сутнасць
Думкі тваёй.

З НАРОДНАГА

I.

Паспрачаюся з табой,
А магу часінай
Нават падражніцца я.—
Не бываеш,
Ціхі голуб мой,
Ты даўжніцаю.
Толькі ж і ў аглядцы
Не пайду да іншай я,—
Праваліцца лепш на кладцы.
Усміхніся ж ясна,
Долечка мая,
Без цябе не будзе
Ні спакою, ні жыцця.

II.

Спасцігнуў
я даўно:
Ты шчодрая лазінка,
Што мне дае віно.

III.

Піць будзем з аднаго кілішка,
Хай пазайздросцяць нам.
Здароўя тваім вуснам,
Тваім губам.

●

Хаджу нямала па зямлі,
І ў кожнае імгненне
Усё спадзяюся, што мяне
Штосьць добрае сустрэне.
Вітаць гасцей заўсёды рад:
З якою навіною?
Журба, бяссоніца і боль
Стаяць перада мною.
Ну хоць бы грукнулі калі,
Йдучы без запрашэння!
Не хочуць ведаць, што даўно
Не маю суцяшэння.
Начамі, стомлены душой,
Пакутую без меры.
Ганю няпрошаных, але
Усё ж не замкнёны дзверы.
Надзеяй сціпланай жыву,
І ў гэты міг чакаю:
Вось зойдзе самы добры госць,
І радасць я спаткаю.

●

На кубак жыцця
Гляджу я пры сонцы.
Пітво маё ў кубку
На донцы.
Яго не напоўняць
Ні сонца,
Ні зоркі.
О, як даражу я
І кропелькай горкай.

●

Я ў Латвіі бездапаможны:
Не ведаю мову народа,
А як жа душу намалюю?
Чытаю я вочы і вусны,
З калоссем і морам рыфмую.
Пры кожнай сустрэчы
то радасць,
То смутак, журбу ці надзею
Прымаю ў сугучнасці вуснаў—
І ўсё разумею.

●

Зноў мяняюцца фарбы
світання.
Вунь пушынка плыве залатая.
Не пушынку, а воблака ў небе
Летуценне маё ўжо сядлае.
У сяброўстве аблокі са мной,—
Зранку грывы я ім заплятаю,
Размаўляю пяшчотна,—
Таму
Светла мне на дарозе зямной.

●

Павер,
Калі ёсць ты
снег леташні цяпер,
То я ўсё думаю аб ім употай.
Сягоння зноў у вечар мой
журботны
Гляджу на дзіўнае яго
свячэнне.
Ну дзе знайду чысцейшае
сумленне,
Чым ты сама
у навізне святой
З радзімкамі прывабнасці
тваёй.
Вось зараз стану я
перад табою,
Каб ты вішнёвай белізною
Мяне асыпала,
Нібы суквецце.
Духмяную тваю ўдыхаю
квецень.
А ўсё дакоры частыя прымаю:
Маўляў, цябе я так успамінаю,
Як снег расталы
па вясне...
І так балюча,
Так балюча мне.

●

Дом творчасці. Сусед
Вітаўтавус
Надоечы ў мяне спытаўся:
— Скажы, ў тваім пакоі
чый такі бывае смех,
Нібы хто бульбы высыпае мех
На звонкі мост?—
І я прызнаўся:
— Там не смяецца іншы
хтосьць,—
Я гэтак сам сябе
высмейваю, мой браце,
Каб кпінаў злых
і смеху злога не баяцца.

З яўрэйскай пераклаў
А. ПЫСІН.

ПАЭТЫ НЕ ПАМІРАЮЦЬ

У 1967 годзе, калі ЦК ВЛКСМ, Саюз пісьменнікаў СССР і выдавецтва «Маладая гвардыя» аб'явілі ўсесаюзны літаратурны конкурс імя Мікалая Астроўскага, паэту Мікалаю Сурначову было б пяцьдзесят. Ён не дажыў да гэтага часу. Майскім днём 1945 года на подступах да Берліна абарвалася яго жыццё. Але сярод лаўрэатаў конкурсу значыцца і імя беларускага паэта Мікалая Сурначова. У адным шэрагу з Аляксандрам Фадзеевым, Мікалаем Маёравым, Аркадзем Гайдарам, Паўлам Коганам, Міхаілам Кульчыцкім... Строгае журы высока ацаніла два папсмяротныя зборнікі вершаў сялянскага хлопца з Гомельшчыны «На сурмах баравых» і «Барвовая зара».

У ЦК ЛКСМБ 30 жніўня сабраліся работнікі апарату, сябры Мікалая Сурначова. У Мінск прыехалі яго бацька Мікалай Яфімавіч і сёстры Наталля і Лідзія. Па даручэнні журы конкурсу старшы рэдактар выдавецтва «Маладая гвардыя» В. І. Нікіціна ўручыла бацьку мемарыяльны медаль імя Мікалая Астроўскага і сігнальны экземпляр падрыхтаванага выдавецтвам паэтычнага зборніка «Адно каханне». Першы сакратар ЦК ЛКСМБ У. І. Падрэз і паэт Мікола Аўрамчык расказалі аб творчым шляху М. Сурначова і выказалі словы ўдзячнасці бацьку, трое сыноў якога загінулі ў баях за Радзіму.

Хоць яго няма ў жывых, але вершы Мікалая Сурначова жывуць у народзе.

БЕЛТА.

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Праз вашу газету выношу сардэчную падзяку ўсім арганізацыям і сябрам, якія павіншавалі мяне з 80-годдзем з дня нараджэння і 35-годдзем Азерычынскага народнага хору.

Таццяна ЛАПАЦІНА,
заслужаны дзеяч
мастацтваў БССР.

Міністэрства культуры БССР глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці заслужанага артыста БССР Міхаіла Львовіча Співака і выказвае спачуванне яго сям'і і блізкім.

ПРЫНЯТЫ Ў САЮЗ КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ

П. КАРМУНІН. Заслужаны артыст БССР. Нарадзіўся ў вёсцы Вялікія Ключы Юдзінскага раёна Татарскай АССР у 1919 годзе. Прыняты ў Саюз кінематографістаў СССР за ўдзел у стварэнні больш дваццаці мастацкіх карцін «Беларусьфільма», «Масфільма», «Ленфільма», студыі імя Даўжэнкі: «Жыццё і ўзнясенне Юрася Братчыка», «Дзесятая частка шляху», «Шлях да сэрца», «Чырвоная плошча», «Шчаслівы чалавек», «Дарога на Рубецаль», «Салют, Марыя!», «Неспадзяванае каханне», «У блакітным стэпе», «Аперацыя «з Новым годам!», «Паланез Агінскага», «Побач з вамі» і іншых.

А. КЛІМАВА Народная артыстка СССР. Нарадзілася ў 1921 годзе ў вёсцы Затаболаўка Кустанайскай вобласці. Вышэйшае тэатральнае вучылішча імя М. С. Шчэпкіна пры Дзяржаўным акадэмічным Малым тэатры скончыла ў 1949 годзе. Прынята ў Саюз кінематографістаў СССР за выкананне роляў у беларускіх мастацкіх фільмах «Побач з вамі», «Сыны», «Дзесятая частка шляху», «Уся каралеўская рацъ», «Дзень ды ноч», а таксама ў карцінах «Масфільма» і студыі імя А. Даўжэнкі «Аповесць аб сапраўдным чалавеку», «Цана», «Каранцін».

В. ТАРАСАЎ. Народны артыст БССР. Нарадзіўся ў 1934 годзе ў горадзе Барнауле, скончыў Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут у 1957 годзе. Прыняты ў Саюз кінематографістаў СССР за ўдзел у стварэнні мастацкіх фільмаў «Першыя выпрабаванні», «Апавяданні пра юнацтва», «Побач з вамі», «Крушэнне імперыі», «Руіны страляюць...», «Мы з Вулканам», «Соф'я Пяроўская», «Аварыя», «Трайная праверка».

Б. ШАНГІН Гукааператар студыі «Беларусьфільм». Нарадзіўся ў вёсцы Ніжне-Ангарск Паўночна-Байкальска г а раёна Бурацкай АССР у 1927 годзе. Скончыў дырыжорска-харавое аддзяленне Мінскага музычнага вучылішча імя Глінкі ў 1958 годзе. Гукааператар беларускіх мастацкіх фільмаў «Любімая», «Іду шукаць», «Саша-Сашачка», «Жыццё і ўзнясенне Юрася Братчыка», «Чакай мяне, Ганна», «Чорнае сонца», «Пяцёрка адважных», а таксама фільмаў Беларускага тэлебачання «Зімні дуб» і «Снежны конь».

Р. ЯНКОЎСКІ. Народны артыст БССР. Нарадзіўся ў 1930 годзе ў Адэсе. У 1951 годзе скончыў студыю пры Ленінабадскім рускім драматычным тэатры. Прыняты ў Саюз кінематографістаў СССР за ролі, створаныя ў беларускіх мастацкіх кінастужках «Чырвонае лісце», «Я, Францыск Скарына», «Руіны страляюць...», «Уся каралеўская рацъ», а таксама за выкананне роляў у кінакарцінах «Масфільма» і іншых студый: «Служылі два таварышы», «Ватэрлоо», «Абарона Севастопаля», «Каранцін» і «Мір хацінам, вайна палацам».

М. ЯРОМЕНКА. Народны артыст БССР. Нарадзіўся ў 1923 годзе ў Новасібірску. Скончыў студыю пры тэатры імя Я. Коласа ў Віцебску ў 1948 годзе. Прыняты ў Саюз кінематографістаў СССР за ролі ў карцінах «Беларусьфільма», «Масфільма», «Ленфільма», студый імя Горкага, імя Даўжэнкі, Адэскай: «Наперадзе круты паварот», «Першыя выпрабаванні», «Людзі і звяры», «Масква — Генуя», «Музыканты аднаго палка», «Пагоня», «Дні лётныя», «Запомнім гэты дзень», «Побач з вамі», «Дзесятая частка шляху», «Іван Макаравіч», «Вызваленне», «Крушэнне імперыі», «Прарабскі ўчастак».

П. Кармунін.

А. Клімава.

В. Тарасаў.

Б. Шангін.

Р. Янкоўскі.

М. Яроменка.

ЗМІТРАКОЎ РЭКОРД

Юрый БАГУШЭВІЧ

Падзеі ў маёй новай аповесці адбываюцца ў нашы дні ў невялічкім наднёманскім гарадку. У двары настаўніка Бадрэнкі жывуць сябры яго дзесяцігадовага сына Змітрака — крумкач Івашка, сабака Гром і кот Кацяш. З імі і пазнаёмяцца чытачы на старонках аповесці, раздзел з якой я прапаную іхняй увазе.

Аўтар.

МАРОЗ ПРЫЙШОЎ нечакана. Яшчэ ўчора перападаў дождж і нават вецер дзьмуў цёплы. А сёння раніцай Змітрок выбег у адной кашулі на ганак і яго працяў пякучы холад. Ён засмуціўся, што так крута змянілася надвор'е. Сёння нядзеля, можна было б схадзіць на рыбалку. Але што за рыбалка, калі пальцы праз хвіліну пачынаюць стыць. Нават лістота на клёне, што не паспела апасці, згарнулася і пакарабацілася.

Усё ж пасля снедання Змітрок вырашыў схадзіць на Нёман. За ім, вядома, як заўсёды, увязаўся крумкач Івашка, а за Івашкам Гром. Птушка і сабака былі неразлучныя. Крумкач ляцеў паперадзе, не мінаючы ніводнага куста, а за ім гарлліва труxаў спакойны і дужы сабака.

Так утрох яны мінулі мост і ўбачылі дзядзьку Максіма. Звычайна Змітрок не падыходзіў блізка да дзядзькі Максіма, а ўладкоўваўся на беразе зводдаль ад яго. Але сёння Івашка падляцеў да адкрытага рукзака, які стаяў ззаду рыбалова, і зазірнуў туды. Змітрок бачыў, як крумкач адразу ж з крыкам адляцеў убок, як з рукзака на хвіліну паказаўся вялікі, шырокі хвост рыбы.

Дзядзька Максім сярдзіта азірнуўся, але, згледзеўшы збянтэжанага хлопчыка, што стаяў воддаль, ветліва махнуў яму рукой: ідзі, маўляў, сюды.

Змітрок падышоў да рыбалова. Той націраў рукі, хукаючы на іх, і хлопчык упершыню заўважыў, якая тонкая чырвоная скура ў дзядзькі Максіма на кісцях рук.

— Холадна, Змітрок, холадна, — сказаў той ціха і, перахапіўшы Змітракоў позірк, дадаў: — Гэта пасля фронту. Я на Калінінскім абгарэў... моцна. Відаць, сёння апошні дзень у гэтым годзе лаўлю. Леска абмярзае. Ды і на рацэ, бачыш, шарош плыве.

— Можна паглядзець, што злавілі?

— Глядзі. Улоў небагаты. З пяток плотак, два падлешчыкі, ды вось нядаўна ляшча падхапіў кілаграма на паўтара... Ну, чаго сядзіш так? Разматвай сваю вуду, закідай побач. Мне ты не будзеш замінаць... На што лавіць думаеш?

— Хацеў на цеста, а пакуль ішоў, яно задубела.

— Насадзі гарохвіну.

Дзядзька Максім засунуў руку за адварот курткі і выцягнуў з кішэні жменю паранага гароху.

— Бяры, бяры... Насадзі дзве, ды адну крыху прымні, каб лопнула.

Змітрок паслухаўся парады і ціха, без плёску, закінуў сваю вуду побач з Максімавай. Яны пасядзелі некалькі хвілін моўчкі. Паблізу іх разлёгся і Гром. А Івашка заняўся нейкімі пошукамі ў рэдкім хмызняку на берагавым схіле.

Змітракоў паплавок з гусінага пяра доўга стаяў нерухома. Але вось ён крыху падняўся і лёг на ваду. Змітрок схапіўся за вудзільна.

— Не спяшайся, — шэптам папярэдзіў дзядзька Максім, — няхай убок павядзе, тады і падсячэш... Давай, давай, ну чаго ты марудзіш!

Змітрок падсек і яму здалося, што кручок зачапіўся за нейкі корч. Вуда сагнулася ў дугу. Затым ён адчуў рэдкія цяжкія штуршкі.

Мал. А. САПЕТКІ.

— Не паслабляй леску, цягні ўверх, цягні...

Як перадаць тое хваляванне, што ахапіла Змітрака, калі ён, сціскаючы ў руках вуду, усвядоміў, што там, у глыбіні, на тонкай-тонкай лесцы цяжка варочаецца і супраціўляецца вялікая рыбіна. Ён памятаў адно: нельга рэзка тоpгаць вуду і нельга аддаць хоць адзін сантыметр гэтай рыбіне: яна ж выцягне леску ў адну лінію з вадой і тады — бывай удача.

— Малайчына, малайчына, правільна робіш,— горача шаптаў дзядзька Максім.

Супраціўленне рыбы раптам аслабла, і Змітрок, падымаючы вуду ўверх, пачаў адступаць ад берагу. У па-асенняму празрыстай вадзе паказалася цёмна-срабрыстая спіна. Змітрок адступіў яшчэ на колькі крокаў, прыпадымаючы вуду, і на паверхню ўсплыў лешч. Ён лёг на бок, і Змітрок пацягнуў яго на бераг, як дошку.

Убачыўшы, што дзядзька Максім апусціў у ваду побач з ляшчом свой шырокі падсак, ён на нейкае імгненне памарудзіў. Лешч адчуў слабіну, крута развярнуўся, устаючы стырчком, але дзядзька Максім увесь напружыўся і апусціў па локці ў ваду рукі, паспеў у апошнюю хвіліну падхапіць ляшча падсакам і выцягнуць на бераг. Сагнуўшыся ў дугу, лешч выкруціўся з падсака і пакаціўся к вадзе.

— Ну што ж ты, Змітрок! Хапай яго!—крыкнуў дзядзька Максім, спрабуючы ўстаць з каленяў. Ён слізгаў на глінiстым беразе мокрымі гумовымі ботамі. А лешч забіў хвастом, чуючы блізка выратавальную глыбіню. Тады кінуўся ўперад Гром і накрыў пярэднімі лапамі шырокую рыбіну. Падаспеў і дзядзька Максім. Ён схапіў ляшча і адкінуў яго далей ад вады.

Змітрок стомлена апусціўся на заінелую купіну. Сэрца калацілася так, што звінела ў вушах. Хлопчык усё яшчэ сціскаў у руках вуду, затым адкінуў яе ўбок і ўсхліпнуў ад хвалявання. Дзядзька Максім, коса пазіраючы на ляшча, які цяжка варочаўся, спрабаваў згарнуць цыгарку, але на пальцы сцякала з рукавоў вада, і ён адкінуў убок прамоклы кавалак паперы, расшпіліў старую ватоўку і кашулю пад ёй, засунуў рукі пад пахі.

— Вось так, Змітрок... Дваццаць гадоў я лаўлю ў Нёмане ляшчоў... У ваколіцы кожны ведае мяне як добрага ляшчатніка. Але такога, як ты сёння выцягнуў, мне не даводзілася браць... На кілаграмы чатыры пацягне.

Змітрок яшчэ не ачомаўся. Ён глядзеў зачаравана на ляшча, на Грома, які сядзеў каля яго, на Івашку, што прыляцеў і скакаў ля рыбіны, схіляючы сваю барадатую галоўку то ў адзін, то ў другі бок. Устаўшы з купіны, хлопчык зірнуў на дзядзьку Максіма. Зірнуў — і жахнуўся. Шырокія адкрытыя грудзі дзядзькі Максіма былі пакрыты языкатымі ружовымі плямамі.

— Дзядзечка... дзядзька Максім, што гэта ў вас на грудзях?

— Гэта... Гэта, сынок, я трэці раз гарэў. На Сандамірскім плацдарме... У танку.

Дзядзька Максім пачаў нязграбна зашпільваць азяблымі пальцамі гузікі на кашулі і ватоўцы. А Змітрок у гэтыя хвіліны нават забыўся на сваю адменную здабычу.

Пасля яны разам, не спяшаючыся, склалі вуды, завязалі рукзак, працягнулі праз жабры ляшча тонкі лазовы прут і паволі пайшлі па беразе Нёмана. Узышлі на стары мост. Мароз мацнеў. Вада ў ціхіх затоках увачавідкі бралася карункавай ледзяной плёнкай. Вось, прабіўшы гэту тонкую плёнку, узляцела ўверх серабрыстая верхаводка і... забілася, заслізгала па гладкім лёдзе.

Івашка ўбачыў рыбку, стрымгалоў кінуўся да яе. Схапіў дзюбай, але не ўтрымаўся, з разгону пляснуўся аб лядок і праваліўся ў ваду.

Ён спрабаваў узляцець, але не мог.

Змітрок ледзь паспеў схапіць за ашыйнік Грома. Сабака хацеў кінуцца на дапамогу сябру.

— Загіне твая птушка, — разгублена прамовіў дзядзька Максім,—і памагчы няма як. А можа што...

Ён хутка збег з моста ўніз, выхапіў з чахла вуду, сабраў яе і акуратна паклаў на лёд. Даўжыні якраз хапіла. Крумкач дацягнуўся дзюбай да кончыка вуды і ўчапіўся за яго. Дзядзька Максім асцярожна пацягнуў да сябе вуду і выцягнуў Івашку на бераг.

— Вось і яшчэ здабыча,—сказаў ён.—Ды адпусці ж вуду, дурненькі, ты ўжо на беразе.

А крумкач усё яшчэ не адпускаў вуду. Дзядзька Максім трасянуў вудай і толькі тады Івашка адпусціў яе, узмахнуў крыламі і паляцеў цераз Нёман к дому. Гром з падбрэхам пабег цераз мост.

Дзядзька Максім і Змітрок цяпер ужо без прыгод дайшлі да сваёй вуліцы, іх сустрэў там Антон Валянцінавіч. Ён зірнуў на ўсхваляванага сына, убачыў вялізнага ляшча, якога той трымаў на перакінутай цераз плячо лазіне.

— Тата, тата... — скарагаворкай затараторыў Змітрок.—Дзядзька Максім мне памог. Ты паглядзі, ты толькі паглядзі, які лешч!

— Бачу, сынок. Нездарма наш Івашка на двары перапалоху нарабіў. Прыляцеў, сасулькі на крылах, дзюбу разяўляе і крумкае хрыпла. А за ім услед і Гром прыбег... У будку залезлі і грэюць адзін аднаго. Івашка так раскаркаўся, што я вырашыў ісці на дапамогу вам... Максім Савельевіч, заходзь, госцем будзеш. Сагрэешся ў нас, абсохнеш. Заўтра ж свята. Давай мы с табой сёння запаветную бутэлечку адкрыем.

Дзядзька Максім ступіў у брамку.

Неўзабаве дарослыя ўжо сядзелі на кухні. Дзядзька Максім—бліжэй да печы. Ён пераапрануўся ў старую гімнасцёрку, якую адшукала недзе ў шафе Алена Пятроўна. Згортваючы чарговую цыгарку, дзядзька Максім гаварыў весела, ківаючы галавой:

— Гэта ж трэба так! Колькі тваймy? Адзінаццаць? А бач, якім шчаслівым рыбаком расце. Я такіх ляшчоў яшчэ не лавіў.

Уключылі радыё. З Масквы пачалася перадача святочнага канцэрта.

— Вось што, мужчыны,—сказала Алена Пятроўна,—ідзіце вы лепш са сваімі папяросамі ў пакой. Я вам зараз селядца ачышчу, грыбкоў пастаўлю. Так ужо і быць, возьмеце па чарцы. А я рыбай займуся.

Пакуль Алена Пятроўна смажыла рыбу, Антон Валянцінавіч і дзядзька Максім налілі па кілішку і, стоячы, выпілі за франтавыя дні, за баявых сяброў, за тое, што дажылі яны да мірных дзён. Выпілі і моўчкі ўспомнілі тых, хто не дажыў да Перамогі.

Чаго толькі не даведаўся Змітрок у гэты вечар. Затаіўшы дыханне, ён слухаў расказы дзядзькі Максіма пра танкавыя атакі, пра верных сяброў і таварышаў, пра тое, як хадзілі ў бой танкісты над Вялікімі Лукамі, а затым змагаліся ў Польшчы на Сандамірскім плацдарме. Там, дзе дзядзька Максім трэці раз гарэў у сваім танку. Гарэў ды ўцалеў. Сядзіць ён сёння за сталом, дыміць цыгаркай і задуменна глядзіць у акно. А на шкле растаюць першыя ў гэтым годзе сняжынкі.

Вілі Старк...

Джэк Бёрдэн і яго маці...

НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ

ПОСПЕХ

Новы фільм Беларускага тэлебачання «Уся каралеўская рацъ».*

Крошка Дафі...

Суддзя Ірвін...

КАЛІ ПЕРАД ПРЭМ'ЕРАЙ гэтага фільма па тэлебачанні яго паказвалі ў кіназале тэлестудыі мінскім журналістам, я пачуў у перапынку паміж серыямі нечы ўпэўнены басок:

— Ну, такі матэрыял і такія акцёры — тут не магло не атрымацца...

І ўспомнілася, як гады на паўтара-два раней, калі група «Усёй каралеўскай раці» (ды, мабыць, і групы афіцыйнай яшчэ не было, проста некалькі апантаных) толькі распачынала сваю работу, у гэтых самых студыйных калідорах вельмі часта можна было пачуць якраз палярнае:

— Звар'яцелі яны ці што — спадзяюцца адолець такі матэрыял...

Без рызыкі не бывае ніякага творчага акта. Але тут яе было занадта, гэтай рызыкі. Скептыкі разважалі слушна. Раман Роберта П. Уорэна ўзнімае такія глыбіні сацыяльных, маральных, асабістых, бытавых узаемаадносін, што магчымасці экрана, тым больш тэлевізійнага, здаваліся занадта абмежаванымі, убогімі для іх узнаўлення. Да таго ж, як у кожным сапраўдным творы вялікай літаратуры, агульначалавечае настолькі пераплялося ў рамане з нацыянальным, спецыфічна амерыканскім, што думалася яшчэ і аб пагрозе ненатуральнасці «клюквы», такой часта, на жаль, калі на сцэну, экран або старонкі кнігі пераносяцца характары народа і асяроддзя, якія пастаноўшчыку, выканаўцам ці аўтару вядомы не дужа блізка. А распачыналася не аднаактоўка ў аматарскім гуртку — распачынаўся шматсерыйны фільм на шматмільённую аўдыторыю. З адпаведным размахам, прыцягненнем творчых сіл і выдаткаваннем сродкаў...

Сёння, пасля прэм'еры, пасля таго, як па ўсёй краіне незлічоная колькасць гледачоў знаходзіцца яшчэ пад уражаннем трагедыі, якую расказалі ім амерыканскі пісьменнік і беларускае тэлебачанне, можна шчыра парадавацца смеласці і творчай апантанасці людзей, якіх гэтая рызыка не збянтэжыла і не спыніла. Бо тое, што мы ўбачылі, несумненна, вялікі поспех.

Поспех беларускага, поспех усяго савецкага тэлебачання...

Так здарылася, што я прачытаў раман Уорэна з вялікім спазненнем пасля яго з'яўлення на рускай мове, усяго якіх паўгода назад. І таму вобразы, страсці, боль яго старонак захоўваюцца ў памяці яшчэ вельмі рэльефна. І перад пачаткам прагляду пабойваўся я, што рэльефнасць гэтая, свежасць уражання будуць дужа мне замінаць, будуць пратэставаць супраць канспектыўнасці, амаль неадольнай пры экранным пераказе буйнай літаратурнай першакрыніцы, будуць крыкам крычаць, калі аблічча таго або іншага персанажа выканаўца прапануе мне трохі не такім, якім жыве яно ў маім уяўленні...

Гэтага не здарылася.

Дык што — тэлевізійная версія роўная па сіле самому раману? Што — не мае яна ў параўнанні з першакрыніцай ніякіх страт, выдаткаў? Што — паўсталі перад намі такія пераканаўчыя нацыянальныя характары, нібы ў фільме здымаліся галівудскія зоркі?..

Канечне, штосьці з рамана ўвогуле не трапіла ў фільм. Канечне, штосьці распрацавана там маштабна і глыбока, тут адгукаецца адно слабым рэхам, падаецца сцісла, часам наогул мімаходзь (возьмем хоць самы пачатак фільма — першыя крокі Старка па дарозе «наверх»: чалавеку, які рамана не чытаў, мусіць, цяжкавата з фільма зразумець, што, чаму і як тут адбываецца). Але да гонару аўтара сцэнарыя А. Гутковіча, да гонару пастаноўшчыкаў — Н. Ардашнікава і таго ж А. Гутковіча — у часе дэманстрацыі фільма глядач амаль не заўважае гэтых страт, ён толькі потым прыгадвае, што была яшчэ ў рамане такая і такая падзея, такая і такая дэталь. Значыць, адбылося самае важнае — мы маем не проста рабалепную інсцэнізацыю літаратурнага твора, не проста рухомыя ілюстрацыі да ўпадабанага рамана (ах, як гэта часта, на жаль, бывае!), а фільм, які мае каштоўнасць самастойную, фільм, які хвалюе незалежна ад таго, ажывае ці не ажывае ў тваёй памяці, калі ты яго глядзіш, прачытанае. І гэта — пры велізарнай павазе стваральнікаў фільма да духу, напалу, філасофіі літаратурнай першакрыніцы.

Прадбачу, што тут са мной пагодзяцца не ўсе. Прадбачу пярэчанне, што ў фільме не абышлося без тэндэнцыйнага абвастрэння і, так сказаць, выпрамлення некаторых раманных пастулатаў. Але, па-першае, гэта законнае права мастака — загарэўшыся ідэямі і вобразамі іншага мастака і даючы ім новае жыццё ў новым відзе мастацтва, дадаць нешта ад свайго бачання свету. А па-другое — пакажыце мне ў фільме сітуацыю, калізію, думку, якая б нечым прынцыпова адрознівалася ад таго, што напісана Робертам П. Уорэнам, не мела ў яго выдатным рамане грунтоўнай апоры?

Трагічная гісторыя Вілі Старка, кар'ера яго і крах таму і прыцягнулі, натхнілі стваральнікаў фільма, што нібы хірургічным разрэзам выяўляюць злаякасную пухліну, смяротныя метастазы ў грамадскім арганізме, які знешне выглядае пакуль яшчэ бадзёрым самазадаволеным здаравякам. А калі яшчэ ўлічыць, што напісаны твор не «ў лоб», населены не манекенамі, не рупарамі на нагах, праз якія трубяцца зацяганыя газетныя сентэнцыі, а людзьмі з крывёй і плоццю, людзьмі маштабнымі, складанымі, то робіцца зразумелым поспех рамана ва ўсім свеце, робіцца зразумелым, чаму ў амерыканскай, ды і ў сусветнай літаратуры апошніх дзесяцігоддзяў «Уся каралеўская раць» стала прыкметнай з'явай.

Захапленне раманам адчуваецца ў рабоце кожнага, хто меў дачыненне да нараджэння фільма. Захапленне раманам было, несумненна, і той, у добрым сэнсе гэтага слова, прынадай, што аб'яднала на здымачных пляцоўках сузор'е выдатнейшых акцёраў краіны. Георгій Жжонаў, Міхаіл Казакоў, Ала Дзямідава, Таццяна Лаўрова, Алег Яфрэмаў, Аляксандра Клімава... Меў рацыю журналіст, з рэплікі якога пачаў я свае нататкі, — аднаго пераліку гэтых імёнаў хапае, каб заняло дых!..

Але пры ўсім высокім таленце, пры ўсім майстэрстве, шматвопытнасці выканаўцаў, занятых у фільме, — гэта ж усё-такі нашы, савецкія акцёры! Як жа ў фільме з нацыянальнай пераканаўчасцю, з тым самым амерыканскім каларытам, недастатковай выразнасці і натуральнасці якога засцерагаліся людзі, што не верылі ў поспех экранізацыі?

А тут мы сустракаемся з цікавай уласцівасцю тэлеэкрана, адрозненнем яго ад экрана вялікага, кінематаграфічнага. Тое, што ў вялікім кіно рашуча, катэгарычна не прымаецца, на невялікай плошчы экрана тэлевізара выглядае і ўспрымаецца інакш. Той самы глядач, які вялікаму экрану не даруе найменшай нацяжкі, недакладнасці, умоўнасці, седзячы дома перад маленькім блакітным экранам, можа іх проста не заўважыць. Відаць, гэта фактар псіхалагічны. Відаць, незалежна ад нашага жадання, тое, што прапануецца экранам кіно, мы ўспрымаем як непасрэдны **паказ** падзеі, а тое, што прапануецца экранам тэлевізара, як **расказ** пра яе. Тут прырода тэлебачання, мусіць, бліжэй да тэатра, да кантакту гледача з **акцёрам у вобразе,** а не **самім вобразам,** як у кіно.

Дык вось яшчэ адна вартасць новай работы беларускага «Тэлефільма» ў тым, здаецца мне, і заключаецца, што выканаўцы «Усёй каралеўскай раці» і не імкнуцца выглядаць амерыканцамі. Проста акцёры, якіх глядач добра ведае і любіць, усхвалявана **расказваюць** невясёлую гісторыю, што адбылася ў адным амерыканскім штаце, прапануючы і дапамагаючы магчымасцямі экрана ўявіць і той штат, і атмасферу, у якой дзейныя асобы гісторыі апынуліся (удалай выяўленчай уверцюрай з гэтага пункту гледжання з'яўляецца эфектны падбор фатаграфій у пачатку фільма). І шлях такі, мусіць, самы правільны. Бо ў іншым выпадку штучнасць абавязкова вылезла б і шкодзіла б гледачу. А так мы не зважаем ні на некаторую неадпаведнасць часу дзеяння касцюмаў і прычосак таго-сяго з персанажаў, ні на тэатральнасць некаторых інтэр'ераў, ні на іншыя дробныя шурпатасці.

Вілі Старк, якім бачыць і падае яго Г. Жжонаў, спачатку здаецца трошкі прыгладжаным, інтэлігентным, жанцільным у параўнанні са Старкам, які паўстае са старонак рамана. (Расказваюць, што П. Луспякаеў, зацверджаны на гэтую ролю раней, — перад сваёй раптоўнай смерцю ён паспеў у некалькіх эпізодах зняцца — знешне, «фактурна» трапней пацаляў у вобраз, напісаны Уорэнам). Але накручваецца вузел падзей, і што далей, то глыбей пераконвае нас Жжонаў у магчымасці і такога, ягонага Старка — натуры, як і ў рамане, далёка не трывіяльнай, багатай як на агідныя, так і на прывабныя рысы. Боль за свайго героя — вось, бадай, вызначальнае ў рабоце Жжонава. Так, нібы гаворыць артыст гледачу, у Старка воўчая хватка, нутро драпежніка, але ж гэта таму, што сярод ваўкоў ён жыве. А разгарніся ён ва ўмовах іншых, не звярыных, то, хто ведае, можа і чалавека мы мелі б харошага і высакароднага — бачыце ж, колькі прыцягальнага ў гэтай асобе ад прыроды...

Выкананне вядучых роляў у фільме (ды і многіх эпізадычных таксама — успомнім, да прыкладу, Аду Войцік у ролі Літлпо) наогул вартае спецыяльнай размовы. Упэўнены, што такая размова не раз адбудзецца, што фільм будзе мець немалую прэсу, і крытыка аддасць належнае і М. Казакову за шматгранны, вельмі багаты і дакладны на адценні вобраз Джэка Бёрдэна; і А. Дзямідавай за эмацыянальную тонкасць у вобразе Анны Стэнтан; і Т. Лаўровай, якая, на маю думку, вельмі цікава нясе тэму Сэдзі — палюбоўніцы, Сэдзі — жанчыны з нешчаслівым лёсам, і бядней тэму Сэдзі — дзеячкі, драпежніцы, той Сэдзі, якая шмат у чым і зрабіла Старка Старкам; зрэшты, хутчэй гэта вынік недахопу для тэмы сцэнарнага матэрыялу. Крытыка, мусіць, скажа сваё слова і пра некаторую «блакітнасць» Адама Стэнтана, якую цяжкавата адолець нават таккому майстру, як А. Яфрэмаў; і пра Б. Іванова — бліскучага Дафі; і пра Р. Плята — суддзю Ірвіна; і пра Л. Дурава — Рафінада; і пра А. Клімаву — маці Джэка...

Мае ж нататкі — не тая падрабязная рэцэнзія, якой варты гэты фільм. Я проста захацеў падзяліцца першым уражаннем ад таго, што прагледзеў на блакітным экране. І шчыра павіншаваць усіх, хто прымаў удзел у стварэнні фільма.

Ул. МЕХАЎ.

*) «Уся каралеўская рацъ». Мастацкі тэлевізійны фільм. Сцэнарый А. Гутковіча. Пастаноўка Н. Ардашнікава, А. Гутковіча. Аператары А. Альварэс, Н. Ардашнікаў, В. Белакапытаў. Кампазітар Р. Ледзянёў. Мастакі Б. Бланк, М. Карпук, І. Новікаў. Рэдактар Э. Мілова.

З пошты ЛіМа

А КЛОПАТ У НАС АДЗІН

Пішу з поваду артыкула «Думкі пра мікраараён», надрукаванага ў «Літаратуры і мастацтве» 30 ліпеня г. г. Павінен сказаць, што ў цэлым я згодзен з артыкулам і рад што ён з'явіўся. Але некалькі заўваг па сутнасці. Чамусьці галоўнымі віноўнікамі някомплекснай забудовы мікраараёнаў лічаць праекціроўшчыкаў і будаўнікоў. Артыкул правільна адзначае, што ў двух мінскіх мікрараёнах — Усход-1 і Усход-2 няма прамтаварных магазінаў, толькі адна аптэка, няма кнігарні, а бліжэйшы кінатэатр — «Партызан». Але за гэта нельга папракаць праекціроўшчыкаў, а тым больш будаўнікоў. Будаўнікоў наогул трэба выключыць з размовы аб комплекснасці забудовы, яны будуюць тыя аб'екты, якія ўжо ўключаны ў план. Больш складана з праекціроўшчыкамі, якія ўносяць і свой «уклад» у някомплекснасць забудовы, іншы раз зрываюць тэрміны выпуску праектаў. Але ж архітэктура — гэта творчы працэс, як і літаратура. І гэтак жа цяжка знайсці добрае рашэнне архітэктару, як і пісьменніку напісаць добрую кнігу да пэўнага тэрміну.

Але ў дадзеным выпадку праекціроўшчыкі сваю задачу ў асноўным выканалі адпаведна з тэрмінамі. У чым жа справа? У планаванні, на якое не могуць прама ўплываць ні праекціроўшчыкі, ні будаўнікі. Плачаваннем капітальнага будаўніцтва і планаваннем праектных работ займаюцца гарвыканком, Дзяржплан і іншыя арганізацыі.

У нас склалася заганная практыка, калі школы, дзіцячыя сады, паліклінікі, гандлёвыя цэнтры будуюцца пасля жылля. Вядома, гэта складаная праблема, але прычына яе ўсё-такі ў незадавальняючай рабоце планавых органаў. Даўно, напрыклад, быў закончаны праект грамадска-гандлёвага цэнтра ў Зялёным Лузе, а яго яшчэ і сёння няма.

Зараз, напрыклад, праекціроўшчыкі працуюць над праектамі кінатэатра Сёлета і ён будзе закончаны. Ці азначае гэта, што ў будучым, 1972 годзе, кінатэатр пачнуць будаваць? Не. Можа паўтарыцца гісторыя з кінатэатрам у Чыжоўцы, праект якога быў закончаны ў жніўні 1968 года, а кінатэатр не будуецца да гэтага часу.

У астатнім жа я далучаюся да аўтара цікавага артыкула і быў бы рады, калі б ім зацікавіліся тыя арганізацыі, ад якіх залежыць комплексная забудова і рашэнне многіх іншых бед мікраараёнаў.

Г. УЛАСАЎ,
начальнік вытворчага аддзела «Мінскпраекта».

«ПОЛЫМЯ» 15 СТАРОНАК У КАНЦЫ НУМАРА

АТРЫМАЎШЫ жнівеньскі нумар «Полымя», адразу адзначыў для сябе, што ў бліжэйшы вольны час (субота з нядзеляй) прачытаю заканчэнне дакументальнай аповесці «Кастусь Каліноўскі» Алеся Якімовіча, твора, які пішацца, і гэта адчуваеш з першых яго раздзелаў, па закліку сэрца, па ўнутранай патрэбе мастака сказаць сваё слова. Пагартаў паэму «Сяліба» Васіля Зуёнка, парадаваўся ўпэўненай хадзе радкоў («Май-шчасцядай прыходзіць раз чаромхавым прыбоем, калі гадоў і дум запас—не ўтопіш у абдоймы, калі ваўкі ўсе за гарой, за чорным лесам слоты, і спадзяванняў светлы рой шчадруе мёдам соты...»), але зноў жа, мабыць, час трэба знайсці такі, каб паглыбіцца ў драматызм і дух, настроіцца на хвалю немалой па памерах паэтычнай аповесці. Пазнаю ўжо сталы «почырк» схільнага да аналітычнага разгортвання падзей і характараў празаіка Вячаслава Адамчыка, але такія апавяданні, як «Два злоты», таксама мімаходзь не чытаюцца. І нарыс Уладзіміра Дамашэвіча «Каб радзіла зямля», у запаволенай плыні якога ёсць сапраўдная мастацкая дэталізацыя, здольная і праз чыста інфармацыйнае паведамленне далучыць нас да гарачага подыху жыцця (маё вока зачапілася за споведзь аднаго з герояў нарыса—Сцяпана Бурака,—і першае ўражанне з'явілася...)

А калі вось так дайшоў да старонкі 224-й, дзе пачынаецца раздзел «Сярод кніг», адкладаць чытанне змешчаных тут матэрыялаў не стаў. Можа таму, што сам, грэшны, дашчэнту сапсаваны крытычнымі заняткамі,—з'яўляецца прафесійная хвароба. Можа, з-за памераў: рэцэнзіі кароткія, кнігі, аб якіх ідзе гаворка, знаёмыя. Не, не толькі таму. Мушу зазначыць, што часцей за ўсё палымянцы ўмела фарміруюць гэты аператыўны раздзел часопіса, друкуюць прафесійна грунтоўныя выступленні аўтараў, якія патрабавальна і зычліва ацэньваюць асобныя факты нашага літаратурнага жыцця (кожную кніжку пісьменніка і варта называць хай сабе крыху канцылярскім, але і дакладным словам «факт»).

Відаць, многія прыхільнікі таленту Аркадзя Куляшова, для якіх зборнік «Сасна і бяроза» стаў радасцяй падзеяй, бо засведчыў новы этап інтэлектуальнага і сапраўды паэтычнага асэнсавання мастаком рэчаіснасці, з вялікай цікавасцю прачытаюць разгорнутую ацэнку, дадзеную кнізе Уладзімірам Гіламёдавым («Я—сведка ўсіх падзей...»). Крытык імкнецца да аб'ектыўных высноў, перачытвае вершы і паэмы, знаходзячы ім лагічна завершаны тлумачальны эквівалент. Робіць гэта пераважна ў плане раскрыцця сувязі куляшоўскага слова з жыццём, з рэальнасцю нашага сёння. З ім згаджаешся. Асобныя назіранні У. Гіламёдава ўспрымаеш як адшуканыя і сфармуляваныя аўтарам рэцэнзіі «разам з чытачом». Праўда, адчуўшы ў крытыку саюзніка, чакаеш ад яго і больш паслядоўнага аналізу мастацкага багацця паэзіі А. Куляшова, а яго і нестае, напрыклад, разгляду паэмы «Цунамі».

У канцы рэцэнзіі, як кажуць, «пад заслону» У. Гіламёдаў даволі нечакана на фоне агульнага тону напісанага ім пачынае гаварыць пра санетную форму куляшоўскага шаснаццаціраднкоўя, пра ўзаемасувязь у паэзіі традыцый і наватарства, ды не паспявае давесці думку на канкрэтным аналізе. І яшчэ адна заўвага—крытык мог бы больш уважліва адшліфаваць стыль асобных выказванняў. Так, у адным месцы ён сцвярджае: «Мысленне А. Куляшова—парадаксальнае паводле формы. Яно рухаецца і развіваецца ў сваіх супрацьлегласцях і супярэчнасцях па законах паэтычнага мыслення...» Ці не таўталогія гэта? Атрымліваецца, што мысленне паэта рухаецца і развіваецца па законах... мыслення!

Чаму я палічыў неабходным сказаць пра агрэхі гэтай змястоўнай рэцэнзіі? На абмежаваным плацдарме кароткай крытычнай нататкі яны заўсёды кідаюцца ў вочы. Асабліва тым, хто так любіць «аб'ект» крытыкі—паэзію А. Куляшова, і мае пра гэты «аб'ект» свае меркаванні.

Прыблізна тое ж самае ўражанне пакідае водгук Васіля Бурана на аповесць «Лёс майго земляка» Івана Шамякіна. Пазбягаючы размовы «ад сябе», ад В. Бурана, крытык спрабуе даць зноў жа гранічна аб'ектыўную ацэнку твору. Амаль кожны з нас у в о г у л е, мабыць, пагодзіцца з ім. Сюжэтная лінія—прыгоды героя аповесці Піліпа Жменькі, яго пакручастыя шлях у «чырвоныя генералы», уменне сталага празаіка арганічна ўпісаць фігуры простых людзей у панараму гістарычна значных падзей, арыгінальны для І. Шамякіна «эфект лірычнай прысутнасці» аўтарскага «я» (пісьменніцкага «я»!) у эпічным творы,— усё гэта асветлена крытыкам у поўнай адпаведнасці з характарам «Лёсу майго земляка». Так і толькі так успрымаеш аповесць сам, таму і ў дадзеным выпадку ў рэцэнзіі В. Бурана бачыш свайго саюзніка.

І шкадуеш, што ён спыняе сябе ў аналізе там, дзе магло б і павінна было праявіцца яго асабістае ўспрыняцце твора як м а с т а ц к а г а палатна. Напрыклад, сказаўшы, што І. Шамякін «для партрэтнай характарыстыкі Леніна карыстаецца традыцыйнымі прыёмамі і фарбамі», В. Буран лічыць такую ацэнку дастатковай. Літаратурная Лேніяна такая багатая, што вылучыць «традыцыйнае» ў ёй можна кожны раз зусім дакладна. А тады трэба выводзіць генеалогію вылучанага табой «традыцыйнага»: горкаўскія традыцыі або тыя, што склаліся ў драматургіі пад уплывам п'ес М. Пагодзіна; паэтычныя, якія ідуць ад Маякоўскага, Пастарнака, Ясеніна, або падкрэслена празаічныя (Шагінян)—тут само па сабе расплывістае вызначэнне «традыцыйнага» нічога не канкрэтызуе.

Мімволі вяртаешся да пачатку рэцэнзіі В. Бурана, дзе абазначачы творчыя задачы пісьменніка ў гэтай аповесці,—«не збіцца на наезджаную каляіну, не паўтарыць іншых», і дзе зарэгістравана тое, што І. Шамякіну «поўнасцю абмінуць гэту небяспеку на жаль, не ўдалося, літаратурныя рэмінісцэнцыі сям-там адчуваюцца...» Дык вось, аказваецца, што дыпламатычна абыходзіць В. Буран: каб не крыўдзіць пісьменніка, ён «традыцыямі» называе «літаратурныя рэмінісцэнцыі». Ці не ад жадання быць кампліментарным! Такое жаданне і прымусіла крытыка шукаць апраўдання «наезджаным каляінам», бо і яны, калі верыць В. Бурану, як і рэмінісцэнцыі, «...заканамерныя для пісьменніка, які ўзнаўляе падзеі мінулага ў тыповых праявах». Думаю, і сам В. Буран ведае, што такіх «заканамернасцей», якія могуць апраўдаць у творчасці мастака паўтарэнне раней сказанага (называйце гэта хоць «рэмінісцэнцыяй», хоць «традыцыяй»!), не існуе. Недахопы і варта называць недахопамі, пралікамі, выдаткамі творчых шуканняў пісьменніка. Але В. Буран ухіляецца ад такой адкрытай размовы, абмяжоўваючы сябе пераважна бібліяграфічнымі мэтамі. Увогуле, паўтараю, з ім згаджаешся: аповесць І. Шамякіна ахарактарызавана ў рэцэнзіі правільна. Толькі В. Буран сам закрануў больш істотныя пытанні, зрабіў «заяўку» на больш глыбокую і прынцыповую размову. Закранутае засталося, на жаль, толькі закранутым, крытычная размова не стала разгорнутай.

Магчыма, мне скажуць, што ў памерах рэцэнзіі і немагчыма ажыццявіць усе крытычныя «затўкі». Тады я прапаную прачытаць рэцэнзію Уладзіміра Жыжэнкі «Ад першых чытанак...» пра даследаванне Э. Гурэвіч «Беларуская дзіцячая літаратура». Дарэчы, цікавая акалічнасць — чамусьці мы, рэцэнзенты, бываем больш паслядоўнымі ў сваіх прэтэнзіях да напісанага нашымі калегамі (і сённяшнія мае нататкі, мабыць, лішні раз сведчаць пра гэта), чым у аналізе саміх мастацкіх твораў; у нас адчуваецца ўласная канцэпцыя, мы не хаваем і чыста суб'ектыўнага ўспрыняцця літаратурных з'яў, бо аспрэчваем чужое ўспрыняцце і вядзем як бы паралельны разгляд адных і тых жа кніг і аўтараў. Скажам, той жа У. Жыжэнка, каб аспрэчыць пэўныя высновы Э. Гурэвіч, спыняе ўвагу на так званай «мяжы псіхалагізацыі» дзіцячай прозы. Ён спасылаецца на практыку М. Чарота, Я. Коласа, К. Чорнага, Т. Хадкевіча, П. Рунца, ідучы па «слядах» выказаных Э. Гурэвіч думак, і дае гэтай практыцы новае, ім самім выпрацаванае асвятленне. Аргументаваная палеміка рэцэнзента з аўтарам кнігі мае і самастой-

«НЕМАН» СВЕТ БЛІЗКІ І ДАЛЁКІ

САМАЕ галоўнае ўражанне, якое робіць на чытача сваімі разнастайнымі па форме і жанры матэрыяламі жнівеньскі нумар часопіса «Неман» — гэта пачуццё шырыні і шматграннасці сувязей Беларусі з братняй Расіяй і Украінай, з многімі краінамі свету, сувязей, што ідуць з далёкай мінуўшчыны да сённяшняга дня, асвятляючы часам зусім новым святлом факты нашага жыцця, нашай літаратуры, культуры.

Ва ўкраінскай вёсцы Казацкая Сяліба і на Браншчыне, у Рэчыцы і ў Гомелі, які «беларусы называюць горадам будучыні», адбываецца дзеянне рамана Івана Мялы «Спакушэнне Гарпіны»; у вершах Андрэя Івойлава і Генадзя Мыльнікава мы чуем рокат далёкіх акіянскіх хваль; разам з Віктарам Унуковічам узнімаемся на халодны пік гары на полюсе холаду; дапытліва ўзіраецца ў жыццё закарпацкіх гуцулаў Уладзімір Кудзінаў.

Доўск, Пецярбург, Кіеў, Урал, Крым, Польшча, Бесарабія, Фінляндыя, Францыя, Італія, Егіпет, Сірыя, Турцыя — гэта этапы журналісцкай і літаратурнай дзейнасці «белетрыста і цікавага падарожніка», нашага земляка Ул. Кігна, пра творчую дружбу якога з А. П. Чэхавым піша Сямён Букчын. Па дарогах Беларусі і Германіі блукае ўраджэнец вёскі Жукаў Бор, што непадалёк ад Міра, — «польска-беларускі чалавек ва ўзросце 25 год з даўгой барадой, абарванец... які гаворыць на неверагоднай сумесі моў», філосаф-самародак, без якога, па словах нямецкага публіцыста, «не з'явіліся б ні Фіхтэ, ні Гегель, ні Шэлінг», — Саламон Маймон (1754—1800) — пра яго расказвае Я. Парэцкі.

Выконваючы сваю задачу прадстаўляць беларускую культуру ўсесаюзнаму (а там і шырэй — і замежнаму) чытачу, часопіс ужо адной геаграфіяй нашых літаратурных і культурных кантактаў уздзейнічае на ўяўленне таго, хто цікавіцца Беларуссю.

Возьмем, да прыкладу, фігуру Уладзіміра Людвігавіча Кігна. Вернуты нам з амаль поўнага забыцця даследчыкам С. Букчыным, гэты літаратар з Доўска не можа не выклікаць у нас цікавасці — і сваёй творчасцю, і падарожжамі, і, асабліва, сувязямі з рускай літаратурай. Знойдзеныя ў архівах лісты Кігна прымушаюць нас у нечым з новага пункту гледжання зірнуць на Чэхава.

Прыемна чытаць лірычны эцюд Ул. Кудзінава «Джарало» — нібы дакранаешся да чагосьці светлага і паэтычнага, і ўжо невядома, што цябе так уражвае: ці дабрата людзей Закарпацця, апісаных аўтарам, ці назіральнасць аўтара, які ўмее знайсці дабрату ў людзях (а хіба ж гэта не дар?) і так тонка і мякка напісаць пра іх.

Рускі чытач нядаўна пазнаёміўся з творчасцю Вячаслава Адамчыка — у выдавецтве «Савецкі пісьменнік» выйшла кніга яго апавяданняў. У часопісе змешчана вялікая рэцэнзія В. Акуньковай на гэтае выданне: «Першакрыніца — жыццё». В. Акунькова вядзе паважную, сур'ёзную размову пра майстэрства В. Адамчыка як празаіка, апавядальніка; са многімі яе назіраннямі і вывадамі згаджаешся, і часам зусім не таму, што яны блізкія да ўжо выказаных іншымі, не, у яе ёсць і сваё слова, свая пазіцыя. Шчыра вітаючы Валянціну Акунькову з першымі крокамі на нялёгкай дарозе крытыка і аддаючы даніну яе праніклівасці ў складаны свет празаіка, яе ўменню падмеціць свежыя вобразы і фарбы ў творчасці яго, усё ж нельга не паспрачацца з рэцэнзіяй, з некаторымі непаслядоўнасцямі ў ёй.

Вядома, В. Акунькова мае рацыю ў тым, што Адамчык — «сапраўдны і складаны пісьменнік», што ў адносінах да яго «такі ацэначны падыход — добра, кепска — быў бы несправядлівы». І тут жа адно апавяданне аб'яўляецца «вялікай удачай», другое — няўдачай. Крытыкуючы аўтара за «рэзкі падзел герояў на чорных і белых» (трэба было б гэта давесці больш грунтоўна), рэцэнзент падзяляе апавяданні на створаныя паводле метаду Адамчыка і «напісаныя не яго, В. Адамчыка, метадам». Абсалютна правільна адзначыўшы, што апавядальніка «не абавязкова заўсёды атаясамляць з аўтарам», В. Акунькова гаворыць, што Адамчык «выступае ад імя той часткі сялянства, якая не прайшла працяглую школу калектыўнай працы, што аказала сур'ёзны ўплыў на большасць беларускага насельніцтва, — ад імя сялян заходняй часткі рэспублікі». Фраза гучыць як важкі папрок аўтару, а ці ёсць для таго падставы? Добра яшчэ, што Адамчык «падвяргае прадузятаму даследаванню абодва светы — і страчаны, і набыты» (г. зн. для ўчарашняга калгасніка, а сённяшняга рабочага — вёска і горад, адпаведна). А ёсць жа яшчэ «цудоўныя пісьменнікі, — зазначае далей рэцэнзент, — равеснікі Адамчыка», якія «зрабілі выбар у карысць свету страчанага». Няўжо сярод нашых пісьменнікаў на самай справе ёсць такія?

Хацелася б у заключэнне сказаць некалькі слоў пра такую важную праблему, як мова і стыль. У часопіс, які выходзіць на рускай мове не ў РСФСР, а на Беларусі, пішуць і нашы землякі, і ўкраінцы, і жыхары іншых рэспублік. У рускую мову немінуча ўваходзяць — на тых ці іншых правах — беларусізмы, украінізмы; часам для каларыту, часам як паўнапраўныя члены фразы. Так, напісаў Віктар Казько ў сваёй навеле: «Весело **пырскал** из-под ног раскаленный песок», і, здаецца, слова ўжыта добра, хаця ў рускіх слоўніках яго не знойдзеш. Гаворыць Кудзінаў: «после ужина в **ідальне** лесорубов» — тут ужо функцыі чужога слова іншыя, але — таксама добра. А вось у перакладах з Адамчыка В. Акунькова ўдала падмеціла словы і выразы, якія не стасуюцца да законаў рускай фразеалогіі і сінтаксісу. Праблема — для часопіса цікавая!

І няхай будзе дазволена закончыць гэтыя беглыя нататкі пахвалой у адрас тых, хто афармляе часопіс: прыемнае ўражанне пакідае падбор фатаграфій, а гравюра на вокладцы — мілая «візітная картка» не толькі часопіса, але і краю, у якім ён выходзіць.

Алесь МАЖЭЙКА.

«МАЛАДОСЦЬ» СУСТРЭЧЫ ЦІКАВЫЯ І—НЕ ДУЖА...

БЯРЭШ у рукі чарговы нумар часопіса «Маладосць» і ўжо з першых старонак шукаеш па завядзёнцы новыя імёны, імёны маладых празаікаў, паэтаў, публіцыстаў. І звычайна прадчуванне цікавых сустрэч не ашуквае нас. Часопіс шырока прадастаўляе сваю плошчу творчай моладзі.

Нямала цікавых твораў змешчана і ў жнівеньскай кніжцы. У прыватнасці, чытач зверне ўвагу на аповесць Уладзіміра Паўлава «Нас поле не пасеяна». Аўтар вяртаецца ў незабыўнае мінулае ваеннай пары, вядзе шчыры і, відаць, у многім аўтабіяграфічны расказ аб лёсе сваіх юных герояў... Аднак пачакаем заканчэння аповесці, бо яна, бясспрэчна, варта асобнай гаворкі.

Проза прадстаўлена таксама апавяданнем Алеся Наўроцкага «Некалькі загадак», пейзажнымі мініяцюрамі Змітра Бяспалага. Нямала грунтоўнага матэрыялу ў раздзеле публіцыстыкі. На наш погляд, тут асабліва вылучаюцца пазнавальнай вартасцю нарысы Івана Коласа «За гадзіну да світання» (успаміны ваеннага разведчыка) і Віктара Говара і ФранцаВаладзько «Кросны пяюць».

Але ж мы наўмысна яшчэ не назвалі нікога з тых паэтаў, чые вершы надрукаваны ў часопісе, — менавіта пра паэтычныя творы хочацца пагаварыць больш падрабязна.

Часопіс адкрываецца нізкай вершаў Петруся Броўкі. Пранікнёная, глыбока-лірычная, прасякнутая пачуццём высокай грамадзянскай адказнасці, яго паэзія моцна звязана з мінулым роднага краю, але яшчэ мацней звязаны паэт з сённяшнім днём. Петруся Броўку востра турбуюць штодзённыя людскія клопаты, ён напружана сочыць за развіццём падзей у свеце.

ную каштоўнасць, і запрашае нас, чытачоў, праверыць свае ўражанні і ад саміх твораў пісьменнікаў, і даследавання Э. Гурэвіч, і ад погляду на ўсёй гэта У. Жыжэнкі.

Не, я не лічу выступленне У. Жыжэнкі ўзорным. Ён не ўзважыў усіх сваіх «pro» і «contra». Там, дзе ён аспрэчвае аўтара кнігі, там ён піша абгрунтавана, доказна, тэмпераментна. А ў «станоўчай» частцы — па-рэгістратарску. І здзіўляе фінал: «Можна назваць яшчэ шмат пралікаў і недаробак у кнізе, яшчэ больш сказаць пра яе дадатнага, але ўсяго ў рэцэнзіі не ахопіш». Чаму толькі і абавязкова ў рэцэнзіі? А ў гістарычным рамане — «усё» ахопіш? А ў вершы?... Літаратурны твор любога жанру, у тым ліку і крытычнага, ахоплівае тое, што аўтар меў намер ахапіць. І калі ты ўпэўнены, што пра кніжку можна «сказаць яшчэ больш дадатнага», — калі ласка скажы! Ды напісанае У. Жыжэнкам якраз і сведчыць, што хібаў у разглядаемым ім даследаванні нямала. І ці не таму ён «стрэліў» у канцы знаёмай кампліментарнай фармулёўкай, якая яго ні да чаго не абавязвае? Можна — дый годзе! . Каб не было гэтага абзаца, рэцэнзія выйграла б...

Мабыць, Павел Місько не лічыць сябе прыпісаным да крытычнага цэху, таму ён адкідае прэч надакучлівую форму кампліментарнасці і выказвае ў адрас кнігі «Вернасць» Івана Сіняўскага прэтэнзіі па сур'ёзным рахунку. І называе рэцэнзію так, каб ніхто не сумняваўся ў яго адносінах да кніжкі — «Неба ў гарошак, або выпік непатрабавальнасці». Празаік прачытаў кнігу празаіка, адчуў сябе абавязаным сказаць шчыра пра свае ўражанні, якія пераканалі яго ў тым, што І. Сіняўскаму штосьці замінае творча расці. Давайце, чытачы, разам і паспрабуем разабрацца ў тым «штосьці». Такая крытычная інтанацыя мяне асабіста заўсёды падкупляе, бо ўжо ёй рэцэнзент як бы адразу адводзіць ад сябе магчымае абвінавачванне ў прадузятасці. І яе няма ў сказаным П. Місько. Ён уважліва «чытае» аповесць і дае аналіз прачытанаму. Мы верым яму, што і сапраўды не І. Сіняўскі часта «гаспадарыць» у сваіх аповесцях і апавяданнях, а персанажы, якія робяць пэўныя ўчынкі і гавораць пэўныя словы паводле рацыянальных літаратурных схем. Душэўны рух героя, яго складаныя ўзаемаадносіны з іншымі дзеючымі асобамі празаік перадае павярхоўна («Дзесяць гадоў вучобы і сяброўства, выпускны вечар — у адзін абзац! Як жа з такой скорагаворкі можна паверыць, што ў яго да яе ёсць нейкія пачуцці?» — каменціруе П. Місько такое апісанне ўзаемаадносін Алеся і Рэні ў аповесці «Заранка». і тут, зразумела, важны не «адзін абзац», а пазбаўленая мастацкіх фарбаў «скорагаворка»). Абурае Паўла Місько — і ён не хавае гэтай эмоцыі — заштампаваная мова, прыблізнасць у дэталях, сентыментальныя ноткі ў аўтарскім тэксце «Заранкі». І нам перадаецца не толькі справядлівае абурэнне, а і логіка крытычнага разгляду таго, што «чытае» рэцэнзент. Ну, ці ж не парадыйна гучыць працытаванае ім месца з аповесці, дзе «...зоркі на небе нагадвалі Алесю цёмна-сінюю ў белы гарошак сукенку, у якой Рэня была на выпускным вечары»! І як не пагадзіцца з П. Місько, калі ён, працытаваўшы адпаведны тэкст І. Сіняўскага, не кпіць з яго, а падказвае, што сабака не можа трымаць у зубах ласіныя рогі («Можа адзін рог. Бо абодва ласіныя рогі — разгатыя і цяжкія»), што цёплая кропля крыві на снезе пакідае плямку, чырвоную дзірачку-выбоіну, а кропляй ужо не выглядае...

Вядома, і тут рэцэнзент не «ахапіў» усяго, але ён паставіў перад сабой ясную мэту, і ўсім ходам сваіх багатых на цытаты-доказы разважанняў як бы «пералапаціў» кнігу, паказаўшы і аўтару, і чытачам заганы павярхоўнай, рамесніцкай літаратурнай працы. З такой рэцэнзіі будзе карысць і І. Сіняўскаму, і ўсім нам, бо яна ўліваецца ў атмасферу патрабавальных адносін да мастацкай творчасці і сведчыць аб тым, што нярасць усё ж абавязкова атрымае належную ацэнку...

Крытычны аддзел «Полымя» амаль у кожным нумары ўмела кампануе матэрыялы пад рубрыкай «Сярод кніг». Аўтары, якія тут выступаюць, на маю думку, паспяхова вызваляюцца ад кампліментарнасці, крыўдныя рэцыдывы якой я паспрабаваў паказаць і ў гэтых сваіх нататках. Такі кірунак не можа не радаваць чытачоў і літаратурную грамадскасць. Крытыка ў значнай ступені адказвае за стан і ўзровень усіх жанраў літаратуры. Ёсць доля такой адказнасці і ў рэцэнзентаў асобных кніг. Добра, што «Полымя» помніць гэта. Лепшыя старонкі з тых 15, якія я зараз пагартаў, красамоўна сведчаць аб тым, што помніць.

Барыс БУР'ЯН.

Мой шар зямны!
Ты ўвесь у поце —
Усіх карміць і апрануць,
Цябе ж снарадамі малоцяць
І бомбамі нішчадна б'юць,

Чакаю вельмі
Дня такога,
Каб сціхла скрозь. Не сплю начэй...
Бяда! Не меншыцца трывога,
Зямлю катуюць балючэй.

Менавіта так адгукаецца паэт на вострыя праблемы часу. Такое вострае адчуванне свайго грамадзянскага абавязку — добры прыклад і для маладых паэтаў, прадстаўленых на старонках «Маладосці».

Вось чатыры вершы Мар'яна Дуксы. Паэт ён, несумненна, здольны. Аб чым жа піша малады аўтар, што хвалюе яго, якія жыццёвыя карціны яго ўразілі, урэшце, як адлюстроўвае паэт сучаснасць?

Знаёмімся бліжэй з вершамі. Першы — «Нарач спіць». Бадай што большага сэнсу, чым у назве вышэй памянёнага верша, мы не знойдзем тут. Апяваючы хараство возера, паэт ужывае далёка не свежыя фарбы. Не багатыя яго паэтычныя сродкі (возера «дрэмле», возера «абцалавала» бераг, вясло — «не рыпіць» і г.д.). І не дзіва, што верш не насычаны хоць колькі істотнай думкай — мы не знаходзім у ім трапных жыццёвых назіранняў. І зусім дзіўным і «не тутэйшым» здаецца заклік аўтара прыслухацца, як: «у пушчы усхадзіліся ведзьмы...»

Я — самы што ні ёсць язычнік.
Я — першабытны чалавек, —

да смешнага дэкларацыйна і прэтэнцыёзна заяўляе аўтар у наступным вершы, малюючы начное вогнішча. І больш — нічога, ніякай надзённасці не выклікае ў аўтара «агню ружовага загадка». Беднасць паэтычнай думкі завяршаюць радкі: «Агонь гарыць, гарыць. Страляе і праз гады, і праз вякі».

Такая ж абыякавасць, сузіральнасць і ў трэцім вершы Мар'яна Дуксы, увогуле неблагім, дзе аўтар спыняе зрок на летнім дні. Паэту нельга адмовіць у адчуванні прыроды, у імкненні паэтычна яе асэнсаваць. Аднак тое лёгкае пачуццё радасці, непасрэднасці ад бачання «перанагружаных пчол», «увішнай мурашкі», «белай хмурынкі» губляецца, калі аўтар, на наш погляд, штучна ўціскае ў канцоўку думку аб «бясконцым суіснаванні душы нябёсаў і травы».

Прыгадваюцца водгукі на першую кніжку паэта «Спатканне». Тады рэцэнзенты адзначалі, што большасць вершаў, сабраных у кнізе, пакідаюць уражанне чагосьці несамастойнага, часам прэтэнцыёзнага, выказвалася пажаданне аўтару ўзбагачаць паэтычную лексіку, быць бліжэй да жыцця... На жаль, як сведчаць вершы, змешчаныя ў часопісе, малады паэт прыпыніўся на паўдарозе творчых пошукаў.

Абмежаванасцю жыццёвых інтарэсаў, назіранняў вызначаецца і нізка вершаў Людмілы Забалоцкай. Ёй нестае глыбокай паэтычнасці. Адчуваецца пэўная запазычанасць вобразаў, інтанацый, нават тэм. Недзе мы ўжо чулі, здаецца, падобнае:

З жураўлінай песняй гэтай
Я дамару, далюблю.

Маладой паэтэсе варта параіць не толькі ўважліва ставіцца да паэтычнага слова, але імкнуцца да больш сур'ёзнага асэнсавання свайго ўласнага жыццёвага вопыту, каб роздум у вершах часам не падмяняўся надуманасцю.

На наш погляд, больш удалыя паэтычныя заяўкі зрабілі ў жнівеньскай кніжцы «Маладосці» Яўген Верабей і Надзея Зверава. Іх вершы радуюць шчырасцю пачуццяў, цікавасцю назіранняў. Калі Яўген Верабей выяўляе сябе ў пейзажных замалёўках, то ў вершах Надзеі Зверавай (пераклады з рускай мовы зрабіў А. Пысін) мы з прыемнасцю заўважаем філасофскую паглыбленасць, імкненне ў звычайным адчуць, знайсці нешта незвычайнае. У яе вобраз вырастае непасрэдна з жыццёвага факта, канкрэтнай дэталі, асабістага ўражання. Гэта робіць вершы Надзеі Зверавай эмацыянальна напоўненымі, праўдзівымі. Што, здавалася б, магло зацікавіць нас у звычайным дняпроўскім беразе, які «не нясе ні медзі, ні жалеза»? Магчыма, прыгажосць кваціістага стромкага абрыву, які адлюстроўваецца ў рацэ? Не, паэтэса ўбачыла ў яго пластах «хат спаленых сялянскіх вугалёк», іржавую зброю тых войн, якія пранесліся над родным краем. І вось ужо простая сузіральнасць перарастае ў значна большае, унутраныя гарызонты верша шырэюць. Верш наводзіць на думку аб гістарычным мінулым нашай Радзімы, аб яе будучым.

Добра робіць часопіс, што шырока друкуе творы маладых паэтаў, іх **падборкі...** Але ж слова «падборка» азначае яшчэ і той сэнс, што вершы трэба строга **падбіраць,** каб не было на старонках месца творам слабым, далёкім ад надзённых праблем жыцця.

Яўген КАРШУКОЎ.

ПА ВЫСТАВАЧНЫХ ЗАЛАХ

Мастак А. Малішэўскі.

ЯМУ БЫЛО Б СОРАК...

На гэтай выстаўцы няма сумных твараў. Адны ўсміхаюцца, другія ледзь стрымліваюць смех, трэція шчыра рагочуць..

А ля ўваходу на выстаўку — партрэт мастака ў жалобнай рамцы. Просты твар, уважлівыя вочы. Міхаіл Лісоўскі... Сёння яму было б сорак год...

На сценах яго работы. Жывапіс. Замалёўкі. І — сяброўскія шаржы, гумарыстычныя малюнкі, палітычная сатыра — усё тое, за што мы любілі М. Лісоўскага.

Можна смела сказаць, што мастаку, які робіць карыкатуры і шаржы, лаўраў дастаецца менш, чым калючак. Ён павінен быць вельмі мужны і вельмі чысты. М. Лісоўскі быў такі.

Паэт Генадзь Бураўкін, якога я сустрэў на выстаўцы, расказаў мне:

— Міша Лісоўскі быў выдатны чалавек, выдатны мастак. Памятаю, я працаваў тады яшчэ ў «Літаратуры і мастацтве», мы неяк убачылі, што Міхась робіць замалёўкі на пісьменніцкім сходзе, ды такія трапныя, смешныя. Мы запрасілі яго ў рэдакцыю і апублікавалі некалькі работ. Потым ён наведваў нас часта і заўсёды быў жаданым госцем.

Героі шаржаў Лісоўскага — людзі мастацтва, пісьменнікі, мастакі, музыканты. Праца над шаржамі патрабуе ад мастака не толькі прафесійнага ўмельства, пачуцця гумару, але і добрага ведання творчасці герояў, іх чалавечых рысаў. М. Лісоўскі добра, я сказаў бы, дасканала вывучыў сваіх герояў.

Вось сяброўскі шарж на паэтэсу Веру Вярбу. Мастак паставіўся да стварэння яе гумарыстычнага вобраза тактоўна. Ён удала, вобразна абыграў прозвішча паэтэсы. З чарніліцы цягнецца да сонца галінка вярбы з пупышкамі. І расцвітае гэтая галінка прывабнымі дзявочымі тварамі паэтэсы. Дасціпная мастацкая знаходка.

Сяброўскі шарж на крытыка Рыгора Бярозкіна выклікае вясёлую ўсмешку. Ён называецца «100% крытыкі». Твар у Бярозкіна строгі і бясстрасны, як у хірурга, які збіраецца рабіць аперацыю. У руках ён трымае шпрыц, на якім напісана «Крытыка 100%». На стале ляжыць рукапіс, якому зараз будуць рабіць крытычнае «ўліванне».

Паэты Мікола Хведаровіч і Алесь Звонак нясуць прывязанага да бервяна вялікага тыгра. Звонак трымае ў руцэ дзіду, якая нагадвае звычайную вучнёўскую ручку, а Хведаровіч заціскае пысу тыгра рукой, каб той не вішчаў. Аматары паэзіі ведаюць, што Хведаровіч і Звонак пераклалі ў свой час паэму Шата Руставелі «Віцязь у тыгравай скуры».

На малюнку франтаваты мужчына з папкай пад пахай і фотаапаратам. Ён крочыць з незадаволеным і трохі надзьмутым выглядам. Гэта сяброўскі шарж на мастака Сямёна Геруса. Я сустрэў Геруса на выстаўцы і спытаў у яго:

— Як вам падабаецца ваш «партрэт»?

— Зроблена выдатна... Крыху не па сабе, але што зробіш... Наогул, як мастак, магу сказаць, што людзі на малюнках Лісоўскага больш падобны на саміх сябе, чым у сапраўднасці. Асабліва дасталося ад яго сябрам па прафесіі — мастакам. Вось сяброўскі шарж на народнага мастака БССР Віталя Цвірко. Бачыце, які ён... Быццам манумент. Вышэй за воблакі. Нос крышку задзёрты... Выдатны шарж!..

Каго толькі няма на сценах выставачнай залы. Тут пісьменнікі — Маўр, Крапіва, Броўка, Брыль, Пестрак, Гілевіч, Бураўкін, Макаль, мастакі Малішэўскі, Луцэвіч, Залозны і шмат іншых.

Жыццё М. Лісоўскага абарвалася на ўзлёце. Добрай памяццю пра мастака будзе альбом яго шаржаў з вершаванымі надпісамі Рыгора Барадуліна, які неўзабаве выйдзе ў свет у выдавецтве «Беларусь». Творчасць Лісоўскага — значная вяха ў развіцці беларускага шаржу. Рэдкі талент мастака назаўсёды ўвойдзе ў скарбніцу беларускай культуры.

І. ЕСАКОЎ.

Кампазітары Д. Смольскі, І. Лучанок, К. Цесаноў.

Сцяпан МІСКО

ТРЫ — З ТРЫЦЦАЦІ

НА ПРЫЛАЎКАХ кнігарань з'явіліся аб'ёмістыя тамы беларускага фальклору: «Песні савецкага часу», «Казкі пра жывёл і чарадзейныя казкі» і «Радзінная паэзія». Першыя тры з трыццаці.

Кожны супрацоўнік нашага сектара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР рыхтуе два або і тры тамы народнай творчасці. І кожнаму супрацоўніку давялося працаваць над імі больш дзесяці гадоў. Падрыхтаваць да друку такую велізарную навукова-даследчую і збіральніцкую работу было нялёгка. Трэба было складальніку даваць уступны артыкул, рабіць класіфікацыю па жанрах, праводзіць карпатлівую тэксталагічную апрацоўку кожнага твора, рабіць каментарыі, забяспечыць кожны том тлумачальным слоўнікам старажытных, незразумелых для сённяшняга чытача, слоў. Каб прыступіць да складання такога тома, фалькларыстам трэба было шмат гадоў працаваць над тэарэтычнымі работамі папярэднікаў у гэтым жанры.

Мы не будзем спыняцца на каштоўнасцях кожнага тома. Гэта зробяць рэцэнзенты. Мне хацелася б толькі адзначыць тую велізарную даследчыцкую работу, якую робіць аўтар пры складанні тома.

«Радзінную паэзію» склаў М. Грынблат. Ён пачаў збіраць і вывучаць беларускі фальклор яшчэ ў 1926 годзе. У том уключыў 512 песень. Агульны жанр — радзінная паэзія, але колькі ў ёй спецыфічных асаблівасцей жанру: апрача песень — радзінных прыпевак, прыгаворак бабкі і кумы, застольных жартаў, тостаў, прыказак, прымавак і г. д. Трэба ж было сістэматызаваць іх, даць да кожнага жанру грунтоўныя каментарыі. Пад нумарам 449 змешчана песня: «У майго брацішкі бяседачка». З каментарыяў да песні даведваемся, што запісаў яе ўпершыню і надрукаваў Я. Чачот, потым запісаў у другім месцы і надрукаваў у «Беларускім зборніку» Е. Раманаў. Запісвалі гэтую песню ў розных кутках Беларусі і савецкія даследчыкі і фалькларысты: В. Бурносаў, Г. Барташэвіч, М. Пасюк, Н. Рында, М. Янкоўскі, А. Петрушкевіч, М. Гваздзёў, В. Іваноўская і сам складальнік тома. І ўсё ж М. Грынблату трэба было ведаць, знайсці, адзначыць, у якіх кутках Беларусі песня бытавала, якія асаблівасці яна ў розных раёнах набыла. А раёны Беларусі М. Грынблат ведае добра. Ён з'яўляецца аўтарам манаграфіі «Беларусы», над якой працаваў доўгія гады, манаграфіі аб паходжанні беларускай народнасці. Вывучаўся ім кожны раён, абхадзіў, аб'ездзіў чалавек усю Беларусь. Шмат вандраваў ён і будучы акцёрам тэатра Галубка. Калі ні сустрэне М. Грынблата былы галубковец народны артыст СССР У. Дзядзюшка, дык адразу ж гаворка заходзіць пра той час, пра Галубка.

Але вернемся да тома «Радзінныя песні». Ёсць у ім і музычныя каментарыі. Падбор нот, сістэматызацыя напеваў і музычны каментарый гэтага тома зрабіў кандыдат мастацтвазнаўства В. Ялатаў. Рэдактар тома народны артыст СССР Г. Цітовіч. Генадзь Іванавіч не толькі часты госць сектара фальклору інстытута. Ён наш натхняльнік, дарадчык па ўсіх складанейшых пытаннях сучаснага стану развіцця фальклору. У томе ёсць яшчэ асобовы паказальнік збіральнікаў беларускага фальклору, а таксама геаграфічны паказальнік, складзены Л. Салавей.

А хіба меншую работу правялі Г. Барташэвіч, якая склала том «Сучасная беларуская песня», К. Кабашнікаў, аўтар тома «Казкі пра жывёл і чарадзейныя казкі»? У сусветнай фалькларыстыцы і цяпер вядуцца спрэчкі пра класіфікацыю жанру казак. І сапраўды, вельмі складана вылучыць асобна чарадзейныя казкі, міфалагічныя, сацыяльна-бытавыя і г. д. Канстанцін Паўлавіч Кабашнікаў абараніў па праблеме развіцця казачнага эпасу беларусаў доктарскую дысертацыю. Перш чым выпусціць

першы том беларускіх казак у сучасным акадэмічным выданні, К. Кабашнікаў выпусціў некалькі зборнікаў беларускіх казак, песень. У Маскве выйшаў яго зборнік «Беларускія народныя казкі». Удзельнічаў ён у складанні такіх зборнікаў, як «Беларускі эпас», «Беларускі фальклор Вялікай Айчыннай вайны». Напісаў шэраг даследаванняў пра беларускі фальклор увогуле і, асабліва, аб беларускай народнай казцы. Акрамя таго, як і кожны наш фалькларыст, Канстанцін Паўлавіч — заўсёды ў фальклорных экспедыцыях. Але пра экспедыцыі крыху пазней.

Хочацца хоць коратка сказаць пра асобных складальнікаў трыццацітомнага выдання.

Усе супрацоўнікі сектара фальклору — аўтары першага ў Беларусі грунтоўнага тэарэтычнага даследавання «Вусна-паэтычная творчасць беларускага народа», даследаванняў — «Беларускі эпас», «Вусна-паэтычная творчасць Вялікай Айчыннай вайны» і многіх іншых. Над калектыўнымі працамі сектар фальклору доўгія гады працаваў яшчэ з Пятром Фёдаравічам Глебкам, заснавальнікам Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору, з Іванам Васільевічам Гутаравым, былым загадчыкам сектара фальклору. Колькі намаганняў аддалі яны, каб распачаць працу над шматтомным выданнем беларускай народнай творчасці. Гэта пад іх началамі былі складзены першыя інструкцыі і вызначаны складальнікі ўсіх тамоў, з якой радасцю яны ўзялі б сёння ў рукі першыя тамы выдання.

Адказнасць складальнікаў засталася такая ж, як і пры першых заснавальніках сектара фальклору. Тая ж патрабавальнасць і з боку сённяшняга загадчыка сектара фальклору Анатоля Сямёнавіча Фядосіка, які выпусціў шэраг асобных даследаванняў пра сатыру і гумар, пра антырэлігійныя матывы ў беларускай народнай творчасці.

Анатоль Сямёнавіч з'яўляецца таксама складальнікам асобнага тома ў шматнацыянальным выданні «Сацыяльна-бытавыя казкі».

Яшчэ са студэнцкіх гадоў пастаянна ўдзельнічаў у фальклорных экспедыцыях Іван Кірылавіч Цішчанка. Нядаўна ён выпусціў манаграфію пра беларускую частушку, а раней — зборнік асобных тэкстаў беларускіх частушак. Цяпер здае цэлы том, ды і над іншымі тамамі працуе. Ён жа — сааўтар усіх калектыўных прац, якія называліся вышэй.

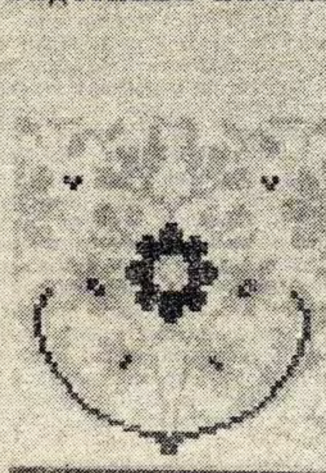
Гэткі ж заўзяты ўдзельнік фальклорных экспедыцый і Галіна Аляксандраўна Барташэвіч. Няма ніводнага тома выдання, аб якім ідзе размова, дзе б не было яе запісаў. Асабліва многа яна працавала над першым томам — «Песні савецкага часу». Днямі выходзіць з друку другі яе том — «Дзіцячы фальклор». Якое гэта духоўнае багацце для нашай дзетвары, для педагогаў. Да тома даецца і яе ўступны артыкул, а гэта значыць, што складальнік з'яўляецца і навуковым даследчыкам дадзенага жанру.

Неабходна таксама адзначыць, што ў кожнага нашага фалькларыста ёсць яшчэ і свае асабістыя захапленні. І. Цішчанка, напрыклад, надрукаваў цікавы артыкул пра вядомага нарадавольца Грынявіцкага, які нарадзіўся на Гродзеншчыне, быў актыўным удзельнікам рэвалюцыйнага руху і выканаў прысуд над царом Аляксандрам. Арсен Ліс напісаў і апублікаваў ужо тры кнігі пра выдатных людзей Беларусі — Браніслава Тарашкевіча, Пятра Сергіевіча, Міколу Шчакаціхіна, а цяпер заканчвае падрыхтоўку двух тамоў жніўных і купальскіх песень.

Тамы — «Загадкі», «Калядныя песні», «Легенды і паданні» рыхтуе Антон Гурскі. «Загадкі» ўжо ў выдавецтве «Навука і тэхніка». Кніга выйдзе ў наступным годзе. На вучоным савеце разгледжаны і рэкамендаваны да друку том калядных песень. Цяпер даследчык працуе над томам «Легенды і паданні». Аб'ём работы ў даследчыка надзвычай вялікі: каля ста друкаваных аркушаў!

Вялікая работа зараз вядзецца пры складанні агромністага тома «Беларускае вяселле». Кожны ведае, наколькі багаты самымі рознымі жанрамі народнага мастацтва гэты старажытнейшы абрад. Тут і музычна-вясельныя маршы, і народныя драматычныя сцэнкі навучання маладой розным відам працы — насіць дровы і ваду, мясіць цеста, пячы бліны, паліць у печы і г. д. Колькі тут выдумкі, народнага гумару! На вяселлі шмат і харэаграфічнага мастацтва. Нездарма даследчыкі называюць вяселле народнай музычна-харэаграфічнай драмай.

Матэрыялу для тома вельмі многа. Але даследчыкамі будуць ада-

браны самыя арыгінальныя тэксты, самыя характэрныя з'явы вясельнага абраду кожнай вобласці і многіх асобных раёнаў Беларусі. Мы спадзяёмся, што том, над якім працуюць Ларыса Павецьева, Леаніла Аксамітава і Алена Акуньковa, атрымаецца цікавы.

Сам я працую над томам «Народная драма». Два гады назад, перш чым прыступіць да складання тома, я выканаў тэму «Старажытны беларускі народны тэатр», а затым — «Школьны тэатр Беларусі XVI—XVIII ст ст.», затым — «Беларускі дарэвалюцыйны тэатр і фальклор».

У часопісе «Полымя» я апублікаваў невядомыя творы беларускай літаратуры і драматургіі пачатку XVII стагоддзя. Рукапісны зборнік, у якім адшукаў гэтыя творы, знаходзіцца ў Дзяржаўным гістарычным архіве Літоўскай ССР. Тут пашанцавала, я крыху ведаў лацінскую мову. Чытаю: «Concio Rufenia pro Notavitatae Domini». Ну, думаю, хоць пару старонак перакладу, калі тут ужо ў загалоўку сказана: расказ русіна аб нараджэнні ўсявышняга. Праўда, напісана такімі дробненькімі літарамі, што прыйшлося папрасіць у Гены Кісялёва лупу, каб разабраць

ПРЭМ'ЕРА РАДЫЁТЭАТРА

ДРУГОЕ ЖЫЦЦЁ АПОВЕСЦІ

Спектакль «Першы генерал» на хвалі Беларускага радыё

Нядаўна радыёслухачы пазнаёміліся з прэм'ерай радыёспектакля «Першы генерал» па аповесці І. Шамякіна «Лёс майго земляка», надрукаванай у чацвёртай кнізе «Полымя» за 1970 год.

Трэба адразу адзначыць, што аўтар сцэнарыя А. Залеўскі, рэжысёр С. Гурыч і рэдактар А. Пётух папрацавалі сур'ёзна, сумленна, з веданнем справы, не забываючы і пра аўтара. Здараецца яшчэ (чаго граха таіць), што сцэнарысты, перакладаючы літаратурны твор на мову радыё, забываюць аб тым, што ў яго ёсць аўтар, і робяць усё на свой капыл, адвольна змяняючы сюжэтныя хады і характарыстыкі персанажаў. Тут пастаноўшчыкі выбралі з тканіны аповесці галоўны яе сюжэтна-псіхалагічны і ідэйна-мастацкі стрыжань.

Радыёспектакль паказвае, як на вяршыні гісторыі ішла барацьба за кожнага чалавека, расказвае пра тых, каму давялося быць сведкам і ўдзельнікам падзей Вялікага Кастрычніка.

Маладыя людзі ішлі на барацьбу за рэвалюцыйныя ідэалы, якія ім перадалі бацькі. І чатырнаццацігадовы Пілілок Жменька пазней генерал Жмянькоў, па загадзе свайго юнага сэрца, з благаславення дзядзькі Ціхона, інваліда руска-японскай вайны, адправіўся цераз лінію фронту ў размяшчэнне рускіх войск, каб папярэдзіць іх аб артнаступленні, якое рыхтуюць немцы-кайзераўцы. І ўжо з гэтай першай драматычнай сцэны, калі падлетак адзін у туманную кастрычніцкую ноч пераходзіць балота, слухач пераносіцца ўяўленнем у тыя цяжкія абставіны. Дзякуючы гукавому афармленню (цяжкае дыханне хлопца, хлюпанне вады пад нагамі, ноч, поўная незразумелых гукаў), выразна ўяўляеш вымаклага, прамерзлага хлопца, якому вельмі страшна.

На шчасце, герой наш (зусім не падазраючы, што ён робіць гераічны ўчынак і што кідок гэты — кідок у новае, іншае жыццё) усё-такі дабіраецца да другога берагу, дзе яго не вельмі ветліва сустракаюць дазорныя і начальнік каравула...

Але вось Піліп Жменька прыняты ў салдаты. З гэтага часу пачынаецца фарміраванне маладога чалавека — выхадца з самай глыбіні Беларусі. Фарміраванне светапогляду адбываецца пад уплывам розных людзей, часта з дыяметральна супрацьлеглымі поглядамі. Узаемаадносіны паміж імі і ствараюць драматычнасць, канфліктнасць, якія па-свойму пераламляюцца ў душы падлетка. Гэта цалкам адпавядае праўдзе жыцця таго часу, калі побач са спрадвечнай верай у цара-бацюхну шырылася і мацнела перакананне ў неабходнасці скінуць гэтага вярхоўнага «дабрадзея», калі да сапраўды рэвалюцыйных лозунгаў і дзеянняў прымазваліся розныя спадарожнікі і авантурысты...

І, вядома ж, не адразу зразумеў Піліп, на чыім баку праўда. Бо дваран-

асобныя літары, якія амаль поўнасцю сцерліся.

Чытаю, пакутуючы, перакладаю са слоўнікам слова за словам, сэнс разумею. Справа ў тым, (забягаю наперад), што многія вучоныя і пісьменнікі ў той час ў пачатку свайго твора давалі яго кароткі змест. Так зрабіў у даным выпадку і аўтар гэтага рукапісу. Прачытаўшы і пераклаўшы ўступ, я раптам здзіўлены: далей тэкст ідзе на чысцюсенькай беларускай мове, толькі лацінскімі літарамі: «Калі я пачну мысліць і розумам дайсці, як утварыўся гэты свет» і г. д. Ад радасці аж падскочыў. Гена Кісялёў, глянуўшы на першыя старонкі, прабасіў: «Вось гэта здорава! Усё прыдумвалі, што ў XVII стагоддзі беларусы ўжо па беларуску не пісалі». А твор быў пазначаны 1711 годам.

Не буду спыняцца на змесце двух расказаў, якія былі ў зборніку. Цікава толькі, што аўтар выступае ад імя беларускага селяніна, які ўяўляе свет у выглядзе жорнаў, што адных на парашок сціраюць, другіх на крупу мелюць. Ёсць, праўда, і такія, што жывымі і сухімі выходзяць.

Новая камедыя напісана на сюжэт, вядомы ў класічнай літаратуры «З мужыка пан». Мальер, Сэрсо, Барыка пісалі на гэтую тэму. Але ў беларускай камедыі цікавы паварот. Паны напаілі мужыка Васіля і пераапранулі ў пана. Звычайна ўсе камедыі вышэй названых аўтараў заканчваліся тым, што мужык прачынаўся і зноў быў мужыком. Але Васіль з камедыі «Бакханалія» не жадае быць зноў парабкам, загадвае гаспадару ехаць у лес па дровы. Ідэю твора захаваў у сваёй п'есе «Каваль-Ваявода» Е. Міровіч.

Хочацца яшчэ напомніць, як удалося адшукаць невядомую інтэрмедыю XVIII стагоддзя, што была пастаўлена ў Жыровіцах у 1711 годзе. Напісаў гэты твор «Глухі, сляпы і калека» святы айцец Парфірый. Калі я ўпершыню прачытаў у польскім часопісе «Slavia orientalis» аб тым, што ў Беларусі была пастаўлена п'еса ў 1711 годзе ў Жыровіцах — узрадаваўся. Гэта ж — амаль на маёй радзіме. З Чамяроў да Жыровіц не так доўга і хады. Аднак у Жыровіцах не ўдалося адшукаць п'есу. Манахі расказалі, што яшчэ ў імперыялістычную вайну ўсе царкоўныя архівы былі вывезены ў Маскву. У Маскве прыйшлося пабываць у самага вялікага духоўнага начальства. Там мяне спыталі, ці камуніст я, ці праваслаўны, прасілі не выкарыстоўваць знойдзены матэрыял у антырэлігійных мэтах і пасобілі — дарога ляжала ў Львоў, дзе камедыя і была знойдзена. Так яна ўвайшла ў том «Народны тэатр».

Вось такая даследчыцкая работа ў кожнага з аўтараў трыццацітомнага выдання. Тут можна расказаць і пра пошукі, што вядуцца ў жанры беларускай балады. Да гэтага часу беларускай баладзе неяк не шанцавала на грунтоўнае даследаванне. І вось, нарэшце, Лія Салавей узялася за тэму «Беларуская балада», напісала грунтоўную дысертацыю, падрыхтавала да выдання асобны том тэкстаў «Беларуская балада». Наперадзе ў Ліі Салавей яшчэ многа нявырашаных праблем, шмат цікавай працы, бо яна выключна закаханая ў фальклор. Фальклорам жыла з дзяцінства. Спачатку проста запісвала песні ў сваёй памяці ад маці, ад суседак. Толькі ў экспедыцыі гэтага года за два тыдні запісала 250 твораў розных жанраў народнай творчасці. «Як свята, — гаворыць Лія, — чакаю выезду ў экспедыцыю. Мы ж будзем ехаць чароўнымі беларускімі гасцінцамі, будзем цешыцца блакітам веснавога неба, дыхаць чыстым вільготным паветрам прыазер'я. І ўсюды песні, песні!.. Што новая мелодыя — то новая этнаграфічная дэталь, нечаканы вобраз».

Сёлета экспедыцыя працавала на Браслаўшчыне і Пастаўшчыне, а таксама ў некаторых раёнах Латвіі, дзе пражываюць беларусы; раней іх называлі латгальскімі і ілукштэнскімі беларусамі. У экспедыцыі ўдзельнічалі ўсе супрацоўнікі сектара на чале з І. Цішчанкам. Намеснікам начальніка экспедыцыі быў наш малады, адзіны ў сектары аспірант Анатоль Серафімавіч Емяльянаў. Працуе Анатоль над тэмай «Радзінная паэзія».

У Паставы мы прыехалі ў сярэдзіне мая. Падзяліліся на тры групы і раз'ехаліся па вёсках. У нас свой аўтобус, фотаапараты, магнітафоны, кінакамеры. Калісьці Федароўскі, Сержпутоўскі, Раманаў, Шэйн хадзілі пехатою ад вёскі да вёскі, каб запісаць народныя песні. Яны пакінулі нам бясцэнны матэрыял. І вось мы ездзім па тых жа вёсках, мястэчках, дзе раней былі дарэвалюцыйныя фалькларысты. Захаваліся малюнкі, фатаграфіі з мінулага Беларусі. Як змяніўся край! Нават не верыцца, што былі тыя

...Вузкія акенцы,
Каб святла хоць трошкі.
Гэта наша доля,
Доля нашай вёскі.

Проста душа радуецца, калі зойдзеш у сённяшні сялянскі пакой. Светла, утульна, радыё, тэлевізар, камоды. Ды што і гаварыць:

Змяніліся людзі,
Аблічча зямлі.
Заместа палосак
Убогіх і вузкіх,
Калгасныя нівы,
Як мора, ляглі.

Сустракаемся часта з людзьмі, ад якіх народную творчасць запісвалі і ў даваенныя і ў пасляваенныя гады Р. Шырма і Г. Цітовіч. Колькі самых цёплых слоў начулі мы ад сялян пра нашых славутых народных артыстаў, якія ўключаюць лепшыя запісаныя творы ў рэпертуар акадэмічнай капэлы і народнага хору. Свае родныя песні людзі чуюць кожны дзень па радыё, бачаць выступленне Акадэмічнай харавой капэлы, народнага хору, шматлікіх калектываў мастацкай самадзейнасці па тэлебачанні. Іх задаволенасць зразумелая.

А не так даўно з'явіліся з купалінкай «Песняры», за імі — студэнцкі вакальны ансамбль «Дойліды». Па-свойму заспявалі гэтыя калектывы, а народную аснову захавалі. Таму калі мы сёння сустракаемся з нашымі пяюллямі, дык яны не здзіўляюцца, не задаюць пытанняў, навошта запісваем песні. Яны слухаюць па радыё тыя ж купалінкі, якія некалі самі праспявалі нашым фалькларыстам.

Выключна пашанцавала сёлетняй экспедыцыі ў вёсцы Груздава Пастаўскага раёна. Там праз кожны дом — цымбаліст. Ад Казлоўскай Марылі толькі адна наша фалькларыстка Лія Салавей запісала 124 песні. Пра такія вёскі, пра такіх людзей, думаю, трэба фільмы ствараць. Дзяцінства Казлоўскай прыпала на першую імперыялістычную вайну, яе родная вёска Раляхі (каля Нарачы) была спалена. Людзі жылі ў голадзе, беспрытульнасці, ратаваліся шчаўем, дзяліліся апошняй бульбінай. У школу Марыля не хадзіла. Але душа цягнулася да прыгожага, і вось памяць захавала безліч народных твораў. Казлоўская выконвае песні з задавальненнем, прыкметна імправізуючы. «Абы якога слова не ўстаўлю», — запэўнівае спявачка.

«Пераважная большасць запісаў, — кажа Лія Салавей, — гэта песні каляндарна-абрадавыя: «вяснушчыя», «паджытнія», «жніўныя», «восеньскія», «калядныя», «запусныя». Шмат вясельных песень, дзіцячых. Вось жніўная песня з рэпертуару Марылі Казлоўскай:

Да зары зарылася, (2)
Я дамоў спазнілася.
Мая мамка заснула, (2)
Каморачку замкнула.
— А мамка-матулечка, (2)
Адамкні каморачку.
Адамкні каморачку (2)
Да выдай вячэрачку.
Дай вячэрачку смачную, (2)
Дай пасцельку мяккую.
На вячэрку — курынку, (2)
На пасцельку — пярынку.
На пярынцы мякка спаць (2)
І курынку спажываць.

Цікавай і плённай была наша сустрэча з спявачкай у вёсцы Мяташ Браслаўскага раёна. Вёска размешчана ў кутку Беларусі, паміж Латвіяй і Літвой. Насельніцтва тут змешанае: і беларусы і літоўцы. У перадваенныя гады вельмі моцнымі былі паланізацыйныя ўплывы, каталіцкаму насельніцтву ўкладвалі думку, што яны палякі. Жанчыны сярэдняга пакалення часта спявалі па-польску. А Мар'я Міхайлаўна Каладзінская спявае даўнія беларускія песні. Даўней яна ведала іх шмат, ды і цяпер ад яе запісалі два дзесяткі песень. Асабліва цікавыя яны з музычнага боку.

Архаічная манера выканання песні «Раёк» (афжынкі). Старажытную яе мелодыю выявіў Павел Іосіфавіч Каруза — старэйшы збіральнік беларускага меласу. Нам жа на карысць пайшло, што ў экспедыцыі ўдзельнічаў кампазітар Павел Іосіфавіч Каруза, які цяпер жыве ў Вільнюсе і яшчэ сорак пяць год таму назад запісваў песні гэтых мясцін. Пажылы ўжо чалавек, але рухавы, непаседлівы, ні адной хвіліны ў яго не прападае дарам. Цяпер Павел Іосіфавіч расшыфроўвае магнітафонныя стужкі, робіць нотныя запісы, якія запісвалі і ён асабіста, і супрацоўнікі нашага сектара.

Прыязджаем мы ў вёску Шынаўшчыну на Пастаўшчыне, заходзім да цёткі Станіславы Вайцюлі, вітаемся, знаёмімся, гаворым, хто мы і адкуль, чаго прыехалі, дык яна аж рукамі пляснула: «Я ж ведала, што ездзяць, шукаюць нас, старых і маладзейшых жанчын, хто ведае песні, запісваюць, потым па радыё перадаюць. Чакала, чакала, ну, думаю, да мяне так і не даедуць. Вось узяла і напісала сыну, каб у адпачынак сёлета прыехаў з магнітафонам, бо наш тут у школе сапсаваны. Я ўжо старая, дык, даражэнькія, як жа так, каб людзі не ведалі, колькі я песень помню». І заспявала:

А я ў бор пайду,
Тугу развяду...

Або прыязджаем у чароўнае Богіна. Маленькі адпачынак. Іван Кірылавіч адразу ж дамовіўся з гаспадаром наконт лазні. «Лазня ды з венічкам, так у нас на Магілёўшчыне і на Віцебшчыне вядзецца заўсёды, — пахваліцца Іван Кірылавіч. — Не тое, што ў вас на Гродзеншчыне ці Брэстчыне». Тут пойдзе жартаўлівая спрэчка пра ўсходнікаў і заходнікаў, якая заканчваецца бойкай: венікам па спіне. А лазня сапраўды цудоўная. Каля самага возера. З лазні — у возера, а потым зноў на палок. Але лазня — добра, галоўнае ж нам — песні.

З Пастаўшчыны мы пераехалі на Браслаўшчыну. Тут ужо трэба быць мастаком, каб па-сапраўднаму апісаць прыгажосць азёр. Бяльмонт. Старажытны парк. Цяпер ён ахоўваецца дзяржавай. У ім больш ста парод розных дрэў. Хоць і ахоўваецца парк, але ніхто за ім амаль не глядзіць. Паступова парк ператвараецца ў звычайны лес. Пасярод парку некалі было возера, навокал — каналы з вадой. З палаца да возера вялі цудоўныя алеі, высыпаныя жоўтым пяском.

А трэба было б зрабіць парк сапраўдным паркам адпачынку для працоўных. І каму адпачываць — ёсць: побач з паркам цэлы гарадок рабочых торфапрадпрыемства.

Кожны дзень — новыя людзі, новыя здарэнні, цікавыя спатканні.

Аднойчы ў вёсцы Дунілавічы Глыбоцкага раёна Міхаіл Якаўлевіч Грынблат з Толем Емяльянавым праходзілі па закінутых могілках і заўважылі камень з надпісам: «Рядовой Григорий Танана, ум. 16 июня 1891 года». Прачыталі і раптам пераглянуліся. Дык сёння ж якраз 16 чэрвеня 1971 года. Гэта ж роўна 80 год з дня пахавання. Нарвалі палявых кветак, зрабілі вянок, усклалі на магілу. Салдата гэтага ў вёсцы ніхто не поміць, але ён мог быць і мясцовым жыхаром, таму што ў вёсцы Дунілавічы многа прозвішчаў Танана.

Або, скажам, быць на Шаркаўшчыне і не завітаць да Сікоры ў цудоўны сад, ды якраз у пару самага цвіцення, проста немагчыма. Але няма ўжо ў Малых Алашках Паўла Іосіфавіча. Дырэктарам саду стаў яго сын Іван. Крыху сумнавата цяпер тут. Але, магчыма, таму, што добра ведаем Паўла Іосіфавіча, бязмежна закаханага ў прыроду, выдатнага беларускага садавода.

Партрэт, які асабіста падараваў Сікору Леў Мікалаевіч Талстой, вісіць цяпер у хаце сына. Пранікнёныя вочы Льва Талстога напамінаюць сыну не спыняцца, жыць у вечным імкненні да новага, невядомага. Іван Паўлавіч паказвае маладзенькую яблыньку, ад якой ён чакае новага гатунку. Пакідаеш сад, а ў душы шчыра жадаеш Івану Паўлавічу быць дастойным прадаўжальнікам справы бацькавай.

Колькі дыспутаў, спрэчак ідзе пра развіццё народнай творчасці, пра лёс фальклору наогул. Яшчэ сто гадоў назад гаварылі аб аджыванні фальклору, а сёлета толькі за дваццаць дзён адзінаццаць фалькларыстаў запісалі больш тысячы твораў. Ёсць жанры, як жарты, анекдоты, прыпеўкі, прыказкі, прымаўкі, якія развіваюцца і не аджываюць ніколі. Многа жартоўных песень, што спяваюцца на мелодыі — «Касіў Ясь канюшыну», «Лявоніха», «Крыжачок». А «Дзядок» выконваюць нават турысты, і не толькі нашы — чуў я «Дзядка» аж на Каўказе: там яго спяваюць у турысцкіх паходах ад Адлера да Ахундарскага перавалу. Праўда, на свой лад, але аснова беларускай народнай песні засталася.

Амаль усе жанры (за рэдкім выключэннем), якія запісвалі дарэвалюцыйныя фалькларысты, запісаны і сёлетняй экспедыцыяй.

Прадракаць лёс народнай творчасці — значыць прадракаць лёс народа. А гэта вельмі адказныя рэчы. Калі не памірае народ, не можа памерці і яго творчасць. Аб гэтым якраз і сведчаць вынікі нашых экспедыцый, сам факт выдання трыццаці тамоў беларускага фальклору.

скі атожылак, афіцэр Залонскі (артыст В. Рубан) вельмі і вельмі хацеў быць «бацькам» салдатам, у тым ліку і радавому Жменю. Ён, камандзір батальёна, дабіўся таго, каб хлопца за патрыятычны ўчынак узнагародзілі Георгіеўскім крыжам. Больш таго, штабс-капітан зрабіў Піліпа Жменю, перайменаванага на рускі лад у Жмянькова, сваім дзеншчыкам.

Але былі ў акопах і прадстаўнікі партыі бальшавікоў. Спачатку яфрэйтар царскай арміі, потым камісар палка і брыгады Іван Свірыдавіч Галадушка (заслужаны артыст рэспублікі У. Куляшоў). Яго меркаванні пра вайну, мір, праўду, народную долю нечым вабілі Піліпа. Было ў іх нешта такое, што хвалявала, прымушала яго многа думаць, было ў іх нешта вельмі блізкае, сваё роднае, кроўнае. Паступова, пад уплывам такіх людзей, як Галадушка, Піліп Жмянькоў сам вырас да разумнага і гарачага бальшавіцкага агітатара.

Кульмінацыйным пунктам у радыёспектаклі з'яўляецца паваротны момант у жыцці юнака — гутарка У. І. Леніна з маладым салдатам-беларусам. Правадыр, трохі жартуючы, але ўсур'ёз прадказвае Піліпу Жмянькову лёс — быць яму генералам рабоча-сялянскай Чырвонай Арміі.

Словам У. І. Леніна суджана было збыцца.

У радыёспектаклі многа масавых сцэн, зробленых у асноўным на добрым прафесійным узроўні. Асноўнае іх прызначэнне — ствараць гукавую атмасферу часу. На жаль, ёсць масоўкі, калі можна так сказаць, і не вельмі пераканаўчыя. Напрыклад, у афіцэрскім бліндажы, куды даставілі Піліпа, які перайшоў лінію фронту, сустрэла яго гуляцкая кампанія камандзіраў. Шуму многа, многа банальных рэплік... Відаць, варта было пашукаць іншае напаўненне гэтага эпізода. Вартасць лепшых масавых сцэн, на маю думку, у іх унутранай сувязі з асноўнымі падзеямі — яны, як звенні аднаго ланцуга. Спачатку, напрыклад, перад намі раскрываецца яркая карціна адмаўлення салдат ісці ў наступленне. Потым масавая сцэна, якая адбываецца ў адной з рэвалюцыйных часцей. Далей — напружаная, размерана-дзелавітая ў Смольным. Дарэчы, апошняя як бы рыхтуе глебу для з'яўлення У. І. Леніна.

Фёдар Шмакаў многа працаваў над роляю Уладзіміра Ільіча Леніна. Акцёр стварыў вобраз правадыра на сцэне тэатра імя Якуба Коласа. Выступленне ў радыёспектаклі — працяг яго творчых шуканняў.

Просты і натуральны ў ролі камісара Галадушкі артыст У. Куляшоў.

Воляй сцэнарыста і рэжысёра ў радыёспектаклі ролю аднаго героя — Піліпа Рыгоравіча Жмянькова выконваюць два акцёры: у юнацтве — Б. Сяўко, пазней — народны артыст БССР А. Трус. Гледачы ўспрымаюць вобраз як цэласны мастацкі персанаж, знаёмы чытачам па шамякінскім рамане. Праўда, часам сталы Жмянькоў у А. Труса вымаўляе тэкст празмерна падкрэслена, па-тэатральнаму. Рэжысура магла падабраць для спектакля больш удалыя «дублі» запісу.

На гэты раз для ўдзелу ў радыёспектаклі былі запрошаны акцёры Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа. Творчая садружнасць мінскага радыё і віцебскіх акцёраў прынесла добры плён: проза набыла цікавае гучанне ў эфіры.

М. ЧАПРАСАЎ.

Сцяпан ГАЎРУСЁЎ

ПРЫЦЯГНЕННЕ РОДНЫХ ГНЯЗДОЎЯЎ

ВЫЙШАЎ калектыўны зборнік маладых паэтаў — «Рунь». Шэсць аўтараў, трое з іх — аднагодкі: адзін — з Магілёўшчыны, другі — з Віцебшчыны, трэці — з Брэстчыны. Шчаслівы год нараджэння — 1946. Пакаленне, якое не помніць вайны. За плячыма — БДУ імя У. І. Леніна, наперадзе — непачаты край любімых спраў.

З чым яны ідуць да чытача?

У чым своеасаблівасць светаўспрымання і творчай манеры кожнага з іх?

Даверлівасць інтанацыі, строгасць і эканомнасць формы ўласціва вершам Міхася Губернатарава з Касцюковіцкага раёна. Для яго бліжэй рамантычныя праявы жыцця — тое, што навеяна матчынай песняй і першапачатковымі жыццёвымі ўражаннямі:

У сёмушкі ткала палотны,
Плавалі два чаўнакі.
Потым мяне ты, малога,
Слаць іх вяла да ракі.
. . . .
Ціха рака варажыла,
Голас запомніўся твой —
Недзе аб тым, як чужыя
Спаць не далі маладой.

Хораша, светла, праўдзіва. Нават тое, што верш інтанацыйна нагадвае танкаўскі «Ткала я, ткала палотны», не псуе ўражання — на выдатных узорах толькі і вучыцца: уяўляеш на золкім лузе маладую летуценную жанчыну і яе маленькага помочніка, для якога яна «раскаціла светлае ў шлях палатно». Перад намі абразок жыцця, няхай сабе і без канкрэтных падрабязнасцей, але цэласны па настроі.

Гэтак жа ўдумліва-пранікнёна напісаны і верш «Ай вы, гусі белыя» — аб маладой дзяўчыне, якой горка перажываць першае расчараванне:

Зманутая вуснамі,
Словамі мядовымі,
Маладая, русая
Не начуе дома.

Верыцца — не верыцца:
Любага няма.
Над палямі шэрымі
Кружыцца зіма.

Фальклорная аснова гэтых твораў відавочная.

Празрыстасць настрою, адсутнасць дэталізацыі ўласціва вершам «Мой галасісты сіні бор», «Напавер», «Маленства», «Летні вечар». Гэта — замалёўкі, якія не прэтэндуюць на абагульненне і прад'яўляць да іх суровыя патрабаванні наўрад ці мэтазгодна. Іншая справа, што для сур'ёзнага адлюстравання жыцця толькі такой пазіцыі яўна недастаткова. Мы можам зразумець аўтара, калі ён ахутвае сваю лірычную гераіню туманам умоўнасці («Твая бяссонніца», «Мне заўсёды цябе не хапае»), але міжволі насцярожваемся ненатуральнасцю выяўлення пачуццяў маладога чалавека:

Сталі пеклам і сталі раем
Чараўніцы — мае
бяссонніцы.

І яшчэ:

Сталі пеклам і сталі раем
Прадчуванні нашай
сустрэчы.

Гэта ўжо занадта прыгожа і ненатуральна. Як не натуральнае і такое старамоднакніжнае азначэнне («Над табою, над русакосаю ціха **моліцца** маладзік»). Некрытычнае захапленне аксесуарамі рэлігійнай паэтыкі (цяпер жа модна калекцыяніраваць чорныя іконы!) прыводзіць да скажэння гістарычнай праўды і магло б выклікаць у выпадку з нашым аўтарам абурэнне, каб не гучала так наіўна-бездапаможна:

Вы, **багародзіцы** Расіі,
Давалі клятву на зары.
. . . .
А недзе на пярэднім краі
Арлоўска-Курскае дугі
Багі, як людзі, паміралі,
Не ўваскрасалі, як багі.
(«Не плакалі, не галасілі»)

Параўноўваць савецкага воіна ва ўсёй велічы і труднасці зямнога подзвігу з нейкім бясплотным духам, які, дарэчы, заўсёды трансфарміраваўся ў народнай творчасці ў сугуба іранічным плане — ці не задужа лёгкая нагрузка творчаму ўяўленню? А чаго варты «багародзіцы Расіі» (а чаму не Беларусі, Украіны, Грузіі і г. д?)?! Няўжо нашы самаахвярныя салдаткі-падзвіжніцы не маглі абысціся без німба ўмоўнай святасці? І ўсё гэта нагароджана дзеля таго, каб сказаць, што ў час горкіх выпрабаванняў «Іванаў русых і Алесяў усё ж прыносілі буслы». Правільная думка аб неўміручасці жыцця выяўлена прэтэнцыёзна і хадульна.

Адступленне ад жыццёвай праўды («Помню, чэрвеньскім ранкам росным вызваленне прынеслі салдаты» — як можна помніць тое, чаго бачыць не мог?) прыводзіць да ўмоўнасці і прыблізнасці: «Да зямлі... прыпадалі героі з плачам. Харашэла яна ў абдымках» і г. д. Усё гэта — кніжнае натхненне, у чым можна пераканацца з наступных радкоў:

Я дамаўляўся з цішай,
Я дамаўляўся з ветрам,
Каб мне з табой сустрэчу
Наладзілі ўначы.
Я дамаўляўся з росамі,
Пякучымі і золкімі,
Каб болей не паліві
Ні ног тваіх, ні рук.

Гэта — амаль цытата з Максіма Танка. Калі ў першым выпадку аўтар творча наследуе творчыя прынцыпы прызнанага майстра, то тут ён па-вучнёўску перапісвае яго.

Міхась Губернатараў — паэт бясспрэчных магчымасцей, і яму варта смялей выходзіць на самастойную дарогу.

Сяргей Законнікаў — з Бешанковіцкага раёна. Яму — у адрозненне ад свайго паплечніка — найбольш удаюцца вершы, насычаныя рэалістычнымі дэталямі штодзённага вясковага побыту. Гэта — «Сякуць жанчыны на градах капусту», «Капаюць бульбу землякі», «Спіць жанчына». Тут ёсць добрая назіральнасць, уменне сугуба празаічныя з'явы падаць у паэтычным асвятленні:

У жытах густых прапала
сцежка
Пад павевам спелых
каласоў.

Ці яшчэ:

Ляцяць качаны ў барозны
з хрустам,
Стаяць качарыжкі, нібыта
свечкі.

Але нават у лепшых яго творах можна сустрэць недакладныя радкі накшталт: «Падсечаныя **падаюць камлі**»(?!) «І чуцен скрыгат ля капцоў лапат» — няўдалая інверсія зацямняе сэнс. Грашыць ён і запазычанасцю:

Ты пражывеш і без мяне,
я ведаю,
А мне ніколі без цябе
не жыць.

Гэтыя радкі нагадваюць аналагічную думку з вершаў Сяргея Чакмарова.

Як соты пчаліныя,
свецяцца сцены.

Таксама знаёма. Пра сцены Брэсцкай крэпасці падобнае пісалася іншымі.

Не ўсцерагаецца аўтар і ад безгустоўнасці:

На жарнавах (чаму не на
жорнах? С. Г.), нібыта на
далонях,
Ляжыць, як **пасмы сівізны**,
мука.

Часам просты вобраз аўтар так зашыфроўвае, што цяжка дайсці да сэнсу:

А ля сцяны зялёны клён
смяецца.

Прыклаў да шчэбня ліцеязыкі,
Нібы салдат, што п'е і не
нап'ецца,
Не адрываючы ад кацялка
рукі.

Відаць, тут гаворыцца пра перасмяглага абаронцу крэпасці, што «п'е і не нап'ецца». Але чаму ён павінен смяяцца ў такой сітуацыі? Навошта шчэбень і ліцеязыкі? Чаму ён трымае кацялок не аберуч, што было б натуральней?

Вершы гістарычнага плана напісаны без дастатковага пранікнення ў матэрыял. Апошні дзень Разіна малюецца такім чынам: «Паўзе (?!) тапор на сінім фоне, І ўраз уздрыганула зямля».

Кастрычніцкая рэвалюцыя малюецца так:

Іскры раямі зорак
Ляцяць ад кастроў салдат.
Ад грукату залпаў
«Аўроры»
Бурліць, нібы вір,
Петраград.

Ці варта даводзіць, што пра гэта сказана ўжо важкае слова ў паэзіі, і сказана намнога лепш. І калі ўжо брацца за адказныя тэмы, то варта было б пашукаць нешта свяжэйшае і сваё.

Сяргею Законнікаву неабходна больш уважліва ставіцца да слова, каб яно падпарадкоўвалася аўтарскай волі.

Анатоль Казловіч — з Вярозаўскага раёна. Яго вершы выгадна вылучаюцца сваёй экспрэсіўнасцю і метафарычнасцю: «Здаецца, камень угору кінь — ён жаўранкам зляціць на ўзлессе!». «Сплывае неба, як гудрон расплаўлены, на агароды». Паэт бачыць свет не аднаплоскасна, цураецца адназначнасці слова. Ствараецца ўражанне, што перад табою апантаны скульптар, які нецярпліва месіць непадатлівую гліну, каб увачавідкі даць жыццё сваёй трывожнай фантазіі. І не паспееш наглядзецца на імпульсіўныя вобразы, як ён натхнёна руйнуе толькі што здабытае ў творчым самазабыцці, каб явіць тваім захопленым вачам нешта зусім нечаканае. Эпічным запевам пачынаецца верш «Даруй мне, зямля!»:

Я капаю акоп,
Я помню:
Пахне ў гародзе кроп...
Жаўранак песню
ліе на лясы...
Расчэсвае жонка
на ноч валасы...
Над ранішняй вёскай
сонечны сноп...
Я помню ўсё,
Я ж капаю акоп,
Маскірую
**з улікам мясцовых
прыкмет...**

Вайсковая тэрміналогія апошняга радка настройвае на суровы лад, але наступным радком аўтар нас азадачвае:

Стаўлю на бруствер
кветак букет.

Ніякім статутам не прадугледжаны такія акопныя нацюрморты ні ў ваенны, ні ў мірны час. І мы ўнутрана насцярожваемся — гэта не так сабе сказана. І сапраўды:

Пахне наўкола вільготнай
зямлёй,
Карэннем...
Свежыя сокі бурляць.
Я — зерне!
Мне добра ўзрастаць!

І — як выдых:

О, так мне хочацца
У забыцці
Яблыняй светлай
З акопа ўстаць і —
расці!

Тут не дробязная праўдападобнасць факта, а глыбокая праўда настрою.

Гэтак жа напісаны верш «Грукаталі па рэйках усю ноч мае сны» — аб неспакойнай службе сённяшняга воіна. Ён зноў-такі насычаны калейдаскопам мігатлівых уражанняў-успамінаў:

...белая здань за акном
прамільгне
. . . .
Лёгка скрыпнулі веснічкі...
. . . .
Маці выйшла да студні...

І таму, што гэта адбываецца ў сне, маці не можа адразу пазнаць сына («Не бачыць мяне»), яна як бы зачаравана ўсходам, што «над зямлёй палымнеў», калі сыну суджана прачнуцца, а ёй апазнаць яго:

Ціхі ўскрык — і вядро
патанула на дно.

Напісана гэта псіхалагічна дакладна. І калі аўтара варта за што папракнуць, дык гэта за тое, што ў адным з вершаў, здраджваючы свайму здароваму густу, ён збіваецца на літаратуршчыну і нейкае пазёрства:

Якая ты,
маці паэта?
Якая?..
Ці чытаеш ты
кнігі, газеты?..
Там — сынавы вершы...
Там — сына партрэты...

Не зусім сціпла гэта і пакуль што зарана.

Леанід Якубовіч — з Салігорскага раёна. Ён загінуў летась трагічна ў дваццацідвухгадовым узросце. Страта тым больш адчувальная для нашай літаратуры, што гэта быў паэт сур'ёзнага філасофскага роздуму і чаканнай формы.

Ён марыў «прайсці праз мноства паўтарэнняў», абняты «васільковым воблакам... лепшых сноў чалавецтва», ён быў поўны адвагі разгадаць «гняздоўяў родных прыцягненне» і

жыццё сваё хацеў бы
бачыць
Гэткім простым, як матулі
рукі.
(«Жаданне»)

Не, ён не застаўся «непрыкметнай птушкай твайго гаю» — песеннага гаю па-сыноўняму любімай ім Беларусі. Надоўга застанецца ў матчынай мове яго задуменна-ўражлівае слова, што многімі рысамі нагадвае ранішнюю багдановічаўскую песню.

Пятро Сушко — з Віцебшчыны. Ён на дзесятак гадоў старэйшы сваіх таварышаў па зборніку і, відавочна, з гэтай прычыны прадстаўлены шырэй. Але ўражанне яго творы пакідаюць даволі цьмянае. Паддаўшыся распаўсюджанай спакусе, і ён напісаў вянок санетаў — «Поле». У прынцыпе гэта не выклікала б пярэчанняў, калі б не дзве акалічнасці — ад санетаў тут толькі графічная знешнасць, а змест усяго вянка выяўляецца ў наступных радках:

У роздуме стаю я над
табой,
Шырокае і велічнае поле.
Тут даўні продак мой перад
сяўбой
Спеў жаваранка слухаў
на прыволлі.

Не раз хадзілі сейбіты на
бой,
Каб паднявольнымі не быць
ніколі.
Шуміць жыцця бязмежнага
прыбой,
Дзе волаты змагаліся за
волю
і г. д.

Усё правільна. Незразумела толькі, дзеля чаго былі папярэднія 196 радкоў, сярод якіх можна сустрэць і такія:

У чорным хлебе слодыч
хто знайшоў,
Непераможны вырасце
Ахілам.

Альбо:

Ён (селянін — С. Г.) разарве,
як Данка, сває грудзі.

І — уперамежку з Ахіламі і Данкамі — «бясстрашныя Рыгоры і Міколы», Каліноўскі, Купала, Колас, Скарына... Адным словам, самае адвольнае абыходжанне з гісторыяй.

Не ўдаліся і астатнія вершы аўтару — «Зямля герояў», «Балада пра невядомых», «Ты была маім лесам», «Не хіліце галоў, няўдачнікі». Яны нейкія безаблічныя і малакроўныя. Чаму так атрымліваецца ў даволі спрактыкаванага аўтара? Відаць, ад жадання сказаць аб усім адразу. У «Зямлі герояў», напрыклад, пералічваюцца Даватар, бацька Мінай, Міхась Сільніцкі, Надзея Траян, Сяргей Каваленка. Згадваюцца вядомыя імёны, але не дадаецца ніводнай новай рысы да аблічча герояў, і наша ўвага слізгае міма. А варта аўтару даверыцца пачуццю меры, як знікае шматслоўнасць і з'яўляюцца хоць і бясхітрасныя, але прачулыя строфы:

Салдатка галосіць
Над сіняй Дзвіною:
Кароткае шчасце
Разбіта вайною...
(«Ой, ляцелі гусі»)

Відаць, Пятро Сушко і павінен прытрымлівацца гэтага кірунку.

Мечыслаў Шаховіч — з Мядзельшчыны. Ён самы старэйшы па ўзросце з прадстаўленых аўтараў. Але піша вельмі кніжна і не заўсёды ўдумліва. Пра ўласнага бацьку ён гаворыць так:

...ты быў для мяне асілкам
З далёкай дзіцячай казкі...
(Бацьку»)

Вясна малюецца наступным чынам:

Даўно **набухлі** гурбы-
валуны...
. . . .
Хай **распускае** студзень
бізуны
(«Куток вясны»)
Бягуць бярозы-пехацінцы
Ў мундзірах новых
па гасцінцы...
. . . .
Я — пад абстрэлам
салаўіным...
(«Вясна»)

І толькі тады, калі аўтар піша пра тое, што ім самім прачута, атрымліваецца шчыра і непасрэдна, як у вершах «Маці» і «Бацькавы боты».

Што можна сказаць у заключэнне?

Аўтары прадстаўлены ў зборніку непрапарцыянальна іх творчым магчымасцям. І ў Міхася Губернатарава, і ў Сяргея Законнікава ёсць цікавейшыя творы, якія тут не знайшлі месца. Што датычыцца яўных агрэхаў, то іх варта было выправіць пры рэдагаванні. А наогул маладых аўтараў лепш выдаваць хоць трошкі пазней, але кожнага асобна.

...І ПЛАЧУЦЬ ЛЯЛЬКІ Ў ГОМЕЛІ

Вырашыўшы пазнаёміць нашых чытачоў з жыццём і творчасцю Гомельскага абласнога тэатра лялек, мы сутыкнуліся з нечаканай перашкодай: ніхто не мог нам адказаць, дзе яго шукаць. У абласным упраўленні культуры, куды мы шмат разоў званілі, адказвалі адно і тое ж — тэатр на гастролях, але ў якім менавіта раёне, невядома. Страціўшы надзею атрымаць патрэбны адрас, я накіравалася ў Гомель, каб там даведацца (хоць бы праз знаёмых ці сваякоў артыстаў), дзе гастралюе «няўлоўны» тэатр . Высветлілася, што калектыў цяпер у Глуску, хоць ва ўпраўленні культуры сцвярджалі, што ён у Кастрычніцкім раёне. Амаль дзень дабіралася да Глуска аўтобусамі і падарожнымі машынамі і позна ўвечары пад'ехала да гасцініцы, куды якраз вярталіся акцёры з чарговага выязнога спектакля.

Даведаўшыся аб мэце майго прыезду, яны былі шчыра здзіўлены:

— Ведаеце, намі так мала цікавяцца... Нам ужо здавалася, што ніколі ніхто не спытае, чым мы жывём, над чым працуем, пра што марым.

— Ну, а гледачы?

— Дзеці, здаецца, любяць нашага героя медзведзяня Рымцімці. Ва ўсякім разе, у тэатр прыходзіць многа пісьмаў, дзе яны расказваюць пра розныя цікавыя здарэнні са свайго жыцця. Прысылаюць малюнкі са сцэнкамі з нашага спектакля. Але ж хацелася б, каб наш Рымцімці хоць раз сустрэўся з калегамі з Мінскага і Брэсцкага лялечных тэатраў... Шкада, што вы ўбачыце наш спектакль у гастрольных умовах. Мы паўтара месяца на калёсах, дэкарацыі папсаваліся, ды і мы сталіся...

У час спектакля...

На наступны дзень я мела магчымасць два разы паглядзець спектакль — у вёсках Гарохаўка і Пятровічы. (У Пятровічах якраз толькі што адкрылі новы клуб, і дзеці, што збегліся ляснымі сцяжынкамі з усіх суседніх вёсак, былі ў захапленні, убачыўшы не ў кіно і не па тэлевізары жывых артыстаў і, асабліва, «жывых» лялек). Дарогі да такіх, параўнаўча аддаленых ад цэнтраў куткоў—не гладкія, таму не дзіўна, што рэквізіт папсаваўся. Дэкарацыі, калісьці яркія і святочныя, паблеклі і многа прайграюць ад таго, што ўстанаўліваюцца на белым фоне (заднік з блакітным небам і залатым сонцам парваўся). Ды і акцёрам не лёгка іграць адзін і той жа спектакль па два-тры разы кожны дзень. Натхнення і ўздыму прэм'еры тут чакаць дарэмна...

І ўсё ж мне было зразумела, чаму так падабаецца дзецям медзведзяня Рымцімці з казкі польскага пісьменніка Яна Вількоўскага. То непаслухмяны, то гультаяваты Рымцімці ў той жа час на дзіва шчыры і добры і заўсёды гатовы прыйсці на дапамогу сябрам. Артыстка Тамара Гарачава добра перадае інтанацыі ломкага хлапечага голасу, іграе тэмпераментна і цёпла. З задавальненнем сустракаеш і выхады таты Рымцімці, які хоча здавацца вельмі строгім выхавацелем, а на справе, як і ўсе таты ў наш час, не можа пярэчыць капрызам любага сына (гэты адыход ад прасталінейнай дыдактыкі, дарэчы, вельмі прыемная рыса ў спектаклі для малышоў). Цяжка паверыць, што гаворыць не сама лялька, настолькі натуральным для яе здаецца голас артыста Уладзіміра Матроса — гучны, нізкі, багаты на інтанацыі. І самі гэтыя лялькі, зробленыя мастаком тэатра А. Чабатаровым і бутафорам Ф. Бліновым, выразныя, пацешныя, пераканаўчыя.

Пасля вяртання ў гасцініцу артысты, нягледзячы на стому і позні час, захацелі тут жа даведацца пра мае ўражанні ад спектакля.

— Вам не здаецца, што мая Ліса гаворыць занадта нізкім голасам? — пытае Людміла Гамзюк.— Не магу пераканаць рэжысёра, а сама б я гаварыла інакш.

— Як асвятленне? Ці добра гучыць музыка? — непакоіцца мастак па асвятленні Аляксандр Чупрыс.

— А Заяц не здаўся вам невыразным — і як лялька, і як персанаж? — гаворыць Кацярына Кліманок. — Мне неяк сумна яго іграць.

Словам, усе з нецярплівасцю чакаюць думкі свежага чалавека. Я адказваю, што немагчыма выказаць нейкае агульнае абгрунтаванае ўражанне аб тэатры па адным спектаклі, ды яшчэ прагледжаным у такіх умовах.

— А два спектаклі мы не маем магчымасці вывозіць — аўтобус маленькі, не змяшчаецца рэквізіт. Ды і ў Гомелі вы два не пабачылі б. Мы выпускаем адзін спектакль у паўгода, паказваем яго спачатку ў горадзе, па школах (стацыянара ж у нас няма), а потым на гастролях. Прыязджайце на нашу наступную прэм'еру — «Алёнка і салдат».

— Але ж у Гомелі можна аднавіць і старыя спектаклі?

— Не так гэта лёгка. Няма дзе захоўваць лялькі і дэкарацыі. Загінула ўжо некалькі спектакляў. Згнілі ў склепе, дзе зараз знаходзяцца нашы майстэрні. Разумееце, як крыўдна — бярэш у рукі дэкарацыю, і кавалак застаецца ў цябе ў руцэ... Дзе ж адновіш такі спектакль?

— Няўжо для майстэрні не знайшлося лепшага памяшкання?

— Шчыра кажучы, мы і гэтаму рады...

Я іх разумею. Раней мастак і бутафор працавалі ў сябе на кватэры, і гаспадыня, у якой яны здымалі пакой, хацела іх выгнаць. Маўляў, яна здавала кватэру, а не памяшканне для майстэрні. Цяпер хоць параўнаўча ў тэрмін афармляюцца спектаклі, а да гэтага артысты ўпершыню бачылі сваіх лялек у лепшым выпадку на генеральнай рэпетыцыі, а то і на прэм'еры. Але і цяперашняе памяшканне майстэрні пад пагрозай: яго могуць адабраць харчовыя арганізацыі — тут мяркуюць абсталяваць кафэ «Марожанае».

Праўда, ёсць у тэатры драмы два маленькія пакоі, дзе можна трымаць частку рэквізіту і дэкарацый. Частку матэрыялаў хаваюць у кладоўцы... туберкулёзнага дыспансера. А рэпетыцыйных пакояў наогул няма. Рэпеціруюць дзе давядзецца — у дарожным тэхнікуме, у вучылішчы механізацыі. Часам пускаюць лялечнікаў у клуб парку культуры і адпачынку імя А. В. Луначарскага. Памяшканне там нядрэннае, але работнікі парку ўвесь час заходзяць па розныя рэчы, перашкаджаюць рэпеціраваць. Да таго ж за сцяной звычайна іграе духавы аркестр і праводзіць музычныя рэпетыцыі проста немагчыма.

Калі я пажартавала, што адзіны дом — гэта аўтобус, артысты без жарту сказалі: «Ні гаража, ні майстэрняў няма. Стаіць наша «антылопа» проста на вуліцы, пад вокнамі ў шафёра».

— Ездзім мы многа, рамантаваць машыну даводзіцца часта, а рамантаваць няма дзе і няма каму, — уступіў у размову адміністратар Леў Белкін. — За гэты год ужо трэці шафёр падаў заяву аб звальненні. Няўжо нельга прыпісаць наш аўтобус да гаража якой-небудзь іншай установы? З-за прастояў аўтобуса ў нас сарваўся не адзін спектакль...

Адзіны ў вобласці прафесійны лялечны тэатр... Дзе ж яму жыць? Клуб парку культуры? Там наладжваюцца танцы, і гэта асноўная крыніца яго прыбыткаў. Палац мясцовай прамысловасці? Там размяшчаецца філармонія, у яе свае немалыя цяжкасці. Зала Палаца піянераў? Кажуць, і яна перагружана..

Разам з Віктарам Чарняевым, дырэктарам і галоўным рэжысёрам тэатра, мы агледзелі і памяшканне так званай майстэрні. Не верыш сваім вачам — няўжо ў наш час людзі могуць працаваць у такіх умовах? Двухметровыя каменныя сцены былога палаца Паскевічаў надзейна ахоўваюць склеп ад доступу свежага паветра. Ніякай вентыляцыі няма. Столь і сцены без ніводнага акенца пакрывае шэрая цвіль. І тут паўтара гады ўжо спрабуюць ствараць цуды тры чалавекі — мастак, бутафор і швачка.

Але ж калі адкрываўся ў Гомелі новы тэатр, мелася нешта на ўвазе? Не думалі ж, што ён будзе працаваць на вуліцы! Так, лялькам абяцалі клуб парку культуры. Тут размясціўся б і стацыянар, і база. Пастанову прымаў аблвыканком, а будынак належыць гарвыканкому. Абласныя і гарадскія ўлады не здолелі дамовіцца паміж сабой, і тэатр апынуўся на вуліцы. Гартаю пульхную папку з копіямі дакументаў, якія датычаць лялечнага тэатра. Чытаю першы:

Рашэнне... ад 11 красавіка 1968 года... Выканком Гомельскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных вырашыў адкрыць з 1 красавіка 1968 года ў г. Гомелі абласны тэатр лялек, размясціўшы яго ў будынку клуба Гомельскага парку культуры і адпачынку...

Дык жа будынак, кажуць, у аварыйным стане і наогул будзе зносіцца! І дагэтуль парк праводзіць у ім амаль усе свае мерапрыемствы. А каб не гэта, будынак быў бы ідэальным месцам дзейнасці тэатра: у цэнтры горада, у парку, побач з Палацам піянераў...

Далей у папцы — пісьмы, пісьмы, пісьмы...

«Даводжу да Вашага ведама, што з-за адсутнасці памяшкання спыніліся ўсе работы па падрыхтоўцы новага спектакля за выключэннем дробных работ, якія выконвае бутафор на вуліцы (у парку), калі дазваляе надвор'е. Пад пагрозай — вытворча-фінансавы план тэатра. Чарняеў».

Пісьмы ў аблвыканком, абласное ўпраўленне культуры, у Беларускае тэатральнае аб'яднанне. І кожнае канчаецца словамі: «Дапамажыце нам, калі ласка!»

Пасля спектакля...

Адказаў у той папцы я не знайшла. Так, гутарылі з лялечнікамі, абяцалі нешта...

Сярод папер, сабраных у папцы, ёсць і пісьмо прадстаўнікоў грамадскасці горада — супрацоўнікаў аблана, школ, музычнага вучылішча, журналістаў. Я сустрэлася з некаторымі яго аўтарамі.

— Артысты лялечнага тэатра — частыя і жаданыя госці на Гомельскім тэлебачанні, — сказала мне рэжысёр дзіцячай рэдакцыі Вера Яцкевіч. — Перадачы з іх удзелам выклікаюць вялікую цікавасць у нашых гледачоў, у рэдакцыю прыходзіць шмат удзячных пісьмаў. Я асабіста проста здзіўляюся, як у работнікаў тэатра хапае сіл творча працаваць у тых умовах, у якія яны пастаўлены. Працуюць на адным энтузіязме Колькі год мы імкнёмся дапамагчы ім — і ўсё дарэмна...

— Гэта адзіны тэатр для дзяцей, які ёсць у нашым горадзе,—гаворыць супрацоўніца ідэалагічнага аддзела «Гомельскай праўды» Зоя Зайцава. — Але юныя гамяльчане амаль яго не бачаць. Тэатру неабходна стварыць нармальныя ўмовы для работы.

А што адносна гэтага думаюць у абласным упраўленні культуры? На мае пытанні аб творчых магчымасцях тэатра, аб ідэйна-мастацкіх вартасцях яго спектакляў загадчык упраўлення Э. Гладковіч адказаў:

— Дакладна не ведаю, я іх спектаклі даўно глядзеў...

(Вярнуўшыся ў Мінск, я мелася пайсці ва Упраўленне па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР, спытаць супрацоўнікаў яго, што яны робяць або збіраюцца рабіць, каб палепшыць становішча гомельскіх лялечнікаў. Але адмовілася ад свайго намеру, бо магло здарыцца тое ж самае, што і ў гаворцы з начальнікам абласнога ўпраўлення культуры ў Гомелі, — яны таксама могуць адчуваць сябе няёмка і «дакладна» нічога не ведаць... Спадзяюся, што пэўныя захады ўсё ж упраўленне хоць бы збіраецца рабіць, нават калі і яго супрацоўнікі «даўно глядзелі» спектаклі лялечнага тэатра ў Гомелі. Бо трывожныя дакументы-паперы з горада над Сожам яны атрымлівалі і ў тых дакументах чыталі пра тое, што цяжка, ой, як цяжка працаваць гэтаму маленькаму і такому патрэбнаму дзецям тэатру!).

Нядаўна Гомельскі аблвыканком прыняў рашэнне прасіць рэспубліканскі Дзяржплан і Міністэрства культуры БССР уключыць у план 1973—1975 гадоў узвядзенне будынкаў філармоніі, тэатра лялек і музычнай школы. Зразумела, будаўніцтва стацыянара — справа складаная, якая патрабуе сродкаў і часу. Але зразумела і тое, што працаваць у такіх умовах да 1973 года тэатр не здолее. Няўжо нельга знайсці шэсць-сем пакояў для базы тэатра, прытым у адным будынку, каб артысты не вазілі лялькі і дэкарацыі праз увесь горад. Гэта ж такая неабходная творчая патрэба рэжысёра і мастака—мець пакой, у якім можна было б адысціся на нейкую адлегласць ад шырмы, каб паглядзець, як у цэлым выглядаюць асобныя сцэны спектакля!

Цяпер тэатру абяцаюць (зноў абяцаюць!) некалькі пакояў у будынку пракуратуры, калі ёй будзе ўзведзены новы. Але гэта яшчэ справа няпэўнай будучыні. Энтузіясты лялечнага тэатра ў Гомелі зноў доўгую восень і зіму будуць працаваць у халодным вільготным склепе.

Акрамя ўсіх арганізацыйных пытанняў, якія бясконца паўстаюць перад калектывам, артыстам, якія ў большасці сваёй прыйшлі з самадзейнасці, неабходна паўсядзённая вучоба — па майстэрстве акцёра, тэхніцы мовы, вакале. І для гэтага патрэбна хоць якое-небудзь месца. А яны ж яшчэ мараць падрыхтаваць спектакль для дарослых, што, безумоўна, многа дало б для іх творчага росту.

Мабыць, мы яшчэ не раз будзем звяртацца да праблем лялечных тэатраў. І з папрокамі ў іх адрас, бо яны не маюць арыгінальнага рэпертуару, а значыць, выразнага творчага аблічча. І з прэтэнзіямі да нашых дзіцячых пісьменнікаў, якія абыходзяць сваёй увагай гэты важны і цікавы жанр, да Беларускага тэатральнага аб'яднання, якое яшчэ нічога не зрабіла, каб наладзіць сувязі паміж трыма рэспубліканскімі лялечнымі тэатрамі, дапамагчы ім абменьвацца творчым вопытам. Вернемся і да Гомельскага тэатра...

Але ад душы спадзяюся, што пры наступнай сустрэчы з калектывам адпадзе неабходнасць гаварыць пра загінуўшыя ў вільгаці спектаклі, пра бяздомны аўтобус, пра няўвагу абласнога ўпраўлення культуры да надзённых патрэб тэатра. Што ў цэнтры размовы будуць стаяць толькі творчыя праблемы.

С. КЛІМКОВІЧ,
спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

ПРА ШТО НЕ ПІШУЦЬ У БІЯГРАФІІ

Фуэтэ.

ТАЯМНІЦА МАЛЕНЬКАГА ЛЕСУ

У невялікім пакоі, на краі падваконніка, вас сустракае лясны гном, з барадой і ў акулярах.

Уладзімір Фёдаравіч ставіць фігурку на далонь.

— Падобны?

І сапраўды, ёсць нешта агульнае ў гэтай мікраскульптурцы і яе аўтары.

— З ім, спадзяюся, і ў гэтым гушчары не заблудзімся, — усміхаецца Уладзімір Фёдаравіч Васільеў і ставіць гнома на ранейшае месца.

Прыглядваюся — бацюхны! На падваконніку раскінуліся непралазныя, густыя нетры, у якіх што ні крок, то пень, корч або выварацень. Вось перагарадзіў сцежку пагнуты і закручаны ў пятлю корань, гэта ж не што іншае, як застылы вуж, які прыгрэўся на сонейку. А невысокі пянёк, зарослы мохам? З яго вылазіць барадаты лесавічок.

Выварацень з узнятымі і пагнутымі карэннямі — як дзве кроплі вады — русалка! Галава ў яе закінута назад, валасы доўгія, цяжкія, і ўся яна сагнулася, напружылася. А чаму — зразумела: побач змей-гарыныч — чорны альховы корань — выцягнуў жахлівыя галовы. Распусціўшы крылы, уцякаюць фазаны і курапаткі, адпаўзаюць жукі і яшчаркі.

І зноў абломкі сучкоў, кара ў нарасцях, грыбы-губы, кусты моху і сівыя бароды лішайніку. Але трэшчыны і маршчыны, калі прыгледзецца, зліваюцца ў мордачкі — усмешлівыя і сумныя, а нарасць з грыбам-губой, укладзены ў мох і лішайнік — закончаная кампазіцыя — гняздо арла ў скалах.

Але вось мы трапляем у іншы — светлы і радасны свет. Тут нас сустракаюць лёгкія балерыны ў прыгожых і грацыёзных паставах, танцоры, акрабаты.

За танцорамі «спартыўная пляцоўка». Тры бегуны перад стужачкай: рукі раскінуты, крок шырокі. За імі прынялі стойку баксёры з цяжкімі пальчаткамі на руках. Гімнаст на спартыўным кані. Яго загарэлая спіна, рукі напружаны, усе ў вузельчыках мускулаў...

— Карэньчыкі ядлоўцу, — астуджвае ўлылене Уладзімір Фёдаравіч. Сам аўтар больш цэніць якраз тыя свае работы, дзе яго работы амаль няма. Але хутка разумееш, колькі спатрэбілася напружанай увагі, пільнасці, каб у блытаніне галінак, у хаосе карэнняў убачыць амаль закончаную скульптуру!

Але і ад даводак, а часта і значных дапрацовак «сырога» матэрыялу Уладзімір Фёдаравіч не адмаўляецца. Знайшоўшы недзе цікавы корань, сучок, нарасць, ён іншы раз тыднямі «даводзіць» яго, а потым нярэдка фарбуе і паліруе свае мікраскульптуркі, ад гэтага яны больш яркія і выразныя.

У «запасніку» Уладзіміра Фёдаравіча (ёсць у яго такая скрынка) нямала, як ён кажа, яшчэ неразгаданых да канца загатовак. Гэта звычайныя сучкі і карэнні, абрэзкі сасновай і бярозавай кары, грыбы-губы і шышкі, яны чакаюць свайго часу.

На высокую паліцу, дзе працягваецца экспазіцыя, гному-экскурсаводу не забрацца, і Васільеў здымае, ставіць на падваконнік свае арыгінальныя «лясныя» падсвечнікі. У падсвечніка «Апенькі» сем доўгіх ражкоў. Сабраныя разам, яны сапраўды падобныя на сям'ю апенек, якія на тонкіх ножках цягнуцца ўгору і завяршаюцца тонка напілаванымі белымі каганцамі-шапачкамі. Гэты падсвечнік Васільеў «убачыў» у сярэдзіне засохлага лазовага куста.

Ёсць тут і прыгожы, для дзвюх свечак, кандэлябр «Бярозка», выразаны з развілкі бярозы, і цяжкі, для пісьмовага стала, падсвечнік «Шышкі»...

Яшчарка на камені.

І яшчэ адна нечаканасць — унікальны алфавіт з драўляных літар. Літары гэтыя, вывешаныя па адной на сцяне, таксама цэльныя, з сучкоў і карэнняў, праўда, у алфавіце яшчэ многа прабелаў, падабраць усе літары аказалася не так проста.

Уладзімір Фёдаравіч Васільеў — аўтар усіх гэтых мініяцюрных скульптурак — заатэхнік, аспірант Беларускага навукова-даследчага інстытута жывёлаводства ў Жодзіне.

Пошукамі лясных «загатовак», іх апрацоўкай Уладзімір Фёдаравіч заняўся тры гады назад. Цягу і любоў да ўсяго жывога і мёртвага ў лесе, да дрэў, зараснікаў, грыбкоў і ягад, выхавалі яшчэ са школьнай лаўкі Прышвін, Паустоўскі, Салаухін. Адыграла, канечне, сваю ролю і спецыяльнасць біёлага.

Л. ПРАКОПЧЫК.

Цяжкі мяч.

26 ГОД ДРВ

ЗЯМЛЯ МУЖНЫХ

В'етнам. Краіна мужных, нескораных людзей, краіна, якая вось ужо колькі гадоў мужна процістаіць узброенаму да зубоў амерыканскаму імперыялізму.

Учора, 2 верасня, споўнілася 26 гадоў з дня ўтварэння Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам. Гэтую гадавіну разам з в'етнамскім народам адзначае працоўны люд усёй зямлі.

Мы звярнуліся да намесніка старшыні Беларускага аддзялення таварыства савецка-в'етнамскай дружбы, сакратара Беларускага Савета прафсаюзаў Спартака Аляксандравіча Аржаўкіна з просьбай расказаць пра эканамічныя і культурныя сувязі рэспублікі з братнім В'етнамам.

— Разам з усім савецкім народам, — гаворыць Спартак Аляксандравіч, — дзейсную дапамогу і падтрымку Дэмакратычнай Рэспубліцы В'етнам аказваюць працоўныя Беларусі. Шмат пісалася пра тое, што на будоўлях, дарогах В'етнама можна ўбачыць мінскія самазвалы, трактары «Беларусь». Менш вядомы, відаць, такія факты, — з дапамогай нашай рэспублікі ў ДРВ быў пабудаваны вялікі механічны завод, узнаўляўся і пашыраўся апацітавы руднік у Лао Као, суперфасфатны завод у Лам Тхао, самы буйны не толькі ў В'етнаме, але ва ўсёй паўднёва-ўсходняй Азіі.

Пастаяннымі пастаўшчыкамі прадукцыі нашым в'етнамскім сябрам з'яўляюцца больш трыццаці прамысловых прадпрыемстваў Беларусі.

У шматтысячным атрадзе савецкіх спецыялістаў, якія аказваюць непасрэдную дапамогу ДРВ, ва ўзнаўленні і развіцці народнай гаспадаркі, у падрыхтоўцы на месцы нацыянальных кадраў, ёсць і вялікая група беларускіх спецыялістаў. Некаторыя з іх удастоены ўрадавых узнагарод ДРВ.

Значным укладам БССР у справу дапамогі в'етнамскаму народу з'яўляецца і навучанне ў вышэйшых і іншых навучальных установах Беларусі вялікай групы в'етнамскай моладзі. Так, летась у нас навучалася больш 800 в'етнамскіх юнакоў і дзяўчат.

Цяпер пра нашы культурныя сувязі. Тысяча кіламетраў аддаляюць ад нас В'етнам, але нам блізкія сёння в'етнамская літаратура і музыка, кіно і жывапіс.

Чытачы «Літаратуры і мастацтва», відаць, помняць, як урачыста праходзілі ў Беларусі Дні В'етнама. У Мінску, у абласных гарадах былі адкрыты выстаўкі в'етнамскага палітычнага плаката, прыкладнога мастацтва, рэпрадукцыі карцін сучасных мастакоў Паўднёвага В'етнама. У бібліятэках былі арганізаваны выстаўкі в'етнамскай літаратуры, кніг савецкіх аўтараў пра В'етнам. Тады ж выдавецтва «Беларусь» выпусціла зборнік апавяданняў в'етнамскіх пісьменнікаў і кнігу вершаў паэтаў Паўночнага і Паўднёвага В'етнама «Апалены лотас» у перакладзе на беларускую мову Язэпа Семяжона.

Беларускі глядач пазнаёміўся з в'етнамскім кінамастацтвам. У кінатэатрах рэспублікі дэманстраваліся такія стужкі в'етнамскіх кінематаграфістаў, як «Бура ўзнімаецца», «Белы дым», «Другое імя» і г. д.

Нам радасна ўсведамляць, што ў сваю чаргу ў Дэмакратычнай Рэспубліцы В'етнам ведаюць і любяць Беларусь, ведаюць пра яе гераічную гісторыю, пра сённяшні дзень.

Пра гэта сведчаць, у прыватнасці, Дні Беларусі, якія былі праведзены ў правінцыі Тхань Хоа. Там дэманстравалася шмат выставак, прысвечаных барацьбе беларускага народа з фашысцкімі захопнікамі, яго стваральнай працы. В'етнамскія таварышы выдалі да Дзён брашуру «Гераічная Савецкая Беларусь».

Наша аддзяленне паслала в'етнамскім сябрам да Дзён Беларусі бібліятэчку беларускай літаратуры, выстаўку дзіцячых малюнкаў, наборы грампласцінак і магнітафонныя плёнкі з запісам беларускай музыкі, кінафільмы «Дарогі, якія мы выбіраем», «Па Беларусі», «Вызваленне Савецкай Беларусі», дубліраваныя на в'етнамскую мову.

Летась, калі адзначалася 25-годдзе ДРВ, у нашай рэспубліцы праводзіўся месячнік савецка-в'етнамскай дружбы. Па ўсёй Беларусі прайшлі мітынгі салідарнасці з в'етнамскім народам. На прадпрыемствах, у навучальных установах, калгасах і саўгасах былі арганізаваны лекцыі, гутаркі, даклады, прысвечаныя жыццю і барацьбе в'етнамскага народа.

Як дарагіх гасцей і сяброў, прымалі сёлета беларускія мастакі сваіх в'етнамскіх калег, якія прыехалі пазнаёміцца з выяўленчым мастацтвам нашай рэспублікі.

Адным словам, з кожным годам нашы братэрскія сувязі растуць і ўзбагачаюцца. В'етнам, далёкі геаграфічна, блізкі нам па сваім духу, волі да перамогі справядлівай справе, за якую змагаецца. І хочацца прыгадаць тут словы Леаніда Ільіча Брэжнева, сказаныя ў Справаздачным дакладзе XXIV з'езду КПСС: «Дэмакратычная Рэспубліка В'етнам можа быць упэўнена, што і ва ўзброенай барацьбе і ў мірнай працы яна можа і надалей разлічваць на братэрскую дапамогу Савецкага Саюза».

ДЗЕНЬ У ХАНОІ

НГУЭН ДЗІНЬ ТХІ

Нгуэн Дзінь Тхі — вядомы пісьменнік і грамадскі дзеяч ДРВ. У Савецкім Саюзе выйшла некалькі яго твораў у перакладзе на рускую мову — апавяданні, паэма, п'есы, раманы і аповесці.

Гэты ўрывак узяты з яго новага рамана, які нядаўна выйшаў у перакладзе на французскую мову.

ПАСЛЯ апоўдня двойчы вылі сірэны. Ханой да гэтага прывык. У час трывогі жыхары ўжо не кідаліся бегчы па вуліцах, а хаваліся пад дрэвы, садзіліся каля невялічкіх шчылін альбо заходзілі ў сховішчы, якіх цяпер уздоўж вуліц было шмат. Калі сірэна загула другі раз, Луонг быў якраз на паўдарозе ад шпіталя. Саскочыўшы з веласіпеда, ён кінуў вокам, дзе б схавацца пад якім разгалістым дрэвам. З паўночнай часткі горада данесліся выбухі.

Над галавой ён убачыў два «Мігі», якія кружыліся над горадам.

— Цудоўныя машыны! — сказаў нейкі юнак і з гордасцю праводзіў позіркам яшчэ два самалёты, якія раптам імкліва пранесліся над самымі дамамі.

Пасля таго, як Луонг выйшаў са шпіталя, ён пахадзіў па вуліцах у пошуках якіх-небудзь падарункаў для сваіх таварышаў. Ужо былоназавата, калі ён паехаў да Туйен. Дзяўчына жыла амаль у канцы вуліцы Ло-Дук, на самай ускраіне горада. Па дарозе туды абапал вуліцы паміж двух- і трохпавярховых будынкаў можна было яшчэ дзе-нідзе ўбачыць старыя цагляныя дамы з чорнымі драўлянымі калонамі. Яны стаялі пад векавымі бензойнымі дрэвамі, хаваючыся пад густымі, зялёнымі шатамі.

За старымі пасёлкамі, раскіданымі сярод безлічы лужын і стаўкоў, раптам выплывалі цэлыя кварталы новых будынкаў. Сцены іх, афарбаваныя ў ружаватыя колеры, прарэзаліся двума, трыма ці чатырма радамі шырокіх вокнаў.

Туйен жыла на вузенькай, звілістай, як вужака, вулачцы. Луонг прайшоў праз каменныя вароты на маленькі дворык, накрыты бляшаным дахам. Тут размясцілася слясарная майстэрня. Дарожка прывяла лётчыка да старэнькага аднапавярховага дома, у якім, відаць, было многа жыхароў. Луонг паставіў веласіпед пад драўляную лесвіцу. У доўгі вузкі калідор выходзіла мноства зачыненых дзвярэй. Ён пайшоў у самы канец калідора, пастукаў у дзверы і пачакаў. У пакоі пачуліся паспешлівыя крокі, і дзверы напалову адчыніліся.

— Гэта вы! Уваходзьце, калі ласка.

Туйен узяла з яго рук скураную сумку і павесіла на вешалцы каля люстра.

— Толькі што вярнулася. Баялася ўжо, што вы, не заспеўшы мяне дома, пойдзеце.

— А я баяўся, што спазнюся.

Толькі цяпер Луонг заўважыў, што дзяўчына закасала рукавы блузкі і была босая.

— У мяне шмат работы!.. — сказала Туйен. — Уласна кажучы, сёння дзень быў свабодны, але сход забраў амаль увесь час... А потым — налёт, трывога — страціла яшчэ нямала часу. Але нічога. Крыху адпачніце, а я пакуль прыгатую вячэру.

— Можа, памагчы? Сам не вару, а памочнік кухара — хоць куды!

— Што вы, што вы!... А можа і сапраўды намыеце шпінат?

Пакойчык быў маленькі, нізкі, але выходзіў на вузенькі дворык з водаразборнай калонкай. Пад бамбукавым застрэшкам стаяла пліта. У час налётаў падача вады спынялася, але побач з плітой стаяў збан з вадой. На зямлі ляжалі трэскі.

Луонг выйшаў з дома, сеў на ўслончык і пачаў мыць зеляніну. Туйен прымасцілася каля яго і ўзялася чысціць рыбу.

— Вячэра не надта што багатая, — сказала дзяўчына.

— Што можа быць лепш за рыс з рыбай.

— Купіла свежую. Пасля сходу адразу пайшла на рынак. Думала, не дастану. Але ж вось пашанцавала!

На сталіцу пачаў насоўвацца вячэрні прыцемак, але жыццё ў горадзе не пераставала пульсаваць ні на імгненне, ні на хвіліну не сціхаў гарадскі шум.

Калі рыс зварыўся, сцямнела яшчэ больш. Туйен паставіла вячэру на столік ля акна, што выходзіла на двор. Ад пліты шчокі яе расчырваненіся, а вочы пачарнелі як бы яшчэ больш.

— Гэта трэба есці гарачым, — сказала дзяўчына, паказаўшы пальцам на рыс і рыбную поліўку, з якой густа валіла пара. Адкрыўшы тумбачку ля ложка, Туйен дастала адтуль нейкі пакецік. — Перац з Вінь Ліня! Швагер ваш Нхон вельмі ўважлівы. Кожны раз, як прыйдзе, абавязкова прынясе хоць маленькі падарунак. — На твары дзяўчыны заззяла хітраватая ўсмешка. — Відаць, таму, што я таксама руку прыклала да яго шлюбу з вашай сястрой.

Туйен выйшла ў дворык, вымыла твар і рукі, хуценька прычасала валасы. Калі яна вярнулася і села каля Луонга, тварык яе быў свежы і ружовы.

За акном хутка апускалася ноч. Прыцемкі

ПАЭЗІЯ НА ЛІНІІ АГНЮ

Тхань ХАЙ

(Рэспубліка Паўднёвы В'етнам)

Вы ўжо ўзляцелі

Дарагія браты мае,
Упершыню
Вы ўзляцелі, адчулі нябёс вышыню!
Чарнавокія, статныя, зухаватыя,
Вы, нарэшце, к таму ж і крылатыя.
Год расказвай, і ўсё будзе мала,
Колькі ўсім нам крыві каштавала,
Колькі нерваў і працы, і поту,
Покуль мы дачакаліся ўзлёту
Вас, анёлаў не з боскага храма,
Над пакутнай зямлёю В'етнама.

Панаваў па-над ёю бязлітасны вораг.
Вы спазналі, чым пахнуць бамбёжкі і порах,
Як напалм і фугаскі знішчаюць шпіталі—
Вы спазналі, браты, усяго паспыталі.
А сягоння, нарэшце, і наша ўзяло:
Сакалёнак-в'етнамец наш стаў на крыло
І з нябёс у гісторыю робіць узлёт:
У В'етнама—паветраны флот!

Нібы ў казцы, цяпер вам адкрыцца павінна
З вышыні ўся цудоўная наша краіна:
Рэкі, горы, палі, гарады
І сады, дзе ні глянеш—сады.
Дык глядзіце ж, старайцеся, братцы,
На высокім узроўні трымацца.
Насцігайце тых янкі і біце па-руску,
Не давайце разбойнікам спуску.
Ім адмераўшы мераю поўнай,
Вы тым самым паможаце Поўдню.

Тут, пад покрывам джунгляў кашлатых,
Ваш узлёт—наша радасць і свята,
І чутны нам у тыле глыбінным
Рэактыўныя вашы турбіны.

Мы віншуем адзін аднаго
І, пусціўшы ў работу агонь,
Днём і ноччу па базах іх лазім,
Чужаземную набрыдзь дубасім.

Ах, браты, не сакрэт паміж намі:
Ім, «джыаям»*, не быць у В'етнаме.
Неразлучна, з падвоенай сілай,
Будзем біць іх і з фронту, і з тылу!

Вы ўзляцелі пад сонца,
Узляцелі.
Дык страляйце ж без промаху ў цэлі,
Дзеці Поўначы!
У сінім зеніце
Віншаванне ад Поўдня прыміце.

1968

* «Джы-ай» — пагардная клічка васеннаслужачых узброеных сіл ЗША.

Ле Ан СУАН

(Рэспубліка Паўднёвы В'етнам)

Мост на плячах

Прысвячаецца дваццаці дзяўчатам з вёскі Беч Чэ, якія на сваіх плячах трымалі бамбукавы мост на рацэ Тхан Мыой, пакуль байцы аднаго з падраздзяленняў Народных Войск Сіл Вызвалення не пераправіліся праз гэту раку.

Распагодзілася ночка навальнічная.
Весялей ступайце, хлопцы, весялей.
Тут вада па дну халодная, крынічная,
Але й вам пад зорным небам не цяплей.

Я б цябе пашкадавала, драбнаступа,
Абагрэла б, каб цяжар не на плячы.
Прытаміўся: мінамёт цяжкі, як ступа.
Ты таўчы ім нашу злыбяду, таўчы.

Ах, якія ў вас скрываўленыя ступні,
Абшарпаныя калючкамі—аж страх!
Ды ступай жа ты без боязі, прытупні:
Мост надзейны—не на палях, на плячах.

Толькі муляе бамбукавае жэрдзе
Мне ключыцу, не валодаю рукой.
Дзеля вас жа мы стараліся, як чэрці.
Пераходзьце і—адразу з ходу ў бой.

...Дваццаць мужных, непахісных, як апоры.
Ператупаў зверху стомлены атрад.
Адбіваюцца ў рацэ іскрынкі-зоры
Ці не зоры—можа вочы тых дзяўчат!

Параўнаць іх вочы з зоркай—слабавата.
Гэта бляск іх непагаснае любві.
Будзе помніць сэрца ўдзячнае салдата
Тыя змуленыя плечы да крыві.

1969.

Нгуен Дзінь ТХІ

(ДРВ)

Балада аб разлучаных сэрцах

Не ўсім на шчасце знойдзецца падкова.
Іх стрэча адбылася выпадкова.

Двух закаханых—аднаго з адной,
Двух сэрцаў, што разлучаны вайной.

У зелянкавых потных гімнасцёрках
Абое крочылі, нібы па зорках,

Па цернях з бою ў бой, як з горна ў горан,
Нібы ўвесь свет для іх адных быў створан.

І вось, як два вандроўнікі з пустыні,
Да ручая прыйшлі і там прыстылі.

Да вуснаў—вусны: п'юць і не нап'юцца,
А міма—іх сябры, і не смяюцца.

Здаецца ім—дзівосны сон ці казка
І гэта блізкасць, і абдымкаў ласка.

— Той варажбіт няпраўду нам прарочыў.
Мы пастарэлі, але ж бачыш— крочым.

— Маніў стары. Сустрэўшыся з табою,
Я быццам прамянюся ўся любоўю.

— Ты не прастыла!.. Лоб такі гарачы...
— Ад радасці. Ты не глядзі, што плачу.

Ах, любы мой, які ў руках ты дужы!
— Калі ж ізноў, калі, мая ты ружа?..

Забыўшыся на ход падзей і часу,
Яны ўдваіх—дазорны і падчасак—

Стаяць пад пальмай, што бялее ў змроку.
І раптам—залп гармат непадалёку.

— Ты чуеш! Гэта ўжо ў маім раёне.
Пара і мне...
Разлука на пероне.

Абое ў смутку. Моўчкі к сэрцу горне
Рука руку, бо словы дзесьці ў горле

Кіпелі, прыкіпелі і застылі...
Два шызыя дымкі на небасхіле,

Як два пярсцёнкі па канцах дарогі.
— Да новых стрэч! Да нашай перамогі!

1970.

Пераклаў Язэп СЕМЯЖОН.

ахуталі градкі са шпінатам, зарослыя водарасцямі стаўкі, наваколле. Неўзабаве ў цемры віднеліся ўжо толькі электрычныя агні ды снапы святла з некалькіх вялікіх дамоў, што былі зусім нядаўна пабудаваны.

— У гэтым раёне Ханой набывае аблічча сацыялістычнага горада,—сказаў Луонг.

— Так, — згадзілася Туйен. — Калі я тут насялілася, за нашым домам адразу пачыналася гарадская звалка. Ад смуроду аж галава кружылася. А ўлетку зусім было кепска. Цяпер там сады і новабудоўлі. Засталося, праўда, яшчэ нямала старых хацін з саламянымі стрэхамі. Але і яны сёння сталі на выгляд больш акуратнымі. А каб нам не давялося ваяваць, дык за два-тры гады замест іх выраслі б новыя жылыя кварталы.

— Мая сястра Дао тут доўга жыла?

Туйен падняла галаву. Здавалася, у яе думках прабеглі прыемныя ўспаміны.

— Яна пераехала да мяне пасля смерці вашай маці. У хуткім часе выйшла замуж за Нхона, але цэлы год яна жыла тут. Потым паехала ў Кесон, дзе ўладкавалася на метэаралагічнай станцыі. З таго дня яе не бачыла, — Туйен пільна глянула на Луонга і ўсміхнулася: — Вас яна любіла больш за ўсіх на свеце...

— Нхон заўсёды спадзяваўся сустрэцца з вамі. Дао вельмі хацела пазнаёміць вас з мужам. Шкада, што сёння пасля сходу яму тэрмінова трэба было вярнуцца у Він Лінь. Яны жывуць, як птушкі. Сястры вашай даводзіцца цяжка адной, але жонка яна верная. Ён служыць цяпер на вельмі небяспечным участку, які часта падвяргаецца налётам варожай авіяцыі. Шмат разоў іх бамбілі «В-52». — Туйен памаўчала, задуменна пазіраючы на госця. — Але, калі давяляюць месца і абставіны, яны ўспамінаюць, што жанатыя.

Дзяўчына пачырванела. Праз нейкі момант яна паднялася з крэсла і выйшла. Луонг праводзіў яе позіркам. Ён не адрываў ад яе вачэй, калі яна нахілілася над плітой, каб запаліць агонь пад камфоркай, на якой стаяў чайнік.

Вячэра канчалася. Абое пілі чай. У Туйен было многа пытанняў, і калі Луонг адказваў на іх, дзяўчына з увагаю слухала. Яна папрасіла расказаць пра іншыя краіны, пра іх прыроду, пра звычаі і парадкі. Луонг мог параўнаць іншыя краіны са сваёй радзімай, расказаць пра свае ўражанні, калі з самалёта ён акідвае позіркам зямлю.

Туйен сядзела па другі бок лямпы з папяровым абажурам і слухала. Вочы яе задуменна паблісквалі і часта загараліся новым пытаннем.

Луонг гаварыў:

— Кожная краіна па-свойму прыгожая. Кожны народ па прыродзе сваёй добры і працавіты. Жоўтыя колеры восені ў Савецкім Саюзе — відовішча незвычайнае. Не раз падымаўся я на Ленінскія горы ў верасні, у кастрычніку. Святло празрыстае-празрыстае, крыху з кропелькамі вільгаці. Паветра свежае, як у нас на свята Тэт. А ўдалечыні — лес, афарбаваны ў нейкія цудоўныя жоўта-залацістыя колеры, што свецяцца так, быццам лісце адбівае электрычнае святло. Узімку нямала дзён, калі неба блакітнае, ярка асветленае сонцам. Зімой дрэвы скідаюць лісце. Палі пасыпаны снегам. Дахі дамоў нібы пакрытыя бялюткім покрывам...

Калі я лётаю над нашай краінай, мяне заўсёды хвалюе яе хараство. Праўда, у нас няма тых даляў, што нельга нават вокам ахапіць. Але ці ёсць на свеце што-небудзь больш маляўнічае, чым наша Радзіма на самым краі мора з яе высокімі гарамі і шматлікімі воднымі шляхамі? Як марскія хвалі ў час буры, узнімаюцца ўвысь горныя ланцугі і плаўна пераходзяць ва ўзгорыстае ўзвышша, акаймаванае ўрадлівай Дэльтай з рысавымі палямі і садамі, што пераліваюцца вясёлкавымі фарбамі. Зямлю ва ўсіх напрамках пераразаюць люстраныя рэчкі, густая сетка каналаў. Так, край наш — жыватворная крыніца. Хачу, каб ён заўсёды быў такі. Хай жывём мы яшчэ небагата, але мы такія ж жыццярадасныя, як і наша Радзіма.

Луонг замаўчаў і падумаў: «Магчыма, тое, што я гавару, вельмі будняе, невыразнае, звычайнае? Ці здолеў я перадаць свае думкі, пачуцці, сваё захапленне?» Ён глянуў на Туйен і ўсміхнуўся. Магчыма, усмешка і бляск вачэй скажуць ёй больш, чым словы? Туйен таксама усміхнулася, і ў вачах яе ўспалыхнулі ўсхваляванасць, радасць і нейкая гордасць. І раптам Луонг убачыў, што Туйен вельмі прыгожая, такая прыгожая, што ў яго аж дух заняло. Твар маладой в'етнамкі быў натхнёны, асэнсаваны. На ім адбіліся не толькі ўнутраная радасць і ўзрушэнне, але і смутак, гнеў і надзея. Ён падумаў, што ў вобразе гэтай в'етнамскай дзяўчыны спалучыліся самаадданасць і ўпартасць многіх пакаленняў народа...

Шум гарадскога транспарту і гукі дынамікаў раптам патанулі ў рокаце матораў і скрогаце жалеза. Туйен кінула позірк на вуліцу, на якой замільгацелі прамені пражэктараў, ярка асвятліўшы неба.

— Зенітныя гусенічныя ўстаноўкі! — усклікнула дзяўчына.

— Вы бачыце самалёты! — Луонг паказаў рукою на зялёныя і чырвоныя агеньчыкі, якія плылі высока над горадам. Рознакаляровыя кропкі рухаліся паволі, то загараліся, то гаслі. Толькі белая пляма святла паміж імі ўвесь час ззяла ў небе.

— Чуеце? Страляюць зеніткі!

— Дзе?

— Зірніце на неба і ўбачыце.

— Нічога такога не бачу.

— Вунь гляньце — на гарызонце бліскавіцы. Хутка пачуеце гром гармат.

І сапраўды, удалечыні, за дахамі і кронамі высокіх дрэў, неба прарэзалі вогненныя каляіны. Праз некалькі секунд начны вецер данёс гукі выбухаў.

Туйен павярнулася

— Пэўна, хутка аб'явяць трывогу. Мне трэба падрыхтавацца, каб у час прыйсці на завод. — Дзяўчына зняла з вешалкі нейкую адзежыну і выйшла. Праз некалькі мінут яна вярнулася — на ёй былі старыя сінія штаны і блузка. На галаве — палатняная шапка.

Луонг не адыходзіў ад акна, углядаючыся ў ноч.

— Да гэтага часу не чутно яшчэ сірэны. І страляніна сціхла... Пэўна, былі адзіночныя самалёты, і цяпер яны паляцелі назад.

Туйен зірнула на будзільнік, што стаяў на стале.

— Хутка мая змена. Усю ноч мяне дома не будзе. Вы можаце застацца.

— Я абяцаў наведаць Таана.

— Лічыце, што Дао жыве яшчэ ў мяне... Не магу нават падумаць, што, прыехаўшы ў вольны час у сталіцу, яна будзе хадзіць па горадзе, не маючы на ўсякі выпадак даху над галавой.

Туйен адхінула покрыўку з ложка і ўзяла вінтоўку. Калі яна перакінула яе цераз плячо, Луонг, усміхаючыся, спытаў:

— Вам даводзілася ўжо страляць па амерыканскіх самалётах?

— Адзін раз, дваццаць дзевятага мінулага месяца. Але ніводнага не збіла. — Дзяўчына ўсміхнулася лётчыку і дадала: — Нам трэба яшчэ многаму ў вас павучыцца. Шмат чаго мы яшчэ не ведаем. Я адчула гэта, калі слухала сёння лётчыкаў. У нас выдатная авіяцыя.

— Думаю, — сказаў Луонг, — што на гэта трэба глядзець так: у нас, у лётчыкаў, магутная зброя; значыць, наша задача — захапіць ініцыятыву. Але хіба рабочы не ваюе? Удзень ён працуе на заводзе. Але, калі вораг хоча знішчыць яго завод, рабочы бярэ ў рукі зброю. Пасля налёту ён зноў становіцца да свайго станка. Ворага ён сустракае толькі агнём. Гэта і ёсць тое, што называецца мужнасцю. Сказаць праўду, у параўнанні з тым, што робяць нашы рабочыя, мы яшчэ мала збілі варожых самалётаў.

Тым часам Туйен выняла з тумбачкі невялічкую сумачку, паклала туды цыркуль і лінейку. Потым выйшла, узяла ручнік і мыла і сунула іх у прыгожы драўляны чамаданчык. Весела глянуўшы на Луонга, дзяўчына сказала:

— На жаль, затрымлівацца больш не магу, а то я б вас слухала і слухала. Давяраю вам сваё жытло. Мне б вельмі прыемна было, каб вы адпачылі тут. Але вам відней, што рабіць. Калі пойдзеце да Таана, калі ласка, павесьце ключ вунь там, у куце.

Туйен выйшла ў калідор. Позірк Луонга ўпаў на ўзгалоўе ложка.

— Вы не ўзялі патроны! — ускрыкнуў ён і, схапіўшы патранташ, падаў дзяўчыне.

— Нейкая я сёння задумная... — сказала Туйен, пачырванеўшы, і хуценька збегла з ганка.

Пераклаў С. ДОРСКІ.

ВЯСЁЛАЯ ТРАСЯНКА

ЖАРТЫ, ГУМАРЭСКІ, ПАРОДЫІ, ЭПІГРАМЫ, ШАРЖЫ

ПЕРАПЁЛКА Ў СМЯТАНЕ

Іван АНОШКІН.

ВОСЬ вы не верыце Ілью Ільфу, што якісьці Левін уплёў абед галоўнакамандуючага. А калі шчыра прызнацца, дык нядаўна я і сам... Праўда, з дружбакамі, у часе турысцкай паездкі.

Ездзілі мы недалёка — па наваколлі. Бо ткнуўся ў заўком, а там чарга да палецця.

— Навошта пуцёўка? Гайда са мною! — запрасіў Ігнась. — Хоць да сіняга мора.

Ігнасю лацвей: куды захацеў, туды і паехаў, бо — свая «Волга». Можна да сіняга, можна да Чорнага. Ды Рыгор — трэці наш сябрук — адгаварыў ехаць далёка. Нідзе, кажа, няма прыгажэйшых мясцін, чым нашы. Тут табе і луг, і лес, і рэчка. Але я адхіліўся. Пачаў пра абед, а павёў вунь куды заместа сталоўкі.

Дык слухайце пра сталоўку. Якраз каля шашы трапілася — у такім невялікім мураваным доміку.

Падрульваў Ігнась пад самыя вокны тае сталоўкі. А ў ёй, як у полі перад новым годам — бела-бела. Абрусы нібы ў сталічным рэстаране, усюды кветкі. Яшчэ большае дзіва — нібыта тут нас чакалі.

— Просім, просім! Калі ласка! — спяшалася насустрач румяная, нібы здобная булка, цётка ў шаматкім халаце. — Сюды, калі ласка, пад фікусы!

Няхай сабе пад фікусы, нам абы падсілкавацца. Што ў іхнім меню?

— Можа вам халаднічок? Можа перапёлачку ў смятане?

— Перапёлачку?!

— Для праезджага чалавека гатовы хоць птушынага малака... Анюта! — гукнула жанчына другой, таксама немаладой, але рухавай цётцы. — Падай таварышам марынаваных грыбочкаў. І да грыбочкаў... «Старкі» ці «Крышталю»?..

— Выпіўкі не трэба! — запратэставаў я. — Хіба што піва?

— А пасля піва не паедзем крыва? — зірнуў Рыгор на Ігнася.

— Што вы, што вы! Будзьце як дома! — яшчэ шпарчэй завіхляўся накрухмалены халат. — Шафёру не налівайце, а сабе для апетыту... Праезджым гатовы... У нас адны падзякі!

Напіцаваліся мы, як, бывала, мой дзед на калядны. За такі абед не ведалі, як і аддзячыць. Вырашылі напісаць падзяку ў кнігу скаргаў і прапаноў. Выцягнуў Рыгор самапіску, варухнуў складкамі на ілбе, і леглі на пажоўклай старонцы два радкі: «Дзякуй, мамачкі, за царскі абед, не знойдзеш такі, хоць аб'едзь белы свет!» А пад Рыгоравай творчасцю прыляпіліся нашы подпісы і тытулы: начальнік змены, токар і слесар ордэнаноснага «Строммаша».

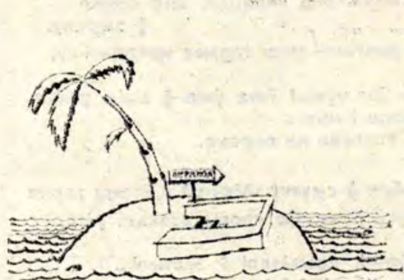
Мы селі ўжо ў машыну, калі з ганка скацілася круглая гаспадынька. Што гэта з цёткай сталася? Пацямнела, як забытая ў духоўцы булка. Хапала ротам, як выплюснутая на бераг рыбіна. Ускінула, распасцёрла рукі, быццам збіралася нас спаймаць.

«Валідолу!» — схапіўся за дарожную аптэчку Ігнась. Але тут па шашы прашамацела «Волга», збочыла сюды ж, да сталоўкі. На траўку-мураўку ступіў мужчына — рослы, як наш Рыгор, у такім жа самым, колеру мокрага пяску, гарнітуры. З другога боку вышмыгнуў меншы — накшталт нашага Ігнася.

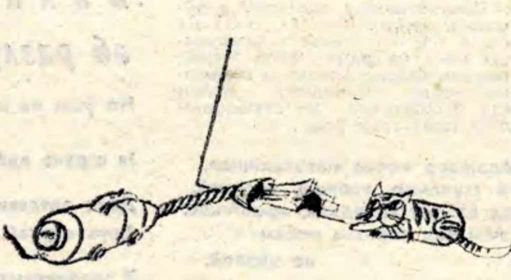
— Калі ласка! — адразу акрыяла цётка. — У нас для праезджых усё, што маем... Адны падзякі!..

— Што за спектакль? — кранаючы машыну, здзівіўся Ігнась. — Што за місія?

— Можа місія, а можа камісія, — азірнуўся на сталоўку Рыгор. — Гэта ж, хлопцы, мы чужую перапёлку зжэрлі!

Малюнкі Л. ВЯЗНІКАВА.

З ДАУНЕЙШЫХ БЕЛАРУСКІХ ЖАРТАУ

НЕ ПАШЧАСЦІЛА Палікару на жонку. Пра яе казалі, што яна дурная, як авечка.

Вяртаецца з поля дамоў, дык саб'ецца з дарогі і, калі не ў суседнюю вёску, дык у чужую хату ўпрэцца. Мые бялізну на рэчцы, а паласкаць нясе ў яміну, што пад хатай свінні вырылі. Збярэ Куліна смятану ў гарлачах і занясе яе парасятам. А з сыраквашы масла б'е...

Як забачыць Палікар дзівацтвы жонкі, усякі раз скажа:

— Што будзеш рабіць — няма ў бабы дванаццатай клёпкі!

Задумалася Куліна, дзе знайсці тую, дванаццатую клёпку.

Паехаў аднаго разу Палікар на млын, засталася Куліна дома адна. Рашыла, пакуль мужык вернецца з млына, дык яна ніткі напрадзе. Прывязала да прасніцы кудзелю, а нітка атрымліваецца то з вяроўку, то з конскі волас.

Вуліцай, чуе Куліна, бондар ідзе:

— Каму цэбры ладзіць, абручы набіваць!

Паклікала Куліна ў хату бондара.

— А ці можаце вы ўставіць клёпку? — пытае бондара.

— У кадушку ці цэбар?

— Мой Палікар кожны раз кажа, што ў мяне нібы дванаццатай клёпкі не хапае.

— А-а, разумею, — усміхнуўся ў рыжыя вусы бондар. — Дванаццатую можна зрабіць. Толькі яна дарагая. Тры рублі срабром каштуе.

— Няхай сабе, я заплачу, рабіце...

Вярнуўся Палікар з млына. Распрог каня, у свіран завалок мяхі з мукой. Зайшоў у хату.

— Давай, Куліна, есці, бо здорава прагаладаўся.

— Зараз, але ты раней паглядзі, што ў мяне ёсць.

Зірнуў Палікар, а ў жонкі на галаве прыладжаны шыкоўны арэхавы абручык. За правым вухам — тырчыць клёпка.

— Хто ж гэта, Куліна, цябе так упрыгожыў?

— Бондар. Цяпер ты, Палікарка, не скажаш, што ў тваёй бабы няма дванаццатай клёпкі.

Запісаў Ул. МЯЖЭВІЧ.

Рольф ВІНЭР

НЕВЯЛІКАЯ прывакзальная цырульня. Жадаючых пагаліцца ці пастрыгчыся няма, таму цырульнік сядзіць на месцы кліента і чытае газету...

— Вось і цудоўна, — радасна ўсклікнуў, увайшоўшы ў цырульню, няголены грамадзянін. — Вы не заняты і можаце мяне пагаліць.

— Вельмі шкада, — ветліва сказаў цырульнік, — але ў нас ёсць указанне галіць толькі тых асоб, якія маюць пры сабе білет.

— Але ж у вас пуста — вы б маглі зрабіць выключэнне.

— Толькі апоўначы, грамадзянін. Мы кіруемся пастановамі. Да гэтага голяцца толькі пасажыры.

— Ну што ж, нічога не зробіш, трэба ісці ў касу, — збянтэжана прамовіў непасажыр.

— Вам куды? — пытае касірка.

— Усё роўна.

— Кіньце свае жартачкі.

— Я зусім не жартую. Дайце білет хаця б да наступнай станцыі.

— Да якой наступнай станцыі?

— Мілая паненка, я ж ужо сказаў, што мне ўсё роўна куды.

— Вы павінны ведаць, куды едзеце! — нервуецца касірка.

— А я наогул нікуды не збіраюся ехаць!

— Тады навошта вам білет?!

— Я хачу пагаліцца.

Касірка з трэскам зачыняе акенца касы. Грамадзянін асцярожна стукае ў акенца і з маленнем гаворыць:

— Мілая паненка, дайце мне ўсё ж, калі ласка, білет. Цырульнік патрабуе, разумееце?

— Чаго патрабуе цырульнік?

— Ён голіць толькі пасажыраў з білетамі, — крычыць няголены.

— Вось вам білет да Рэбніц. Шэсцьдзесят пфенігаў. — Касірка з трэскам зачыніла акенца.

Няголены грамадзянін паімчаў у цырульню. Там па-ранейшаму цырульнік чытае газету.

— Вось, можаце перакanацца, — трыумфуе грамадзянін, працягваючы білет цырульніку. — Цяпер ужо я магу пагаліцца.

Цырульнік задумаўся.

— Але ж вы ўсё-такі не едзеце?

— Так, але ў мяне ёсць білет да Рэбніц. І гэтага, мне здаецца, дастаткова?

— Калі вы купілі білет толькі з той мэтай, каб пагаліцца, то гэта для мяне не мае ніякага значэння. Я галю толькі сапраўдных пасажыраў, — рашуча заявіў цырульнік.

— Але паеду я ў Рэбніцы ці не — гэта мая асабістая справа! У дадзены момант я пасажыр! — Няголены грамадзянін з цяжкасцю перавёў дыханне.

— Раз вы не збіраецеся ехаць, значыць для мяне вы не пасажыр, хоць у вас і ёсць білет. Пакіньце, калі ласка, салон.

Знясілены грамадзянін, ледзь перастаўляючы ногі, пацягнуўся да касы.

— Дарагая паненка, нічога не выйшла, білет не спатрэбіўся. Вазьміце, калі ласка, яго назад.

— На жаль, гэта немагчыма, — паціскае плячыма касірка.

— Але чаму? — у адчаі крычыць няголены.

— Калі б вы купілі білет з мэтай паехаць куды-небудзь, — зусім спакойна адказала касірка, — я б вярнула вам грошы. Але ж вы самі сказалі, што нікуды ехаць не збіраецеся. Таму вашы прэтэнзіі адпадаюць. Вам трэба пайсці да цырульніка і пагаварыць з ім. Бо вы ж купілі білет дзеля яго.

— Вы аплаціце мне кошт білета? — ужо неяк абыякава спытаў цырульніка няголены грамадзянін.

— Адзін момант, я адлучуся да тэлефона-аўтамата, — ветліва сказаў той. — Ну, вось і парадак, — радасна ўсклікнуў ён, вярнуўшыся. — Можаце галіцца.

— Нарэшце! — хлюпнуўся ў крэсла няголены.

— Але... не ў мяне, а там, у Рэбніцах, — ветліва ўсміхнуўся цырульнік.

З нямецкай пераклаў М. НАВІЦКІ.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856

АТ 07871

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.